

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI

RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA BİLİM DALI

**İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ BAĞLAMINDA İNTERNET
ERİŞİMİNİN ENGELLENMESİ**

AHMET BUĞRA KALENDER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

DOÇ. DR. SEVİL YILDIZ

Konya-2017

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Adı Soyadı	Ahmet Buğra Kalender		
Numarası	144223002005		
Öğrencinin	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo Televizyon ve Sinema / Radyo Televizyon ve Sinema	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
Tezin Adı	İfade Özgürlüğü Bağlamında İnternet Erişiminin Engellenmesi		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(imza)

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ahmet Buğra Kalender	
	Numarası	144223002005	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo Televizyon ve Sinema / Radyo Televizyon ve Sinema	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Sevil Yıldız	
Tezin Adı		İfade Özgürlüğü Bağlamında İnternet Erişiminin Engellenmesi	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan **İfade Özgürlüğü Bağlamında İnternet Erişiminin Engellenmesi** başlıklı bu çalışma 23/02/2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda **oybirliği/oyçokluğu** ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç. Dr. Sevil Yıldız (Danışman)		
Prof. Dr. Aydin CAN		
Yrd. Doç. Dr. Heysem GAKMAK		

ÖNSÖZ

Son dönemlerde ülkemizde yaşanan insan hakları ihlalleri açısından ifade özgürlüğü kavramı spesifik olarak dikkat çekmektedir. İnternetin hayatımıza girmesiyle birlikte ifade özgürlüğü tartışması daha farklı bir boyut kazanmış bununla birlikte iletişim ve basın özgürlüğü kavramları da bu tartışmalar içerisinde yer almıştır. Çalışmamızda, ifade özgürlüğü bağlamında internet erişiminin engellenmesi ele alınırken, eleştirel hukuki bir bakış açısıyla ifade özgürlüğünden yana taraf alınmıştır. Konjonktürel olarak ister istemez yüzleşmek zorunda kaldığımız basına yönelik sansür uygulamaları çalışmamız gereğince üzerine sıklıkla değindiğimiz bir diğer husustur. İnternet üzerinden yayın yapan bazı haber sitelerine yönelik olarak uygulanan erişimin engellenmesi kararları da çalışmamız gereği incelenmiş ve kişisel görüşlerimiz de bu konuda yansıtılmıştır.

Bu tez çalışmasının oluşmasında bana yol gösteren, gerek tez çalışması ve gerekse akademi tecrübeleriyle bana ışık tutan, tez danışmanım ve değerli hocam Doç. Dr. Sevil YILDIZ' a teşekkür ederim.

Tez çalışması sırasında incelemiş olduğum AİHM kararlarına ulaşmamı sağlayan, aynı zamanda avukatlığımı da üstlenen değerli arkadaşım Av. Melike ARIKAN'a, erişim engeli kararlarının güncel takibini yapıp fikirlerini benimle paylaşan değerli arkadaşım Şirvan ÖZCAN'a ve küçük yaşlardan itibaren kurmuş olduğumuz dostluğun samimiyetiyle dünyanın öbür ucunda bile yardımlarını benden esirgemeyen, özellikle İngilizce çeviriler konusunda bana yardımcı olarak bu çalışmaya katkı sağlayan Merve TÜRKER'e teşekkürlerimi sunarım.

İlk nefes aldığım günden beri yanımda olan, yaşamımın her alanında desteklerini esirgemeyen, bir film olan hayatımın senaryosunu yazıp yöneten değerli annem Ayşegül KALENDER ve babam Mustafa KALENDER'e ise sonsuz teşekkürler.

Ahmet Buğra KALENDER

Zonguldak, Şubat 2017

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ahmet Buğra Kalender	Numarası 144223002005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo Televizyon Sinema / Radyo Televizyon Sinema	
	Danışmanı	Doç. Dr. Sevil Yıldız	
Tezin Adı		İfade Özgürlüğü Bağlamında İnternet Erişiminin Engellenmesi	

ÖZET

İçerisinde bulunduğumuz iletişim çağında internet, en önemli iletişim aracı ve harikasıdır. Bir başka ifadeyle internet, bütün bilgisayar ağlarını kapsayarak oluşan iletişim çağının fitilini ateşleyen genel bir ağın hayata geçirilmesidir. Konjonktürel olarak bireylerin görüş ve düşüncelerini ifade edebildikleri en geniş ortam kuşkusuz internettir. İnternet birçok yararının yanında kimi otoriteler tarafından zararlı yönleri sahip olmakla da eleştirilmektedir. Özellikle yaşadığımız neo-liberal dönemde mevcut üstyapı ve onun klikleri tarafından internet, sistem muhaliflerinin eleştirel bir mevzi alanı olarak pratikler üretmesi nedeniyle “düşman” ilan edilmektedir. Bu noktada karşımıza çıkan “internet erişiminin engellenmesi” kavramının ön yüzünde her ne kadar zararlı içeriklerin engellenmesi olarak ajitasyon yapılsa da arka yüzünde yer alan durum sistem muhaliflerine karşı uygulanan sansürdür. Bizde bu çalışmamızda pozitivist hukuk anlayışından farklı bir biçimde özgürlükler konusunda eleştirel bir taraflılık konumu takınarak alanımızda yapılan diğer çalışmalardan sıyrılmayı ve “düşman” tarafından bakış açısı oluşturmayı hedeflemekteyiz. Ayrıca, alternatif yöntemler aracılığıyla erişime kapatılan sitelere kolayca erişim sağlanmakta ve bu durumun iletişim özgürlüğü kapsamında hukuksal değerlendirmesi önem taşımaktadır. Türkiye’de internet içeriği ile ilgili yürürlükte olan 5651 Sayılı Kanun, uluslararası insan hakları temel referans noktası alındığında ifade özgürlüğü ve onun bileşenlerinden biri olan basın özgürlüğü açısından sınıfta kalmıştır. Görünen o ki, özellikle Türkiye’de önümüzdeki günlerde ifade özgürlüğü tartışma konusu olmaya devam edecek, toplumsal hareketler direnciyle yeni kazanımlar ortaya çıkacaktır.

Anahtar Kelimeler: İfade Özgürlüğü, Basın Özgürlüğü, İnternet, Erişimin Engellenmesi, 5651 Sayılı Kanun, Sansür

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ahmet Buğra Kalender	Numarası 144223002005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Radyo Televizyon Sinema / Radyo Televizyon Sinema	
	Danışmanı	Doç. Dr. Sevil Yıldız	
Tezin İngilizce Adı		Banned of Internet Access In The Context of Freedom of Expression	

SUMMARY

Internet in this communication age that we have is most important communication appliance and marvel. In other words internet is made general network what comprises of all computers network, fires wick of communication age come true. As cyclical, internet is a largest place where people express their opinion and their thinking. Internet is commented harmful by some power even though it's usefull from many sides. Especially, in this neo-liberal century, internet is called "enemy" by upper classes and their partisan. Because of internet is public place where dissident can write their consideration against the system. In this point, in front page of internet disabled is for disabling harmful content. But in back page that is the real reason is censor against to dissident of system. In this thesis "wriggling out of another thesis about this topic with being criticism and being sided" and "perspective is made by enemy" are aimed.

Key Words: Freedom of Expression, Press Freedom, Internet, Blocking Access, Laws 5651 Numbered, Censor

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİT: Avrupa Güvenlik ve işbirliği Teşkilatı

AİHM: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AKP: Adalet ve Kalkınma Partisi

APARNET: Advanced Research Project Authrotiy Net

AYM: Anayasa Mahkemesi

Bkz: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

BTK: Bilgi Teknolojileri İletişim Kurumu

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CMK: Ceza Muhakemeleri Kanunu

DARPA: Defense Advanced Resarch Projects Agency

DİHA: Dicle Haber Ajansı

DNS: Domain Name System

FCC: Federal Communications Commisions

FSEK: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu

FTP: File Transfer Protocol

HDP: Halkların Demokratik Partisi

http: Hypertext Transfer Protocol

IP: Internet Protocol

İHEB: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

JİNHHA: Jin Haber Ajansı

KESK: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

LGBTİ: Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transgender ve İnterseks Birliği

Mahkeme: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

MÜYAP: Bağlantılı Hak Sahibi Fonogram Yapımcıları Meslek Birliği

NSNet: National Science Foundation Network

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

RTÜK: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu

S.K: Sayılı Kanun

Sözleşme: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDK: Türk Dil Kurumu

TGDP: Tutuklu Gazeteciler Dayanışma Platformu

TGS: Türkiye Gazeteciler Sendikası

TİB: Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı

TMK: Terörle Mücadele Kanunu

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ULAKBİM: Ulusal Akademik Ağı ve Bilgi Merkezi

URL: Uniform Resource Locator

vb: ve benzeri

www: World Wide Web

TABLO VE ŞEKİL LİSETESİ

Tablo 1: Dünyada İnternet Kullanımı.....	70
Şekil 1: Erişime Engelli Toplam Alan Adı Sayısı.....	81
Şekil 2: Erişim Engellemesi Gerektiren Sebepler.....	100

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
TEZ KABUL FORMU.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
KISALTMALAR.....	vii
TABLO ve ŞEKİL LİSTESİ.....	x
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM - İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ.....	7
1.ÖZGÜRLÜK KAVRAMI VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	7
2. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KORUYAN BAŞLICA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMELERİ	13
2.1. BM İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ.....	16
2.1.1. Sözleşmenin İçeriği.....	16
2.1.2. Denetim Mekanizması.....	17
2.2. MEDENİ VE SİYASAL HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME	17
2.2.1. Sözleşmenin İçeriği.....	17
2.2.2. Denetim Mekanizması.....	19
2.3. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ	21
2.3.1. Sözleşmenin İçeriği.....	21
2.3.1. Denetim Mekanizması.....	23
3. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLANDIRILMASI.....	25
3.1. Sınırlamanın Varlığını Tespit	27
3.2. Sınırlamanın Yasal Dayanağının Olup Olmadığı.....	28
3.3. Sınırlamanın Meşru Bir Amaca Dayanması.....	29

3.3.1. İfade Özgürlüğünün Genel Yararı Korumaya Dönük Olarak Sınırlandırılması.....	30
3.3.2. İfade Özgürlüğünün Kişisel Hakları Korumaya Dönük Olarak Sınırlandırılması.....	32
3.3.3.İfade Özgürlüğünün Gizli Bilgilerin Yayılmasının Önlenmesi veya Yargı Bağımsızlığının Sağlanması İçin Sınırlandırılması.....	34
3.4. Sınırlamanın Demokratik Bir Toplum İçin Gerekli Olması.....	35
3.5. Öze Dokunmama ve Ölçülülük	37
4. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İÇTİHATLARINDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	38
4.1. AİHM İfade Özgürlüğü Örnek Yurt Dışı Kararları	38
4.1.1. De Becker / Belçika Kararı (E.Y. No. 1956/214, K.Y. No. 1962).....	39
4.1.2.Handyside / Birleşik Krallık Kararı (E.Y. No. 1972/5493, K.Y. No. 1976).....	40
4.1.3.Sunday Times / Birleşik Krallık Kararı (E.Y. No. 1974/6538, K.Y. No. 1979).....	41
4.1.4.Lingens / Avusturya Kararı (E. Y. No. 1982/9815, K. Y. No. 1986).....	42
4.1.5.Castells / İspanya Kararı (E. Y. No. 1985/11798, K.Y. No. 1992	43
4.1.6.Times Newspapers Limited / Birleşik Krallık Kararı (E.Y. No. 2003/3002 ,K. Y. No. 2009).....	44
4.1.7.Eon / Fransa Kararı (E.Y. No. 2010/26118, K. Y. No. 2013).....	45
4.2. AİHM İfade Özgürlüğü Örnek Türkiye Kararları	46
4.2.1. Karataş / Türkiye Kararı (E. Y. No. 1994/23168, K. Y. No. 1999)	47
4.2.2. Gündüz / Türkiye Kararı (E. Y. No. 1997/35071, K. Y. No. 2003).....	47
4.2.3. Altuğ Taner Akçam / Türkiye Kararı (E. Y. No. 2007/27529, K. Y. No. 2011).....	48
4.2.4. Şık / Türkiye Kararı (E. Y. No. 2011/53413, K. Y. No 2014).....	48
4.2.5. Dink / Türkiye Kararı (E. Y. No. 2007/2668, K. Y. No. 2010)	49
4.2.6. Ahmet Yıldırım / Türkiye Kararı (E. Y. No, 2010/3111, K. Y. No. 2012)	50
4.2.7. Cengiz, Altıparmak ve Akdeniz / Türkiye Kararı (E.Y. No. 2010/48226 ve 2011/14027, K. Y. No. 2015).....	53
5. TÜRKİYE’DE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ	56
5.1. T.C. Anayasası.....	56
5.2. Anayasa Mahkemesi Kararları	59

5.2.1. Emin Aydın Kararı (E. Y. No. 2013/3178, K. Y. No. 2015)	60
5.2.2. Sinem Hun Kararı (E. Y. No. 2013/5356, K. Y. No. 2014)	63
5.2.3. Can Dündar ve Erdem Gül Kararı (E. Y. No. 2015/18567, K. Y. No. 2016) ..	64

İKİNCİ BÖLÜM - İNTERNET ERİŞİMİNİN ENGELLENMESİ.....68

1. İNTERNET KAVRAMI VE TARİHÇESİ.....	68
2. ULUSLARARASI HUKUKTA İNTERNET ÖZGÜRLÜĞÜ	72
2.1. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Telif Hakları Antlaşması.....	73
2.2. Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi	74
2.3. Birleşmiş Milletler İnternet ve İfade Özgürlüğü Bildirgesi	74
3. İNTERNET ERİŞİMİNİN ENGELLENMESİ.....	80
3.1. Erişim Engelleme Yöntemleri	82
3.1.1. IP Adresinden Erişim Engelleme.....	82
3.1.2. Alan Adından (DNS) Erişim Engelleme.....	83
3.1.3. Nesne Tabanlı (URL) Erişim Engelleme.....	84
3.1.4. Proxy Sunucularını Kullanarak Erişimin Engellenmesi	85
3.1.5. DDoS Atakları.....	85
3.2. Erişim Engellemeyi Etkisiz Kılan Yöntemler	86
3.2.1. VPN (Virtual Private Network) Kullanarak.....	87
3.2.2. DNS Değiştirme Yöntemi.....	88
3.2.3. URL Maskeleye.....	88
3.2.4. Proxy Kullanımı.....	89
3.2.5. Tarayıcı Tabanlı Çözümler.....	89
3.2.6. Şifreleme Yöntemi ile İçerik Aldatması.....	89
3.2.7. Uzak Masaüstü Kullanımı.....	90
4. TÜRKİYE'DE İNTERNET İLE İLGİLİ DÜZENLEME YAPMA VE KARAR ALMAYA YETKİLİ KURUMLAR.....	90
4.1. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı	90
4.2. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)	91
5. 5651 SAYILI KANUN ÇERÇEVESİNDE İNTERNET ERİŞİMİNİN ENGELLENMESİ	94

5.1. Erişim Engelleme eşitleri.....	96
5.1.1. Koruma Tedbiri Olarak Erişimin Engellenmesi.....	96
5.1.2. İdari Tedbir Olarak Erişimin Engellenmesi.....	97
5.1.3. Kişisel Başvuru Üzerine Erişimin Engellenmesi.....	98
6. ERİşİM ENGELLEMESİNİ GEREKTİREN SEBEPLER	99
6.1. İntihara Yönlendirme	101
6.2. Çocukların Cinsel İstismarı	101
6.3. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanımını Kolaylaştırma	102
6.4. Sağlık İçin Tehlikeli Madde Temini	103
6.5. Müstehcenlik	104
6.6. Fuhuş	105
6.7. Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama	106
6.8. Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar	107
6.9. Diğer Kanunlarda Erişimin Engellenmesi.....	108
7. KARşILAşTIRMALI HUKUKTA İNTERNET ERİşİMİNİN ENGELLENMESİ	109
7.1. Almanya	110
7.2. Amerika Birleşik Devletleri (ABD).....	112
7.3. Çin.....	114
7.4. Fransa	115
7.5. Finlandiya	117
7.6. İngiltere	117
7.7. İran	119
7.8. Rusya.....	121
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM - ERİşİMİ ENGELLENEN BAZI HABER SİTELERİ..	124
1. Sendika.Org.....	131
2. Dicle Haber Ajansı (DİHA)	137
3. SputnikNews	139
4. WikiLeaks	141

5. haberSİZsiniz	144
SONUÇ.....	150
KAYNAKÇA.....	154
ÖZGEÇMİŞ.....	165

GİRİŞ

İnternetin günümüz dünyasında kapladığı alan hiç kuşkusuz belirli dar kalıplarla tartışılacak bir mevzu değildir. İnternet, gelişen teknolojinin son yıllarda insanlığa sunduğu en spesifik pratiklerden biridir ve her geçen gün daha da kapsayıcı niteliklerle büyümektedir. Bu mevzu ise kuşkusuz internetin ülke sınırlarını aşarak farklı kültür ve biçimlerin sürekli olarak etkileşim içerisinde olmasının önünü daha da açmıştır.

Her ne kadar sınırların olmadığı bir dünyayı bize sunsa da, hem devletler iç hukuku hem de uluslararası hukuk da internet bir suç aracı olarak tanımlanabilmektedir.

Hemen hemen birçok alanda düzenlemeler bütünü olan hukuk, söz konusu internet olduğunda da ona belli başlı düzenlemeler getirmesi kabul edilebilmektedir. Fakat söz konusu mevcut pozitif hukuk ele alındığında ve konuya uluslararası açıdan bakıldığında, internetin kötüye kullanımının önüne geçilmek için uygulanan internet erişimin engellenmesi kavramı ifade özgürlüğü açısından genellikle ters yönde bir ilişkiyi göstermektedir.

İfade özgürlüğü, insanların en temel haklarından biridir. Bu hak, bireye ait düşüncelerin hiçbir baskıya maruz kalmadan açıklanması özgürlüğüdür. Demokratik toplum için taviz verilmez bir hat çizen ifade özgürlüğü bu toplumun temelini oluşturma konusunda bir kriter belirtmektedir. İfade özgürlüğünün hukuki ve siyasal normlardan yoksun olduğu bir toplumun demokratik, hoşgörülü ve çoğulcu bir toplum olduğu iddia edilemez.

Bu bahisle internet ve ifade özgürlüğü kavramları arasındaki ilişki, bir kitle iletişim aracı olan internet için iletişim özgürlüğü tartışmalarını da içerisinde barındıracaktır. Söz konusu iletişim özgürlüğü ulusal ve uluslararası alanda koruma altına alınan temel hak ve özgürlükler olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak pozitif iç hukuk özelinden bakıldığında iletişim özgürlüğünün korunması için yapılan düzenlemelerin son derece yetersiz kaldığı ise su götürmez bir gerçektir.

KONU

Bu çalışmanın *konusunu* Türkiye’de internet erişiminin engellenmesinin ifade özgürlüğü ve bu özgürlüğün bir kategorisi olan iletişim özgürlüğü çerçevesinde eleştirel değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Uzun süren toplumsal hareketler sonucu ortaya çıkan ve evrensel bir özelliği olan Uluslararası İnsan Hakları Normları çalışmanın temel referans noktasını oluşturacaktır. Özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin ifade özgürlüğü kapsamındaki maddeleri derinlemesine incelenecektir. Bu kapsamda Türkiye’de verilen birçok erişimin engellenmesi kararları değerlendirilecek ve ifade özgürlüğü ile ilgili hukuki düzenlemeler ve uygulamaları bu çalışmanın konusunu oluşturacaktır.

AMAÇ

Türkiye’deki internet alanındaki mevcut hukuki düzenlemeler kapsamında uygulanmakta olan erişimin engellenmesi kararlarının, ifade özgürlüğü ve bunun kategorisi olarak iletişim özgürlüğü çerçevesinde eleştirel bir değerlendirmesini *amaçlayan* bu çalışma, ayrıca özgürlükler konusunda eleştirel bir taraflılık konumu da almayı amaçlamaktadır. Egemen sınıfın yukarıdan aşağıya örgütlenmiş olduğu devlet yapılanması hususunda dayattığı haksız talimatları halkın belli bir kesiminin reddetmesi de ayrıca tartışılmak zorundadır. Bu nedenle çalışmanın anahtar kavramı olan ifade özgürlüğünü ve kategorisi iletişim özgürlüğünü mevcut muhalif yapıların eylem özgürlüğü olarak da ele almak gerekir. Bu özgürlükler, toplumsal hareketlerin egemen yapılara olan direncinin bir sonucu olarak kazanılmış haklardır.

ÖNEM

Gelişen teknolojinin internet ayağı sayesinde dünya üzerinde iletişim ve haber alma artık saniyeler içerisinde gerçekleşmekte ve internet kullanıcıları kendi içerikleri oluşturabilmektedirler. İnternetin kötüye kullanımının engellenmesi amacıyla ortaya çıkan erişimin engellenmesi, önemli bir hukuki düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak erişimin engellenmesinin sonuçlarına bakıldığında siyasal iktidarların muhaliflerine olan yaklaşımlarıyla paralellik göstermesi konunun

“sansür” olarak tartışılmasına neden olmaktadır. Bu açıdan erişimin engellenmesi kararlarının alınması sonucunda ortaya çıkan ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına yönelik meselenin tespiti ve çözüm yollarının önerilmesi Tez’in önemini ortaya koymaktadır.

Günlük hayatımızın vazgeçilmez bir noktası olan internete ilişkin olarak, erişimin engellenmesine dair yapılan bilimsel çalışmalar son dönemlerde dikkat çeken bir konumda yer almaktadır. Buna rağmen yapılan bilimsel çalışmaların ifade özgürlüğü bağlamında ele alınması ve Uluslararası İnsan Hakları Normlarının temel referans noktası olarak görülmesi ile beraber eleştirel nitelikte üretilen çalışmalar son derece sınırlıdır. Bu açıdan tez incelendiğinde, önemli bir mecra olan internette erişimin engellenmesinin ifade özgürlüğünü sınırlandırması bakımından eleştirel ve güncel bir kaynak olma vasfı taşıyacağı da düşünülmesi tezin önemini ortaya koyan başka bir unsurdur.

Tezde konuya uluslararası açıdan bakıldığında, bazı ülke ve organizasyonların mevcut konuya hangi noktalardan yaklaştıklarını göstermesi yine tezin önemini ortaya koyan diğer bir unsurdur.

YÖNTEM

Bu tez çalışmasında tanımlayıcı/betimleyici araştırma çalışmasının bir gereği olarak literatür taraması *yöntemi* uygulanmış ve kaynaklara bu çerçevede mevcut olan olanaklar ölçüsünde ulaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamız Türkiye’deki mevcut yasa ve düzenlemelerin internet hukuku ile ilgili yetersiz olduğu kanısını taşımasından kaynaklı uluslararası hukuk standartları, antlaşma ve sözleşmelerden doğan yükümlülükleri, Karşılaştırmalı Hukuk Bilimi *yönteminin* kullanılmasını gerektirmiştir.

VARSAYIMLAR

Bu tezde ele alınacak varsayımları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kitle iletişim aracı olarak internetle ilgili düzenlemelerin farklılaşan toplumsal hayata uygun olarak yapılması gerekir.
- İnternet teknolojilerinin muazzam ölçüde değişme ve farklılaşma özellikleri nedeniyle bu alana ilişkin yapılacak hukuk düzenlemeleri buna uygun olmak zorundadır.
- İnternet erişiminin engellenmesi kararları ifade özgürlüğünü güvence altına almaktan çok uzaktır.
- Erişimi mahkeme kararıyla engellenen sitelere teknik olarak girilebilmektedir.
- İnternet erişiminin engellenmesi mevcut siyasal iktidarların politikaları ile gerçekleştirilmektedir.
- İnternet erişiminin engellenmesi ile basının görevini yerine getirmesi sekteye uğratılmaya çalışılmaktadır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Çalışmamızda, Uluslararası İnsan Hakları Normları ışığında ifade özgürlüğü bağlamında internet erişiminin engellenmesi incelenmiştir. Diğer yandan, internet mevzuatı yalnızca erişimin engellenmesi bakımından incelendiği için ve asıl çalışma alanının hukuk olması sebebiyle, hukuki kavramlarda ayrıntıya girilmeden konu çerçevesinde kavramlar ele alınmış olup internetle ilgili diğer düzenlemeler kapsam dışında bırakılmıştır. Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Her bölümde incelenen konuya ilişkin teorik ve hukuki bilgiler verilirken özellikle kişisel görüşümüzün gerekçeleri ile birlikte teze yansıtılmasına önem verilmeye çalışılmıştır.

“İfade Özgürlüğü” başlıklı birinci bölümde, ifade özgürlüğü üzerine durulmuş ve ifade özgürlüğünün felsefi tartışması yürütülmüştür. İfade özgürlüğü hususunda özellikle eleştirel görüşlere yer verilen bölümde temel referans olarak Uluslararası İnsan Hakları Normlarına başvurulmuştur. İfade özgürlüğü bağlamında hem iç hem de dış hukuksal mevzuata yer verilmiştir. Anayasa Mahkemesi’nin almış olduğu kararlar ile AİHM’in aldığı kararlar özet şeklinde sunulmuş ve kararların karşılaştırılması yapılarak Türkiye’nin ifade özgürlüğü konusunda hangi boyutta olduğu gösterilmeye çalışılmıştır.

“İnternet Erişiminin Engellenmesi” başlıklı ikinci bölümde, Türkiye’de internet erişiminin engellenmesine yönelik olarak uygulamalara yer verilmiştir. Bu kapsamda erişim engeli kararı veren merciler incelenmiş ve bu kararların siyasal iktidar doğrultusunda verilip verilmediği tartışılmıştır. Yine aynı bölüm içerisinde internet erişim engelinin aşılma yöntemleri de aktarılmış ve verilen erişimin engellenmesi kararlarının boşa çıkarılması yönünde pratik uygulamalardan örnekler sunulmuştur. Bu bölüm kapsamında yer alan başlıklardan bir diğeri de diğer ülke uygulamalarında internet erişiminin engellenmesinin incelenmesidir. Söz konusu birçok ülkenin erişim engelleme hususunda yaptığı pratikler incelenmiş ve Türkiye’deki uygulama ile karşılaştırılmıştır.

“İletişim Özgürlüğü Çerçevesinde Erişimi Engellenen Bazı Haber Siteleri” başlıklı üçüncü ve son bölümde, Türkiye’de ve dünyada internet aracılığıyla haber ve analiz yayınları yapan bazı siteler incelenmiştir. İncelenen haber siteleri özellikle mevcut egemen ideoloji perspektifinde değil de karşı yönde tezlerle hareket eden ve “alternatif medya” olarak adlandırılan bazı haber sitelerinin irdelenmesi ile şekillenmiştir. İfade özgürlüğünü kategorisi olan iletişim ve basın özgürlüğü de bu bölümde tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

1. ÖZGÜRLÜK KAVRAMI VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Özgürlük sözcüğü tarih boyunca çok farklı anlamlar kazanmıştır. Özgürlük sözcüğün anlamı tarihsel ve toplumsal bir kategori olarak şu anda dahi inşa sürecini devam ettirmektedir. Batı dillerinde özgürlük sözcüğünün “*liberty, liberte*” etimolojik kökenine baktığımızda Latince “*libertas, servus*” olduğu görülür. Sözcük karşılığı olarak özgürlük, köle veya tutsak olmayan, bir başkasının isteğini değil kendi isteğini yapmak anlamına gelmektedir (Kapani, 1993: 3). Özgürlük sözcüğünün eski Türkçe kullanımı olan “*Hürriyet*” sözcüğü de serbestlik, bağımsızlık anlamına gelen Arapça “*harra*” kökünden gelmektedir. Buradan hareket edersek özgürlüğün bir ayrıcalık veya bir muafiyet olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Özgür olmama durumundan kurtulma yani, bir alt toplumsal koşuldan bir üst toplumsal koşula geçmektir (Yıldız, 2013: 19).

Özgür olmak her zaman birtakım özel ayrıcalıklardan yararlanmak demektir. Bu ayrıcalıklardan toplumu oluşturan fertlerin hepsi yararlanamazlar. Aksine toplumsal sınıflaşmada üst yapıyı oluşturanlar bu ayrıcalıklardan istedikleri gibi yararlanırlar. Kısıtlananlar olduğu sürece özgürlük, iktidara sahip olanların hak ettiği bir ayrıcalık olarak görülmüştür. Bu yüzden özgürlük bölücü ve ayrımcı bir toplumsal olgudur (Avcı, 2013: 45).

Küresel kapitalizm ve otoriter düzen parametreleri dışında çok küçük bir oyun alanına izin verilen özgürlük, kendini ifade etmenin en yüksek göstergesi olarak daha fazla nesneye sahip olup onları kontrol etme özgürlüğüne ya da sınırlı sayıda hakkın bulunduğu bir listeye göre belirleyip şekillendirme özgürlüğüne direnmek anlamına gelebilir (Douzinas, 2016: 78). Israrla belirtmek gerekir ki, ne zaman herhangi bir özgürlüğe dair kuşkuyla düşülse, orada genel anlamda özgürlüğe yönelik bir tehdit vardır (Oizerman, 2012: 18).

Özgürlük sözcüğünün felsefi açıdan irdelenmesi bu sözcüğün ancak insana has ya da insan özgürlüğü olarak ele alınmasıyla ilişkilidir. Özgürlük insan

özgürlüğüdür. İnsan istediğini belirler sonra onu eyleme geçirdiğinde kendisini özgür hisseder. Bu eylemi bir engelle karşılaşırsa özgür olmama hali bilincine yerleşir. Yani özgürlüğün yokluğunun bilinci özgürlüğün mevcudiyetini ortaya koyar (Öner, 1987: 6).

Karl Marx egemen mülkiyetlerin çıkarlarını bencil olarak niteler. Ona göre, soylu ve şövalye mülklerinin sözcüsü, genel anlamda özgürlüğe karşı değildir, ama yalnızca halk için özgürlüğe karşıdır. Marx, özgürlük üzerine her söylem imtiyaz anlamına gelir diyen Voltaire'e gönderme yapar ve hiç kimsenin genel anlamda özgürlüğü karşı çıkmadığını ve bunun daima diğer insanların özgürlüğüne karşı bir mücadele olduğunu vurgular (Oizerman, 2012: 22).

Özgürlük bir bakıma zihinsel bir kategoridir. Zihnin bir işlevi olarak hissedilir ve düşünme faaliyetinin bir sonucu biçiminde anlam kazanır. Düşünce de insanın düşünme yetisinin bir sonucu olarak ortaya çıkar ve her insani olgu gibi tarihseldir. İnsanlığın tarihsel evriminin bir parçasıdır. İnsan araç-gereç yaparak doğanın edilgen bir varlığı olmaktan kurtulmuş ve doğaya karşı bir üstünlük kurmaya başlamıştır (Avcı, 2013: 48).

İnsan hakları kavramlarının kapsamı içerisinde değerlendirilen ve bizim en geniş manada özgürlük olarak adlandırdığımız şablonun bir bileşenini oluşturan ifade özgürlüğü hakkı; adil yargılanma hakkı, yasa önünde eşitlik vb. temel hak ve özgürlükleri içermektedir (Çaylı ve Depeli, 2012: 15). İfade özgürlüğü kavramı olarak bireylerin özgürce haberlere ulaşabilmesi, mevcut olan çeşitli fikirleri ve görüşlerinden dolayı kınanmaması anlamına gelmekle birlikte savunduğu görüşleri de birey olarak ya da toplu bir biçimde başkalarına ifade edebilmesi durumudur (Turabi: 2016, 4). Şu açıdan “düşünce özgürlüğü”, “ifade özgürlüğü”, “düşünce ve ifade özgürlüğü” gibi kavramlar yukarıda tanımlanan bütünlüğü ortaya koyar. Düşünce özgürlüğü demek ifade özgürlüğü demektir. Kişinin iç dünyasında kalan düşüncelerin dışarıya açıklanmadığı zaman korunmasının hiçbir anlamı yoktur. Asıl korunması gereken şey ifade özgürlüğüdür. Düşünce ile ifadeyi birbirinden ayırıp adeta bir izin verilen düşünce alanı oluşturmak, düşüncenin sınırsız, ifadenin sınırlı

olduğunu belirtmek, dolaylı olarak “düşünce özgürlüğü yoktur” demektir. Zira ifade özgürlüğü ile birlikte anılmadığı sürece düşünce özgürlüğünün hiçbir anlamı yoktur (Yıldız, 2013: 21).

Düşüncenin bir hak olarak savunulabilmesi için ifade edilmesi gerekmektedir. Hukukun ona biçtiği kılıf budur. Hukuk tarafından güvence altına alınabilmesi, korunabilmesi için ifade edilmesi gerekir. Bu nedenle ifade özgürlüğünü, düşünce açıklama özgürlüğünü de kapsar biçimde tanımlamak gerekir.

Düşünce özgürlüğü, aynı zamanda, bir düşünceye sahip olmaya saygı gösterilmesini de gerektirir. Böylece bu özgürlük, bir istemde bulunma değerine de sahiptir (Dönmezer ve Bayraktar, 2013: 27).

Antik Yunan’da demokrasi hala üzerine tartışılan bir kavram olmasının yanında dönem koşulları içerisinde kişilerin seçme ve seçilme hakkı ile beraber “site”yi eleştirme hakları bulunmaktadır. Sokrates, ifade özgürlüğüne karşı yapılan müdahaleleri ve Antik Yunan değerlerini eleştirmiş olup, ifade özgürlüğünün bütün hak ve özgürlüklerin temeli olduğunu vurgulamıştır. Buradan çıkarılacak sonuç ise ifade özgürlüğü hakkının tarihsel kökenlerinin Antik Yunan’a kadar gittiğidir.

İfade özgürlüğünün hukuki alanda sahneye çıkışı 1689 tarihine denk gelmektedir. İngiltere’de imzalanan Haklar Bildirisi, ifade özgürlüğünü doğal ve bireysel hak olmaktan ziyade parlamenter ayrıcalık olarak tanınmıştır. İfade özgürlüğü İngiltere’de, parlamenterlerin parlamentodaki söylemiş oldukları sözlerden dolayı sorumlu olmayacakları anlamında kullanılmaktadır.

John Stuart Mill, “*Hürriyet Üstüne (On Liberty)*” adlı eserinde ifade özgürlüğünün ilk sistematik felsefi savunuculuğunu ortaya koymuştur. Mill, düşünce ve ifade özgürlüğünün birbirinden ayrılmasına karşı çıkmış ve birbirine bağlı olduklarını şu sözleriyle dile getirmiştir: “...Gayet bir teki hariç bütün insanlar aynı düşüncede olsalar ve yalnız bir kişi farklı düşüncede olsa, nasıl bu şahsın tüm insanları susturmaya hakkı yoksa, aynı şekilde bütün insanların da bu kişiyi susturmaya hakları yoktur.” (Aktaran: Yılmaz, 2013: 53).

“Toplumsal ilişkilerdeki hukuksal kertenin bütünüyle belirmesi için gerekli olan tüm koşulları yalnızca burjuva kapitalist toplum yaratır” (Pasukanis, 2013: 53). Bugün burjuva demokrasisinin gelişmiş olduğu Batı’da ifade özgürlüğü temel özgürlüklerin en önemlisi, demokratik yaşam biçiminin temel unsuru ve olmazsa olmaz koşullarından biri olarak kabul edilmektedir. İfade özgürlüğü olmaksızın demokrasiden bahsetmek olanaksızdır. Bunun içindir ki ifade özgürlüğü Batı gibi burjuva demokrasisinin gelişmiş olduğu yerlerde sürekli tartışma konusu olmuş ve batılı devletler tarafından siyasi-hukuksal bir biçimde koruma altına alınması yönünde birçok çalışma yapılmıştır.

Önde gelen birçok insan hakları metinleriyle savunmaya alınan ifade özgürlüğü, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinin 11. Maddesinde mevcut olan *“düşüncelerin, fikir ve görüşlerin başkalarına serbestçe iletilmesi ve ifadesi insanın en kıymetli haklarından”* tanımıyla birlikte bu özgürlüğün önemi net olarak belirtilmiştir. Aynı şekilde Birleşmiş Milletler (BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 19. Maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AIHS) 10. Maddesi ve Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin (MHSH) 19. Maddesi ifade özgürlüğünü koruma altına almıştır (Cankaya ve Yamaner, 2012: 4).

İfade özgürlüğünün diğer hak ve özgürlüklerle ilişkili geniş bir anlamı bulunmaktadır. Gösteri, yürüyüş ve toplantı oluşturmak, örgütlerde siyasi faaliyetlerde bulunmak gibi haklar düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilişkilidir. (Soysal, 1978: 142). İfade özgürlüğü gündelik dil bağlamında ifade kabul edilmeyen davranış biçimlerini de kapsamına alır. Herhangi bir siyasi örgütün flamasını sallamak ya da logosunu belirten bir fotoğraf karesini taşımak gibi durumları bünyesinde bulundurur. İfade özgürlüğü için bir nevi kavşak özgürlük de denmesinin sebebi; ülke bütününde ifade özgürlüğü varsa, diğer temel hakların da ülke tarafından korunacağını işaret eden şekilde okunmasından kaynaklıdır.

“Düşünce ve ifade özgürlüğünü “etik bir değer” kazanmış bir evrensel nitelik olarak ele almak gerekir. İnsanlığın bir takım tarihsel eylemleri sonucu kazanılmış

bir haktır. Etik bir değer içermesinin anlamı da budur. Bu nedenle düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili olarak bilimsel bir etkinlikte bulunacak olan kişinin öznel amacının ve tercihlerinin düşünce ve ifade özgürlüğünden yana olması etik bir zorunluluk olarak ortaya çıkar. Etik bir zorunluluk olarak düşünce ve ifade özgürlüğünden yana olmak bilimsel etkinliğin “nesnelliğini” zaafa uğratmayan bir tarafsızlık olarak ortaya çıkar” (Avcı, 2013: 50).

İfade özgürlüğü üzerine felsefi bir incelemede bulunan Frederich Schauer, ifade özgürlüğü yaklaşımlarından gerçekliğe dayanan tez ve demokrasiye dayanan tez olarak iki farklı tezi karşılaştırmıştır. Ona göre her iki yaklaşım da ifade özgürlüğünü bir amaç olarak değil araç olarak incelemektedir. Gerçekliğe dayanan tez açısından ifade özgürlüğü, bilginin şekillenmesinin, hataların anlaşılmasının ve doğrunun ortaya çıkarılmasının bir aracıdır; demokrasiye dayanan tezde ise ifade özgürlüğü, devletin söylem, içerik ve yaptırımlarının amacına uygun olarak işlemesini sağladığı bir araçtır (Schauer, 2002: 65).

“Uluslararası hukuk düzenlemelerinde de ifade özgürlüğü genel anlamda tüm özgürlüklerin temeli olarak yer almaktadır. Bu özgürlükler arasında sayılan iletişim özgürlüğü ifade özgürlüğüyle ilişkili yönü demokratik toplum ve kamusal sorumlulukla hareket eden basın ilişkisine ve basının demokratik toplumdaki rolüne ilişkindir. İfade özgürlüğü yalnızca toplumun içinde özgürce konuşmak için bir fırsat elde etme değildir. Modern endüstriyel toplumda ifade özgürlüğünün en belirgin formu iletişim özgürlüğüdür. İfade özgürlüğü hakkını yaşam hakkından sonra uluslararası insan hakları normlarında en önemli hak statüsüne ulaştıran nokta, etkin ve etkili kullanımıdır. Eğer ifade özgürlüğü yalnızca bir dinleyici topluluğuna yönelik bir konuşmanın güvence altına alınması ile ilgili bir hak olsaydı kuşkusuz daha sınırlı kalacaktı. Kitle iletişim teknolojilerinin gelişmişlik düzeyinin giderek arttığı bir çağda ifade özgürlüğünü iletişim özgürlüğüne bitişik ya da bütünleşik bir hak olarak düşünmek gerekir” (Yıldız, 2013: 23-24).

Sonuç olarak ifade özgürlüğünün güvence altına alınmasıyla güçlü bir demokrasi söylemi şekillenecek ve bu çerçevede fikir üretimi içeren her türlü

söylemin ifade edilebileceği geniş bir alan ortaya çıkacaktır. Ancak ifade özgürlüğü yoksa ileriye yönelik özgür bir seçim kararı da verilemez.

Eğer ifade özgürlüğü üzerinde bir sınırlandırılma getiriliyorsa fiilin işlenişi bakımından, ifade özgürlüğüne sınırlandırılma getirilmediği noktada daha fazla etki yapacağı görülmesi üzerine dayanmalıdır. İfade özgürlüğüne yönelik bir kısıtlama, diğer özgürlük alanları ile karşılaştırıldığında daha önemli gerekçelere ihtiyaç duyar. Bunun sebebi ise, demokratik bir toplumun görüşlerini özgürce paylaşma ve tartışmaya olan bakışının vazgeçilmez derecede hassas bir öneme sahip olmasıdır.

Tarih boyunca egemen düşünce sistemleri “zararlı” gördükleri görüşün eylem alanına geçirilmesini önlemeye çalışmış gerektiğinde baskı ve zulüm yapmaktan hiç çekinmemişlerdir. Hatta Marksistler, hukukun adil bir sistemi güvence altına almadığı, tersine belirli bir üretim tarzının ve ona karşılık gelen sınıf yapısının korunmasını güvence altına aldığı ve bu suretle ulaşılabilir zenginlikle gücü nüfusun bir bölümünün ellerine teslim ettiği noktasında ısrar etmişlerdir (Collins, 2013: 47).

Devletler belirli bir plana göre hareket eder, zorlar, teşvik eder, özendirir ve cezalandırır. Hukuk, devletçe gerçekleştirilen uygarlaşmaya ilişkin tüm olumlu etkinliklerin bastırıcı ve olumsuz yanını oluşturur (Gramsci, 2014: 176). Althusser’e göre hukuk, hem baskıcı devlet aygıtı hem de *Devletin İdeoloji Aygıtları* sistemine aittir (Althusser, 2015: 51). İfade özgürlüğü toplumun bütün sınıfsal kesimleri tarafından bir özgürlük hakkı olarak kullanılmadığı sürece tipik burjuva öğretisi olarak sınırlı kalmak zorundadır. Üretenlerin, emekçilerin, işçilerin, öğrencilerin, ifade özgürlüğü ile muhalefet etme özgürlüğü birbirinden ayrı düşünülemez. Bu nedenle ifade özgürlüğü siyasal iktidar gibi düşünmemek; hatta ona topyekün karşı çıkma özgürlüğü ile örtüşür.

İfade özgürlüğünün felsefî tartışması bize şunu gösterir: *Korunması gereken fikirler, farklı olan fikirlerdir.* Mevcut otorite gibi düşünmemek, onu sorgulayarak yer yer resmiliğini işlevsizleştirmek ve farklılar içerisinde zenginlik çıkartmaktır.

“Henüz eylemselleşmemiş tehdit, iktidarın lafını kitlelere taşıyan ağız için kolay sarf edilebilir cümleler bütünüdür. Tehdidin ciddiyeti, eylemselliğidir. Bunun için de tek kalemden çıkan manşetler, tek ağızdan çıkan yorumlar, tek zihnin makalemsileri gerekir. Peki ya diğer kalemler, ağızlar, zihinlerin payına ne düşmektedir? Elbette sansür. İşte hukuk, hünerli bir faşizm ile son derece etkin bir sansür aracı haline gelebilir” (Özbilgin, 2015: 30).

2. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ KORUYAN BAŞLICA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMELERİ

İnsan hakları olgusu Eski Yunan uygarlığına uzanmakla, Sokrates’in “*Kendini bil*” ilkesi çerçevesinde gelişme göstermiştir. Kişinin özgürlüğe olan yaklaşımının merkezinde, öncelikle kendisini ve değerini bilmesi, insan olması sebebiyle haklarının farkına varması gerektiği üzerinde durulmuş ve insan hakları düşüncesinin temeli atılmıştır (Görkemli, 2015: 29).

İfade özgürlüğü, insan haklarını savunan bütün belgelerde koruma altına alınmıştır. Evrensel bir sıfat taşıyan bu belgeler ifade özgürlüğü konusunda keskin çizgileri bünyesinde barındırmaktadır. Bununla birlikte ifade özgürlüğüne getirilen sınırlamalar birçok belgeye göre farklılıklar içermektedir. AİHS’in düzenlemesine göre ifade özgürlüğü kapsamlı bir biçimde korunmaya alındığı için bu özgürlükleri içeren maddeler ayrıntılı bir şekilde kaleme alınmıştır. Ancak Afrika İnsan ve Halklar Hakları Şartı’na bakıldığında ifade özgürlüğünün yalnızca tanımından bahsedilmekte, hangi şekil ve usullere göre koruma altına alınacağına dair açıklamalar bulunmamaktadır (Cankaya ve Yamaner, 2012: 10).

Hak kavramı insanlığın tarihsel olarak kitle yığını olmaktan çıkıp süreçte aktif rol oynayarak zorlu hak mücadelelerin öznesi olmasıyla ortaya çıkar. Bu hak mücadelelerin egemen devlet ve hukuk sistemi açısından karşılığı, taleplerin hukuki olarak koruma altına alınmasıyla belirginleşir.

Bu durumda hak mücadelesi, yeni kuralın hukuk düzeninin parçası olduğunun kabul ettirebilmesine dönüşecektir ki bu da hukuku yöneten iradenin ele geçirilmesine bağlıdır. Toplumsal ilişkilerden türeyen kuralların, devletin iradesinden

geçmeden hukuk kuralı olarak kabul edilmesi ikili hukuk anlayışını da beraberinde getirmiştir. Egemen sınıfın hukuk düzeni içinde veya yanı sıra ezilen sınıfın hukuku mevcuttur. Ezilen sınıfın hukukunun eksiği siyasal iktidardır (Karahanoğulları, 2011: 313).

İnsan artık Tanrının kendi imgesinden yarattığı bir kul değil evrensel anlamda “rüşünü ispat eden”, tarihsel anlamda da ölçütü kendisi koyan bir öznedir. İnsan kural koymakta ve kuralları değiştirme eyleminde de bulunmaktadır. İnsanın tarihsel olgunluğunun bilinci, Fransız devrimi ve Aydınlanma sayesinde gerçekleşebilmiştir (Goldmann, 1999: 120).

Doğuştan gelen ve ortadan kaldırılamaz insan hakları arasında sayılan “özgürlük” hakkının pratikte uygulanması, özel mülkiyet hakkı olarak karşımıza çıkar. Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesinin 4. maddesinde karşılığını bulan ilke şudur:

“Özgürlük, bir başka kişinin haklarına zarar vermedikçe her şeyi yapabilme hakkıdır.”

Bildirgenin 11. maddesi de düşünce özgürlüğünü düzenlerken özgürlük sınırının “yasa tarafından çizildiğini” düzenlemektedir:

“Düşünceleri ve inançların serbestçe açıklanması, insanların en değerli haklarından biridir. Her vatandaş serbestçe konuşabilir, yazabilir, gazete ve kitap basabilir. Yeter ki yasanın çizdiği özgürlük sınırı aşılmassın.”

Eğer özgürlük hem yukarıda yazılan olan bildirgede hem de diğer insan hakları belgelerinde olduğu gibi “başkasına zarar vermedikçe her şeyi yapabilmek” ise, sınıfsal tabanda proleter olarak nitelediğimiz bir işçinin yokluk içinde yaşam sürmesi kuşkusuz bu kavramları hükümsüz bırakmaktadır. Sonuçta bu kişi başkalarının yapabildiği birçok şeyi yapamamakta ama “başkalarına zarar vermeden” yoksul ve sefil bir hayatı sürdürmektedir. O halde kanunların çizdiği bu sınırlar içinde bu kişiden özgür olarak bahsedilebilir mi? (Avcı, 2013: 60).

Daha öncede belirttiğimiz gibi burjuva kamusal anlayışı içerisinde “özgürlük” bölücüdür. İnsanların dayanışma kurmasından ziyade birbirinden ayrılmasına dayanır. Bu da “insan hakları” olarak belirtilen hakların sorgulanmasına yol açar. İnsan hangi insandır? Burjuva demokrasisi ile mülk sahibi olabilmiş ve sermaye birikimini her geçen gün yükselten “yurttaş burjuva” mı? Yoksa sokakta aç dolaşan, bırakınız bir mülk edinmeyi üstüne giyeceği kıyafeti bile çöpten toplayan “yurttaş” mıdır? Burjuva kamusal anlayışının tercih ettiği özgürlük ilk seçenektir. Çünkü bütün “insan hakları” söylemini onun üzerine kurar.

“Burjuva kamusal alan, son tahlilde burjuva sınıfının sınıfsal çıkarlarının bir ifade alanı olarak belirse de tarihsel ve normatif anlamda yurttaşların eleştirel tartışma ve muhakeme ile politik müdahale edebilme ilkesi ve tasavvuruna imkan verdiği için demokrasi ideali açısından önemsenmesi gerektiğini düşünüyoruz. “Herkes açık” ideal bir kamusal alanda özgür kanaatler, eleştirel ve rasyonel tartışmalar aracılığıyla yurttaşlar kamusunun yaratılması, politik özgürleşme alanını genişletecek ve yurttaşların özyönetimi demokrasi fikri idealini hayata geçirecektir” (Avcı, 2013: 61).

Sayın Avcı’nın da belirttiği üzere “özgürlük” ve “ifade özgürlüğü” kavramları her ne kadar burjuva kamusal alanı içerisinde geçerli olsa da eleştirel tartışma ve muhakeme yapabilmek adına politik müdahale açısından önemsenmesi gereken bir husustur. Bu kapsamda 17. yüzyıldan itibaren insan hakları ve özgürlükler bağlamında sık sık bildirgeler yayınlanmış, söz konusu bu bildirgeler evrensel bir nitelik kazanmıştır. İfade özgürlüğünün varlığını ve korunmasını gerektiğini savunan temel uluslararası belgeler arasında;

- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
- Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Bizim çalışma alanımız gereğince üzerine değinilmesi gereken sözleşmelerdir. Söz konusu sözleşmeler insan haklarını ele almak suretiyle, bu hakların korunması

ve savunulması gerektiğini anlatmakta; ayrıca, belirtilen sözleşmelerde ifade özgürlüğünün birey için önemi ve değeri vurgulanmaktadır.

2.1. BM İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİREGESİ

2.1.1. Sözleşmenin İçeriği

Birleşmiş Milletler Antlaşması 26 Haziran 1945’de San Francisco’da imzalanmıştır. Bozulan dünya düzenin ardından savaşı değil barışı temel alan yeni bir düzenin kurulması amacıyla dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı yapılmaksızın devletlere, uluslararası anlamda barışı tahsis etmek için yapılan bir davet niteliğindedir (Günaydın, 2009: 88).

II. Dünya Savaşı, insanlık tarihinin gördüğü en büyük yıkıma neden olmuştur. İnsan hakları ihlalleri sistematik biçimde işlenmiş ve yaşama özgürlüğü tüm dünyada risk altına girmiştir. Yaşanılan durumun tekrar edilmesini önlemek ve insan hakları ihlallerin oluşmasının önüne geçebilmek adına BM Genel Kurulu harekete geçmiş ve 10 Aralık 1948’de “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi” ilan edilmiştir. Bu bildirgenin 19. maddesinde “Düşünce ve İfade Özgürlüğü” şöyle tanımlanmıştır:

Madde 19: *“Her ferdin fikir ve fikirlerini açıklamak hürriyetine hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden ötürü rahatsız edilmemek, memleket sınırları mevzu bahis olmaksızın malumat ve fikirleri her vasıta ile aramak, elde etmek veya yaymak hakkını içerir”.*

Bu bağlamda yukarıda yazılı bulunan madde de ifade özgürlüğü üzerine durulmuş olup, düşünce ve ifade özgürlüğünün birbirinden ayrılmaz ve bütün olduklarını, bireylerin düşünce ve ifade özgürlüğü kapsamında istedikleri içerikleri her açıdan temin etmek hakkına sahip oldukları belirtilmektedir.

Bu maddenin dışında Bildirgenin 29’uncu maddesinde, ifade özgürlüğünü de kapsayacak şekilde bireylerin sahip oldukları özgürlüklerin sınırları çizilmiş olmakta, hem de ifade özgürlüğünün müdahalelere karşı korunması ve güvenliği amaçlanmaktadır (Görkemli, 2015: 31).

2.1.2. Denetim Mekanizması

Bildirge’de yer alan özgürlüklerin hiçbirisinin kendi kendisini ortadan kaldırmaya doğru bir yönelime gidilmemesi için 30. madde kritik bir öneme sahiptir. Bu maddeye göre:

Madde 30: “*İşbu Beyanname’nin hiçbir hükmü, herhangi bir devlete, zümreye ya da ferde, bu Beyanname’de ilan olunan hak ve hürriyetleri yoketmeye yönelik bir faaliyete girişme ya da eylemde bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz*”

Buna göre Bildirge, koruma altına aldığı özgürlükleri ortadan kaldırmaya yönelik her çeşit faaliyeti engellemek üzerine sınırlarını oluşturmuştur. Saint Just’ün de belirttiği gibi “*Özgürlük düşmanlarına özgürlük tanınmaz*”. Bu çerçevede düşünüldüğünde dünya üzerinde yaşanan yıkımlar ve özellikle 2. Dünya Savaşı’nın sosyolojik anlamda ortaya çıkardığı olumsuz etki, Bildirge’de yer alması gereken insani ve demokratik değerlerin korunma altına alınması hususunda daha hassas bir tutum alınmasını sağlamıştır.

Bildirge hukuki bir güvenceden daha çok uluslararası alanda etik değere sahip konumdadır. Bildirgenin ortaya koyduğu ilkeler, uluslararası hukukta emredici normlar bütünü oluşturmaktadır. Siyasal iktidarlar, Hükümetler, Mahkemeler, Uluslararası İnsan Hakları Örgütleri bu açıdan Bildirge’yi evrensel ölçüde referans olarak görmektedirler.

2.2. MEDENİ VE SİYASAL HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME

2.2.1. Sözleşmenin İçeriği

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (MSHS) 1966 yılında BM Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. Öncesinde yayınlanmış olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi içerisinde mevcut olan hakları daha ayrıntılı bir şekilde düzenleyen MSHS, Bildirge’de mevcut olmayan hakları da koruma altına almıştır (Akıllıoğlu, 1995: 198).

İfade özgürlüğü ile ilgili kısım Sözleşmenin 19. Maddesinde yer almaktadır. Buna göre:

“1. Herkesin, müdahaleye uğramadan, kanaat edinme hakkı vardır.

2. Herkesin ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak gerek sözlü, yazılı ya da basılı veya sanat eserleri şeklinde, gerekse seçilen diğer herhangi bir yoldan, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, her türlü haber ve düşünceyi araştırma, alma ve verme özgürlüğünü içerir.

3. Bu maddenin 2. Fıkrasında öngörülen hakların kullanılması bazı ödev ve sorumlulukları da içerir. Bu nedenle belli kısıtlamalara konu olabilirler; ancak kanunun öngördüğü ve:

a) Başkalarının haklarına ve ününe saygılı olmak;

b) Ulusal güvenliğin ve kamu düzeninin sağlığı ya da ahlakının korunması için zorunlu kısıtlamalardır.”

Görüldüğü gibi 19. madde ifade özgürlüğünü, BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nden daha ayrıntılı bir şekilde düzenlemektedir. 19. maddenin 2. fıkrası bu özgürlüğün kapsamını düzenlemiştir. Buna göre düşünce sözlü, yazılı, sanatsal, basılı ya da kişilerin seçeceği herhangi bir biçimde açıklanabilir.

Bununla birlikte Sözleşmenin 20. Maddesinde de nefret söylemlerinin kesinlikle kabul edilemez olduğu belirtilmiş ve Sözleşmeye taraf olan devletlerin nefret söylemi içeren ifadeleri yasaklamakla yükümlü olduğu vurgulanmıştır (Uygun, 2004: 26).

AİHS’in 10. maddesinde yer alan asayişsizliğin önlenmesi amacıyla şiddete teşvik eden düşünce açıklamalarının yasaklanması ifade özgürlüğünün sınırlanması hükmüne benzer bir nitelik taşımaktadır. Bununla birlikte 20. maddenin 1. fıkrasındaki hükmün benzeri Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde bulunmamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kişileri şiddete teşvik eden düşünce

açıklamalarının sınırlandırılabilirliğini öngörmektedir. Fakat mahkeme içtihatlarından savaş propagandasının her türünün kesinlikle yasak olduğunu söylemek mümkün değildir. Mahkeme kamu makamlarının düşünce açıklamalarına müdahalelerini değerlendirirken pek çok kriteri göz önüne almakta ve bir kısım ırkçı söylemler dışında hiçbir düşünce açıklamasını ilke olarak koşulsuz sınırlandırmamaktadır.

Sözleşmenin 20. maddesinin 1. fıkrası Sözleşmeciler Devletler içerisinde bazı fikir ayrılıklarına yol açmıştır. Finlandiya Hükümeti bu madde hükmünün 19. Maddede güvence altına alınan ifade özgürlüğünü tehlikeye düşürebileceğini belirterek savaş propagandasını yasaklamayacağını açıklamıştır. Norveç'te ise savaş propagandasını yasaklayan bir yasa tasarısı Parlamento tarafından düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğüne zarar verebileceği gerekçesiyle reddedilmiş ve Norveç Sözleşmenin bu hükmüne çekince koymuştur (Cankaya ve Yamaner, 2012: 133-14).

2.2.2. Denetim Mekanizması

MSHS'nin denetim mekanizması açısından önemi, İHEB'ye göre daha etkili olmasıdır. Ancak bu denetim mekanizmasının AIHS denetimine göre daha pasif kaldığı açıktır. Bu duruma karşın Sözleşme içerisinde belirtilen hakların korunma altına alınması açısından önemli bir değeri olduğunun bilinmesi gerekir. Sözleşmenin 28. Maddesi mevcut hakların taraf devletler tarafından tanınması ve bu hakların korunmasının denetimi için komite çalışmasını öngörülmektedir.

Madde 28:

“1. Bir İnsan Hakları Komitesi kurulacaktır. (Bu Sözleşme'de bundan böyle Komite olarak anılacaktır). Bu Komite onsekiz üyeden oluşacak ve aşağıda belirtilen görevleri yürütecektir.

2. Komite, bu Sözleşme'ye Taraf Devletlerin vatandaşlarından, yüksek ahlaki karaktere sahip ve insan hakları alanında ehliyetleri ile tanınan kişilerden oluşacak,

hukuk deneyimi olan bazı kişilerin Komite'ye katılmasının yararı da gözönünde bulundurulacaktır.

3. Komite üyeleri seçim yolu ile gelecekler ve kendi kişisel sıfatları ile görev yapacaklardır.”

Sözleşmenin 28. maddesi ile hak ve özgürlükleri güvence altına almak isteyen taraf devletler tarafından madde hükmünün korunmasını denetleme amacıyla İnsan Hakları Komitesi (İHK) kurulmuştur. Bu Komite 18 bağımsız uzmandan oluşmaktadır. Komitenin Sözleşmeden ve Sözleşmeye ek 1 numaralı İhtiyari Protokolden kaynaklanan bir takım görev ve yetkileri bulunmaktadır.

İnsan haklarını konu alan tüm BM sözleşmelerinin denetim mekanizmaları rapor incelemesi yapmaktadır. Sözleşmenin 40. maddesi gereğince Komite, taraf devletlerin önerdikleri uzman ve bağımsız kişilerle birlikte belirli periyodlar şeklinde toplanır. Burada tutulan tüm raporlar taraf devletlere iletilir ve taraf devletler de bu raporları beş yılda bir düzenlemektedir.

Rapor sistemi, öngörüldüğü şekliyle işlemediği ve insan hakları ihlalleri mağdurlarına gerçek bir başvuru yolu sunmaması sebebiyle sıklıkla eleştirilmektedir. Devlet raporlarının incelenmesi sırasında Komite, Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklere ilişkin genel görüşlerini açıklayabilir. Sözleşmede bulunan hak ve özgürlüklerin korunmaları açısından bu yorumlar açıklayıcı ve yol gösterici niteliktedir.

MSHS'ye ek 1 numaralı İhtiyari Protokol 23 Mart 1976 tarihinde kabul edilmiştir. Protokol 1. Maddesinde bireysel başvuru hakkını düzenlemektedir. Bu madde kapsamında, Sözleşmeye taraf olan devlet Protokole taraf olmakla kendi yargı yetkisine tabi olan bireylerin, Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiasıyla, İHK'ye başvurma haklarını tanımış olmaktadır. Bireysel başvuru yetkisini kural olarak mağdur kullanır, bununla birlikte, istisnai durumlarda mağdur adına hareket etme yetkisine sahip bir diğer kişinin de başvuru yapabileceği kabul edilmiştir (Cankaya ve Yamaner, 2012: 16-17).

2.3. AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ

2.3.1. Sözleşmenin İçeriği

Avrupa Konseyi tarafından, insan haklarının temel kriter olarak her platformda korunması ve tek taraflı bir şekilde devletlerin ihlal edemeyecekleri uluslararası standartların belirlenmesi gerektiğinden hareketle 04 Kasım 1950 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) imzalanmıştır. Çeşitli zamanlarda Sözleşme'ye ek olarak yürürlüğe konulan protokoller ile korunan hakların sayısı ve kapsamı genişletilmiştir (Sunay, 2003: 20). Özellikle Avrupa ile ilişkilerini her zaman sıcak tutmak isteyen Türkiye de Sözleşme'yi 10.03.1954 tarih ve 6366 sayılı kanun ile onaylayarak AİHS'e taraf olan devletlerin içerisinde yer almıştır.

Sözleşme yalnızca kişisel hakları düzenlemektedir. Ekonomik, sosyal ve kültürel hakların düzenlenmesini Avrupa Sosyal Şartına bırakmaktadır. Sözleşmenin kapsadığı hak ve özgürlüklerin titizlik içerisinde korunmasına önem verilmiştir.

Türkiye Sözleşmeyi 1954 yılında onaylamış ve Mahkemenin zorunlu yargı yetkisini 1987 yılında tanımıştır.

AİHS'e taraf olan devletler, Sözleşmeyi ulusal mevzuatlarıyla bütünleştirmek zorundadır. Bu şekilde AİHS, devletlerin hukuk sisteminin bir bölümü haline gelerek bağlayıcı bir nitelik kazanacaktır. Ayrıca AİHS ile çelişen herhangi bir ulusal yargı karşısında AİHS'e öncelik tanınmaktadır.

AİHS ve Ek protokoller, insan hakları açısından varılmak istenen noktaların gerçekleşmesi açısından değer taşıyan çok önemli uluslararası belge konumundadırlar. Sözleşme, temel insan hakları ve özgürlükleri bağlamında incelendiğinde “minimum standart” teşkil etmektedir. Daha net bir söylemle Sözleşmeye taraf olan devletler bu standartı aşabilirler, fakat ihlal edemezler. Bu açıdan AİHS, taraf devletlerin vatandaşlarının temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alabilmek amacıyla uymak zorunda oldukları ortak değerleri belirtmektedir. Sözleşme insan hakları konusunu “hukukun üstünlüğü” ilkesine dayandırmış ve devletlerin tekelinden çıkararak devletler üstü bir konuma yerleştirmek için bir

koruma sistemi gerçekleştirmiştir. Diğeri uluslararası sözleşmelerden AİHS'i ayıran en önemli fark, gelişkin bir kontrol sistemi aracılığı ile sözleşmedeki hak ve özgürlükler için garanti altına almasıdır.

Sözleşme Türk i hukuk düzeninde de kanunlar üstü konumada bulunmaktadır. Anayasanın eski 90. maddesinde yer alan *“usulüne göre yrrlğe konulmuş milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır”* hükmüyle insan haklarına ilişkin sözleşmeler açısından kanunlar üstü konumu vurgulanmıştır.

Sözleşmenin 10. maddesinde ifade özgürlüğü hakkını düzenlemektedir. Bu maddeye göre:

1. *“Herkes düşüncelerini açıklama ve yayma özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğünü, kamu makamlarının müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içerir. Bu madde, devletlerin, radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.*
2. *Kullanılması görev ve sorumluluk yükleyen bu özgürlükler, demokratik bir toplumda, zorunlu tedbirler niteliğinde olarak, ulusal güvenliğinin korunması, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, asayişsizliğinin veya suçun işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli kalması gereken haberlerin yayılmasına engel olunması veya yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması için kanunla öngörülen bazı formalitelere, şartlara, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir”.*

Yukarıda yazılı olan 10. maddenin 1. fıkrası ifade özgürlüğünün içeriğini tespit etmektedir. Buna göre özgürlük yalnızca kişinin düşüncelerini açıklamasını ve yaymasını değil aynı zamanda haber alma özgürlüğünü de kapsar.

Diğer bir noktadan AİHS'in ifade özgürlüğü tanımı iki aşamadan meydana gelmektedir. İlk olarak düşünce oluşturma ve bu düşüncelere ulaşabilme; diğeri ise edinilen düşünceyi açıklayabilme özgürlüğüdür (Kocasakal, 2003: 28).

Handyside kararı baz alındığında “düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün demokratik toplumun temellerinden birini oluşturduğunu” belirten AİHM, sonrasında da bu özgürlüğün demokratik toplumun ilerlemesinin ve her ferdin gelişmesinin vazgeçilmez bir şartı olduğunu vurgulamaktadır. Mahkeme “düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün yalnızca belirli bilgiler ve düşünceleri değil aynı zamanda toplumu veya toplumun bir kesimini şok edecek veya rahatsız edecek bilgi ve düşünceleri de kapsadığını” belirtmektedir. Mahkemeye göre bu durum “demokratik toplumun vazgeçilmez unsurları olan çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gereğidir”.

Mahkeme böylelikle ifade özgürlüğünün içeriğini açıklamış ve bu konuda çoğunluğa yabancı ve hatta onu rahatsız eden görüşlerin açıklanması bakımından bir ayrıma gitmemiştir (Cankaya ve Yamaner, 2012: 23). Yukarıda verilen örnek karar neticesinde AİHS ifade özgürlüğünü en geniş bir şekilde korumuştur.

Uluslararası hukuk alanında, geçmişte ve günümüzde, insan haklarının korunması bakımından en etkin ve başarılı sistemi ortaya koyan AİHS ile insan hakları içerik ve düzenleme bakımından zenginleşirken, diğer yandan uygulama özelliği ile birlikte nitelikli bir şekilde yaşama geçirilmiştir (Turhan, 2005: 186). Sözleşmenin ifade özgürlüğünü düzenleyen 10. maddenin uygulama alanı oldukça geniştir. Düşünce açıklamalarının yapıldığı biçimler arasında ayrım gözetilmemektedir. Sözleşme, sanatsal, ticari, ekonomik, siyasi, bütün düşünce açıklamalarını korumaktadır. Bu şekilde uygulama alanı olarak AİHS ifade özgürlüğünü en geniş bir şekilde koruma altına almıştır.

2.3.2. Denetim Mekanizması

Kabaoğlu'na göre AİHS, uluslarüstü bir yargı organı olarak ileri derece koruma ve denetim sistemi öngörmektedir. Bir antlaşmaya ve onun oluşturduğu

kurumlarca alınan kararlara saygıyı denetlemek ve antlaşmanın ihlalini yaptırıma tabi tutmak ve yargı güvencesini de kapsamına alması bakımından “derinleştirilmiş bir koruma mekanizması” olarak çalışmaktadır. AİHS, derinleştirilmiş koruma düzeneği öngörmesine rağmen, ne yazık ki sadece 1. Kuşak İnsan Haklarını güvence kapsamına almaktadır (Aktaran: Avcı, 2013: 81).

AİHM Sözleşmecî devlet sayısına eşit sayıda yargıçtan oluşur. Yargıçlar kendi adlarına ve tam süreli olarak görev yaparlar. Yargıçların bağımsızlık veya tarafsızlıklarıyla ters düşebilecek veya zamanlarını alacak herhangi bir faaliyette bulunmaları yasaktır.

MSHS’de olduğu gibi AİHS’de iki çeşit başvuru yolu öngörülmüştür.

(1) Devlet Başvuruları

Devlet başvurularını düzenleyen 33. maddede öngörülen sistem Sözleşmenin eski 24. maddesindeki sistemden farklı değildir. Sözleşmeye taraf bir veya daha fazla devlet diğer bir sözleşmecî devlet aleyhine AİHM’e başvurabilir. Bunun için hakkında başvuru yapılan devletin ayrıca Mahkemenin zorunlu yargı yetkisini kabul etmiş olması gerekmez.

AİHS’e taraf olan devlet, kendiliğinden bir şekilde devlet başvurusunu da onaylamış olmaktadır. Bu açıdan düşünüldüğünde ülkelerarası başvuru yoluna AİHS açısından ortak bir denetim biçimini oluşturmaktadır (Özdek, 2004: 50).

(2) Bireysel Başvuru

“Bireysel başvuru genel olarak Sözleşmeye taraf bir devletin yargı yetkisi içinde meydana gelen bir işlem ve eylemler nedeni ile sözleşmedeki haklarının ihlal edilmesinden zarar gördüğünü iddia eden kişilerin, o devlete karşı AİHM’e başvuruda bulunmalarındır” (Özdek, 2004: 53).

Kural olarak, AİHM'e başvurmak için iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekir. Bu iç hukuk yolları Sözleşmeye aykırılığın giderilmesini sağlayacak kullanılabilir ve etkili sonuç doğuracak iç hukuk yolları olarak anlaşılmaktadır. 35. maddeye göre kesin hükümden itibaren altı ay içerisinde AİHM'e başvurmak gerekmektedir. Mahkeme anonim başvuruları, daha önce yapılan bir başvuruyla aslında aynı olan bir başvuruyu ya da başka bir uluslararası denetim organınca incelenmiş başvuruları, yeni bir olgu içermiyorsa, kabul etmez (Cankaya ve Yamaner, 2012: 25).

3. İFADE ÖZGÜRLÜĞÜNÜN SINIRLANDIRILMASI

Hukuku yaratan iktidardır. İktidar ise ekonomik çelişkiler sonucu meydana gelen üst yapının bir sonucudur. Bu çerçevede hukuksal korumayı sağlayacak olan iktidarın ortaya çıkardığı devletin kendisidir.

Günümüzde bütün demokratik ülkelerde ifade özgürlüğünün sınırlandırılabilirliği genel olarak kabul görmüştür. Bunun yanı sıra yukarıda geniş bir şekilde açıkladığımız gibi birçok uluslararası belgelerde bu özgürlük bazı sınırlamalara tabi tutulmuştur.

İfade özgürlüğünün korunması ve genişletilebilmesi açısından devlet, en üst sorumlu yapı olarak karşımıza çıkar. Hatta devlet, kendi koyduğu politikaları eleştiren, kendi resmi ideolojisi gibi düşünmeyen vatandaşlarını da çoğulcu demokratik ilkeler ışığında değerlendirebilmeli ve bunu korumaya almalıdır (Özbey, 2013: 46).

İfade özgürlüğünün sınırlandırılması her zaman tartışmaya açık bir konudur. Devlet, bu özgürlüğün sınırlandırılmasını nesnel ve meşru sebeplere dayanarak uygulayabilir. Demokratik rejimlerde görüleceği üzere çoğulculuk ilkesi etrafında ve tekçi bir bakış açısından uzaklaşarak uygulanan yaptırımlar meşrudur. Fakat devletin ve uluslararası sözleşmelerin meşruluk sınırlarında bir ikircilik yaşandığı durumlarda uluslararası sözleşmelerin çizdiği sınırlar aşılmamalıdır (Özbey, 2013: 46).

Söz konusu bu çerçevede AİHS karşımıza çıkmaktadır. Çünkü AİHS diğer uluslararası insan hakları sözleşmeleri bağlamında düşünüldüğünde ifade özgürlüğü

açısından daha kapsamlı bir sözleşmedir. Çalışmamızın bu bölümde temel referans noktamızı AİHS ve AİHM oluşturacaktır.

Sözleşme, ifade özgürlüğünü 10. madde ile birlikte nitelikli, çoğulcu ve demokratik toplumun ortaya çıkarılmasında en önemli etmen olarak görmüştür. Kişilerin ya da belirli bir grubun görüşlerini her çeşit araçla özgürce ifade edebilmesi kişilerin ve toplumun ilerleyebilmesi açısından son derece gereklidir. Bu noktada ifade özgürlüğü, hak kavramının özünü oluşturur.

Öte yandan, ifade özgürlüğü özelinde korunması gerektiği yönünde genel kabul görmüş “tartışmalı ifadelerin” varlığı, ifade özgürlüğünün sınırlarını belirlemede ortaya çıkan zorluklardan biridir. Tarihsel olayları yalanlama, demokratik düzeni bitirmeyi amaçlayan ifadeler, hoşgörüsüzlük, şiddet ve nefret söylemi ve pornografi ifade özgürlüğünü sınırlandırma kriterleri ile birlikte tartışılması sona ermeyecek ve sürecek bir alan olarak karşımızda durmaktadır.

Gerek AİHM, gerekse Anayasa Mahkemesi ifade özgürlüğü hak ihlali iddialarını sonuçlandırmada “beşli testi” uygulamaktadır. Temel doktrinde “üçlü test”, “dörtlü test”, “beşli test” olarak tanımlansa da sınırlandırmada test içeriklerinin aynı olduğu sadece başlıkların alt sınıflandırmasında farklılıklar olduğu görülmektedir (Turabi, 2016: 8). Bu sınıflandırmalar şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

1. Sınırlamanın Varlığını Tespit
2. Sınırlamanın Yasal Dayanağının Olup Olmadığı
3. Sınırlamanın Meşru Bir Amaca Dayanması
4. Sınırlamanın Demokratik Bir Toplum İçin Gerekli Olması
5. Öze Dokunmama ve Ölçülülük

3.1. Sınırlamanın Varlığını Tespit

Sınırlama kavramı AİHM kararlarında belirtildiği gibi çok geniş bir kavramdır. Yapılacak sınırlama açısından en temel nokta, müdahale edilecek hususun kanunla öngörülmüş olmasıdır (Macovei, 2001: 36). Buradaki “kanun” terimini, pozitif hukuk olarak değil de hukukun üstünlüğüne bağlı olarak şekillenen kanun olarak değerlendirmek gerekir. Kanunun niteliği böylelikle önem kazanır.

Fakat hukuk, “Hukukun Üstünlüğü” öğretisi ile karşımıza çıkar. Bu öğretiyi yasaların yerine getirdiği görevlerden birini tasvir eder. Çünkü hukuk kuralları, denetlemeleri başkasının keyfine tabi olsa da, keyfi güç kullanımını engelleyebildiğinden, hukuk, mevcut politik tahakküm yapılarını meşrulaştırmaya ya da açıklamaya çalışan politik dünya görüşlerine, hukukun yerine gelmesi adına muktedirin engellenebilir olduğu bağlamında önemli ölçüde katkıda bulunabilir. “Hukukun Üstünlüğü” fikri, hukuk sistemlerinin bu meşrulaştırma işlevini kısa ve öz biçimde açıklar. Batılı hukuk sistemlerinin yığını, genel bir hukuk teorisinin başarısını ya da cazibesi ölçtüğü bir standart olarak bu öğretiyi kullanır (Collins, 2016: 27).

İfade özgürlüğüne getirilecek olan bir kısıtlamanın ilk aşaması, kısıtlamayı getirecek olan makamın bunu ülkede yer alan pozitif hukuka dayandırması şeklindedir. Örneğin, söz konusu dava konusunun bir şahsa yönelik hakaret ettiği gerekçesiyle suçlu bulunan bir gazeteci olduğunu düşündüğümüzde, “hakaret” suçunun devletin mevcut yasalarında tanımlanmış olması gerekmektedir (Aktaran: Özbey, 2013: 50). Aksi yönde düşündüğümüzde ise kanunsuz suç olamayacağı için gazetecinin gerçekleştirmiş olduğu fiil, herhangi bir kovuşturmayla maruz kalmayacaktır.

İfade özgürlüğünün hangi alanını ilgilendirdiğinin tespiti üzerine gerçek anlamda bir müdahalenin olup olmadığı araştırılmalıdır. Kişiler, herhangi bir ihlal bulunmasa da haklarının ihlal edildiği düşüncesinde olabilirler. Bu sebeple sınırlama oluşturan durumun somutlaştırılması gerekir.

Sınırlandırma türleri olarak tanımlanan ve ifade özgürlüğünün kullanımına müdahale olarak nitelendirilebilecek işlem ve eylemler çok çeşitlidir. “*Cezai mahkumiyet (Barfold/Almanya), tazminat (Thorgeir Thorgeirson/İzlanda), yayın yasağı (Sunday Times no 2/Birleşik Krallık), yayınları toplatma (Handyside/Birleşik Krallık), gösteri sırasında göstericilerin engellenmesi (Steel ve diğerleri/Birleşik Krallık), bildiri dağıtırken yakalanma ve gözaltına alma (Chorherr/Avusturya) sınırlandırma olarak gösterilebilir*” (Turabi, 2016: 9).

Sınırlandırma araçları bir idari işlem olabileceği gibi adli işlem de olabilir. Bu kapsam hem AİHM hem de Anayasa Mahkemesi beraat edilmiş olsa bile ceza davasının görülmesini, kovuşturmaya yer olmadığına kararı verilmiş olsa dahi salt bir adli soruşturmanın başlamasını (*Taner Akçam/Türkiye*), yine hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş olsa dahi bu kararların verilmesini sınırlandırma olarak görmüşlerdir (Turabi, 2016: 9).

AİHS’nin 10/2 maddesi uyarınca, sadece açıklıkla düzenlenmiş bir kural kanun olarak kabul edilebilir. Makul ölçüde öngörülebilirlik yeterlidir, çünkü sonuçların nihai bir kesinlikle öngörülmesi gerekmez. Yasaların kesinliği, yurttaşları koruyan bir durum olsa da uygulamada katı yorumlardan kaynaklı olarak sorunlar çıkabilir. Nitekim tez çalışmamızın sonraki bölümlerinde örneklerle tartışılacağı üzere Türkiye’de ifade özgürlüğü ile ilgili ceza davalarında hakim ve savcıların yasaları “katı” yorumladıkları görülmektedir. Özellikle 5651 sayılı İnternet Kanununun uygulamasında yasanın hükümlerinin katı yorumundan kaynaklı olarak orantısız/ölçüsüz erişimin engellenmesi kararları verilebilmektedir (Avcı, 2013: 94).

3.2. Sınırlamanın Yasal Dayanağının Olup Olmadığı

Kanunilik testi de denilen yasal dayanak, Anayasa’nın 13. maddesinde belirtildiği üzere temel hakların ancak mevcut yasayla sınırlandırılabilmesi anlamına gelir. Bu bağlamda ifade özgürlüğünün sınırlandırılması da ancak kanunla mümkün olacağından, müdahalenin yasal karşılığı belirlenecektir. Kanunilik, yasa, KHK, tüzük, yönetmelik, yargı içtihadı, vb. yazılı veya yazılı olmayan fakat yürürlükte bulunan hükümlerin tamamını kapsamaktadır. İfade özgürlüğü ancak yasayla

sınırlandırılabilirliğinden yasa dışında yer alan diğer KHK, tüzük veya yönetmelikle ifade özgürlüğü sınırlandırılmayacaktır (Turabi, 2016: 9-10).

Yasal dayanağın olup olmadığını bir örnek ile izah etmek gerekirse, hakaret nedeniyle açılan bir caza soruşturmasında o ülkenin ceza kanunlarında hakaretin suç olarak tanımlanması zorunludur. Çünkü kanunsuz suç ve ceza olmaz “*nullum crimen, nulla poena sine lege*”.

Anayasa Mahkemesinin Twitter kararında yer alan ihlal, tamamen bu hukuken öngörülmeye ilgilidir. 15 Temmuz Darbe Girişimi öncesinde aktif olarak 5651 sayılı kanunun idari takip merkezini oluşturan Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) tek taraflı Twitter’ı toptan kapatması yönünde yasal bir yetkinin olmadığı gerekçesiyle ihlal kararı verilmiştir. İhlal kararının ardından bu yasal boşluk doldurulmuş bu konuda TİB’e yetki tanıyan düzenleme yapılmıştır.

Kanunilik ilkesinde şu hususlara dikkat edilmektedir:

1. Herkes tarafından erişilebilir olmalı
2. Herkes tarafından anlaşılabilir açıklıkta olmalı
3. Mevcut hükümler, hukukun keyfi kullanımına karşı güvence içermelidir

3.3. Sınırlamanın Meşru Bir Amaca Dayanması

Sözleşmede yer alan 10. maddesinin 2. fıkrası ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin meşru noktaları açıklamıştır. AİHS’in öngördüğü sınırlama nedenleri belirtildiği üzere üç farklı alana ilişkin bulunmaktadır: *Genel yararı korumaya dönük olanlar, kişisel hakları korumaya dönük olanlar ve yargı erkinin üstünlüğünün ve tarafsızlığının sağlanması için zorunlu olanlar* şeklindedir.

Buradan anlaşılacağı üzere bir devlet ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlama getirecekse, kısıtlama getirilecek ifadenin yukarıda üç şekilde ele alınan başlıklardan oluşan gerekçelere dayandırılması gerekmektedir (Özbey, 2013: 58). İmzacı devletin müdahalesinin meşru olabilmesi için koruduğu değerini ifade özgürlüğünden daha önemli bir nihai değer (yaşam hakkı, kamu güvenliği vb.) taşıdığının kanıtlanması

gerekir. Nitekim meşru amaç ile sebep unsuru bağlantısı, AIHM’in *Sunday Times* kararından itibaren temel kriterlerden birini oluşturmaktadır (Avcı, 2013: 96).

3.3.1. İfade Özgürlüğünün Genel Yararı Korumaya Dönük Olarak Sınırlandırılması

İfade özgürlüğüne müdahalenin meşru amaçları arasında ve birer sınırlama sebebi olarak sayılan genel yararı korumaya dönük olarak milli güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, birbiriyle yakından ilgili olmaları sebebiyle AIHM kararlarında çoğunlukla bir arada anılmaktadır.

Milli güvenlik, toprak bütünlüğü ve özellikle kamu düzeni kavramlarının son derece muğlak kavramlar olması nedeniyle uygulamalarında sıkıntılar yaşanmaktadır. İfade özgürlüğü demokratik toplumun temeli ve pek çok özgürlüğün de gelişmesi için bir basamak olarak kabul edildiğinden AIHM devlet müdahalelerini asgari düzeyde tutmaya çalışmaktadır.

Halkın iktidar sahiplerinin üzerinde fikir sahibi olması, ülkenin sorunları üzerinde düşünüp devleti eleştirebilmesinin ilk koşulu ifade özgürlüğünün gerektiği gibi uygulanabilmesidir. Durum böyle olmakla birlikte “terör” konusunda yoğun sorunlar yaşayan ülkelerde ifade özgürlüğü devletler tarafından daha çok müdahaleye maruz kalmaktadır.

AIHS’ne taraf olan ülkeler arasında ifade özgürlüğünün kullanılmasının en çok tartışma konusu olduğu ülke Türkiye’dir. Yalnızca 8 Temmuz 1999’da Mahkeme bu özgürlükle ilgili Türkiye aleyhine yapılan 13 başvuruyu karara bağlamıştır. AIHS organları karşısında Türkiye’yi zor durumda bırakan ve çoğu kez ihlal kararları ile sonuçlanan başvurular yalnızca düşüncenin açıklanması nedeniyle verilen mahkumiyet kararlarıdır. AIHS organları bu konuda, düşünce açıklamasının hiçbir zaman tek başına bir yasaklamaya neden olamayacağını düşüncesindedirler. Açıklanan düşüncelerin devlet tarafından cezalandırılabilmesi için başka koşulların bulunması gerekmektedir (Cankaya ve Yamaner, 2012: 72).

Sözleşme organları açıklama yapan kişiye özel bir önem vermişlerdir. Bu kişilerin toplum içerisinde bulundukları konum, kamuyla paylaşılan ifadelerin ortaya çıkaracağı boyutlarla ilgili önemli bir durumu nitelemektedir. Devlet problemleri ve hak arayışlarına ilişkin sorunların giderilmesi adına siyasi kimliğe sahip kişilerin açıklama yapması beklenmesi muhtemel bir durumdur. Bununla birlikte kişinin kullanmış olduğu ifadelerde çok sert ifadelere bile izin verilmektedir. Yine çoğunluğun kabul etmediği hatta şok eden görüşler de koruma altına alınmaktadır. Yalnız şiddete teşvike yönelik olarak ifade kullanmamalarına özel olarak dikkat edilmektedir.

Zana/Türkiye kararında Mahkeme, söz konusu toprak bütünlüğü tehdit altında olarak bir terör ortamıyla karşılaşan devletin, daha geniş biçimde taktir yetkisine sahip olabileceğini belirtmiştir. Dava gelişim süreci ise şöyledir:

Diyarbakır eski Belediye Başkanı Mehdi Zana, Ağustos 1987’de vermiş olduğu röportajda, aşağıdaki görüşlerini belirtmiştir:

“... PKK’nin ulusal kurtuluş hareketini destekliyorum. Katliamlardan yana değiliz, yanlış şeyler her yerde olur. Kadın ve çocuklar yanlışlıkla öldürülüyorlar...”

Sonraki süreçte Cumhuriyet Gazetesi’nde yayınlanan bu açıklama hakkında hukuki süreç başlatılmıştır. Diyarbakır DGM 26 Mart 1991 tarihli kararıyla Zana’ya “*yananın cürüm saydığı bir fiili savunmak*” ve “*umumun emniyetini tehlikeye düşürmek*” gerekçesiyle on iki ay hapis cezası vermiştir. Zana, dosyayı temyize göndermiş Yargıtay 1991 tarihli kararında Mahkemenin kararını onamıştır. Zana mahkum edilmesinin ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini ileri sürerek AİHM’e başvurmuştur. Yapılan yargılama sonucunda Mahkeme, suç sayılan bir fiili övmekten dolayı mahkum edilen başvuran hakkında iç hukukta yapılan müdahalenin haklı olduğunu ileri sürerek daha önce Türkiye’de verilen karara katılmıştır. Yine Mahkeme, terör noktasında devlet bütünlüğü tehdit altında olan bir ülkenin geniş bir takdir yetkisine sahip olabileceğini ve sınırlandırmanın söz konusu ülke bütünlüğü esas alındığında meşru olduğu görüşünü aktarmıştır.

Müller/İsviçre davasında, Müller ve dokuz arkadaşı, düzenledikleri resim sergisinin müstehcen ve ahlaka aykırı bulunması üzerine ceza almışlardır. “*livata, hayvanlarla cinsel ilişki, mastürbasyon ve eşcinsellik sahneleri*” ifade eden tabloları sergileyen Müller ve arkadaşları, sergi girişinde ise herhangi bir yaş sınırlaması getirmemişlerdir. Sonrasında da ifade özgürlüklerinin ihlal edildiğini düşünerek söz konusu davayı AIHM’e taşımıştır. Mahkeme başvuruyu incelemiş ve gerekçeli kararında şu ifadeleri kullanmıştır:

“Söz konusu tablolar, özellikle insanlarla hayvanlar arasında cinsel teması, kaba bir tarzda betimlemektedir. Sergiyi düzenleyenler herhangi bir giriş ücreti öngörmediğine ve herhangi bir yaş sınırlaması getirmediğine göre, sergi halka bütünüyle açıktır. Gerçekten de tablolar, genel olarak halka sınırsız biçimde açık olan ve halkı ziyaret etmeye teşvik etmeye çalışan bir sergide gösterime sunulmuştur.”

Görülen davada sergi girişinde çocuklar açısından bir sınırlamanın olmaması verilen kararda önemli rol oynamıştır. Mahkeme, daha önce iç hukuk yolları ile suçlu bulunan davacılara uygulanan para cezalarının ahlakın korunması açısından gerekli ve meşru olduğunu belirtmiştir. Mahkeme, başvurucuların ifade özgürlüklerine müdahalede bulunmasını 10. maddenin ihlali olarak değerlendirmezken, söz konusu tabloların müsadere edilerek müzede saklanma kararını ise 10. maddeye aykırı bulmuştur.

3.3.2. İfade Özgürlüğünün Kişisel Hakları Korumaya Dönük Olarak Sınırlandırılması

İfade özgürlüğünün kişilik haklarını korumaya dönük olarak sınırlandırılmasında uygulanacak kurallar açısından AIHM, kamu otoritesini temsil edenler ile etmeyenler arasında bir ayrım yapmaktadır (Avcı, 2013: 102). Başkalarının şöhret ve haklarının korunması tüm uluslararası sözleşmelerde olduğu gibi AIHS tarafından da ifade özgürlüğünün meşru sınırı olarak kabul edilmiştir. (Cankaya ve Yamaner, 2012: 36).

AIHM, ifade özgürlüğüne yönelik korumayı basın özgürlüğünü de pozitif anlamda tartışarak geniş kapsamlı bir içtihat oluşturmuştur. AIHM'e göre basın, demokratik bir toplumun her aşamasında aktarılan düşüncelerin merkezinde yer almaktadır (Macovei, 2001: 96).

Konuyla ilgili olarak *Pakdemirli/Türkiye* kararına değinmek gerekir.

TBMM üyesi ve ana muhalefet partisi ANAP'ın başkan yardımcısı olan Ekrem Pakdemirli 14 Nisan 1995 tarihinde bir otoyolun açılış töreninde yaptığı basın toplantısında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile ilgili olarak şöyle konuşmuştur:

“Demirel yalancıdır, iftiracıdır. Siyaseten özürdür. Eğer bizden özür dilemezse, eğer hayatında bir tek defa gerçeği söylemezse, iftiracıdır, bizim Cumhurbaşkanımız değildir. Bundan böyle kendisine Çankaya'nın şişmanı, yalancı diyeceğiz. İki tane haysiyet celladı bulunuş, talimatla –sen bunu böyle yaz, sana da ikbal vaad ederim- demiş. Sen evinden çıkma, otur. Çankaya'nın tepesinden ayrıl ve kendini ibadete ver. Kul hakkı ile öbür dünyaya gidince Allah affetmez. Kul hakkını Demirel de, kızı da öbür tarafa götüremez... Ufku olmayan, dışarıyı bilmeyen, hizmet yerine talanı bilen... Bu, utancından dışarıya çıkmaması gereken kişi, pişkin olarak...elinin körü, yalan söyleme, iftira atma, çamur atma, utanman lazım, sıkılman lazım, özür dilemen lazım”.

Bunun üzerine Cumhurbaşkanı Demirel, Pakdemirli aleyhinde tazminat davası açmıştır. Pakdemirli Mahkeme önünde kendisine ithaf edilen sözlerin bir kısmını sarfetmediğini (*Demirel yalancıdır, siyaseten özürdür*) ve sözlerin basın tarafından çarpıtıldığını iddia etmektedir. Pakdemirli ayrıca sözlerinin Cumhurbaşkanının manevi şahsiyetine değil yalnızca Demirel'in kişiliğine yönelik olduğunu ileri sürmektedir. Pakdemirli'ye göre Demirel'in kendi partisine mensup bazı kişilere karşı davranışları da tahrik unsuru içermektedir.

Pakdemirli 12 Temmuz 1995 tarihinde Ankara 11. Asliye Hukuk Mahkemesince 5 bin TL tazminat ödemeye mahkum edilmiştir. Olayda tahrik unsuru bulunduğunu reddeden Mahkeme'ye göre tahrik yalnızca yakın bir zamanda

meydana gelen olaylar için geçerlidir. Bu nedenle 4 sene önce Demirel'in Turgut Özal ile ilgili olarak söyledikleri bu olayda tahrik olarak kabul edilemez.

Mahkeme, herkes için değerli olan ifade özgürlüğünün halk tarafından seçilen ve kendisini seçenleri temsil eden, endişelerini dile getiren ve çıkarlarını koruyan kişi açısından daha da fazla bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle muhalefet partisine mensup bir parlamenterin ifade özgürlüğüne yapılan müdahale daha sıkı bir şekilde kontrol edilmelidir. Buna göre siyasal iktidar sahibi politikacılara yönelik eleştiri sınırları daha geniş olmalıdır. Önceki içtihatlarında da belirtildiği gibi politikacı mesleğine atılarak kendini basının, halkın, siyasi rakiplerinin kontrol ve denetimine açmayı göze almak zorundadır. Politikacı, şeref ve onurunu korumanın gerekleri ile politik sorunların tartışılmasının yararları arasında bir denge oluşturmalı ve eleştirilere açık olmalıdır.

Söz konusu olayda AİHM, her ne kadar dava bir ceza davası değilse de Asliye Hukuk Mahkemesinin Cumhurbaşkanı statüsünü “*aşırı korunduğunu*” ve orantılılık ilkesini hiçe sayan cezalandırma güdüsü ile tazminatı “*sivil bir cezaya*” çevirdiğine vurgu yapmıştır. Mahkeme, tazminat miktarının belirlenmesinde yerel mahkemenin tarafların sosyo-ekonomik durumu ölçütüne alışılmamış bir yorum getirmelerini yadırgamış ve bu ölçütün tarafların birbirine karşı durumları arasında bir denge sağlamak için değil, mümkün olan en yüksek tazminatı belirlemek için kullandıklarını not etmiştir. Tazminat, şerefe verilen zararlar orantılı olmalıdır. Bu nedenle sözkonusu olayda tazminat miktarının fahiş olmasını AİHM, “cezalandırmak amaçlı” saymış ve bunun ifade özgürlüğüne haksız bir müdahale olduğunu hükmetmiştir.

3.3.3. İfade Özgürlüğünün Gizli Bilgilerin Yayılmasının Önlenmesi veya Yargı Bağımsızlığının Sağlanması İçin Sınırlandırılması

AİHM, yargı bağımsızlığının korunmasının sağlanması ile ilgili davalarda yargının özel bir konuma sahip olduğunu kabul etmekle birlikte adalet mekanizmasının uygulamaları ile ilgili konuların kamusal alandaki tartışmaların önemli bir parçasını oluşturduğunu belirtmektedir. Mahkeme, *Sunday Times/Birleşik*

Krallık kararında yargı bağımsızlığı ile iletişim özgürlüğü arasında bir dengenin kurulması gerektiğini belirtmiştir (Avcı, 2013: 103).

Söz konusu olayda, hamile kadınların gebelik sırasında kullandıkları “Thalidomide” isimli bir ilacın yeni doğan bebeklerde sakatlığa yol açtığı belirlenmiştir. Sakat doğan bebeklerin aileleri ise ilacı üreten firmaya tazminat davası açmışlardır. Dava görülürken, Sunday Times gazetesinde çıkan bir yazıda, ilaç şirketlerinin sorumluluğuna ait bir yasa eleştirilmiştir. Gazete konu ile ilgili ilaç şirketlerinin “Thalidomidde”i piyasaya sürmeden önce gerekli önemleri göstermediği konusunda ikinci bir yazı yayınlayacağını da duyurmuştur. Ancak ikinci yazı yayımlanmadan, gazeteye ulusal mahkeme tarafından yargı bağımsızlığını korumak gerekçesiyle yayın yasağı getirilmiştir. Sunday Times gazetesi de yayın yasağıyla ilgili olarak AİHM’e başvurmuştur.

AİHM basın özgürlüğüne yönelik yapılacak sınırlanmanın, demokratik bir toplumda meşru olabilmesi için “kamu çıkarının” temel ölçüt olarak konulmasını belirtmektedir. AİHM söz konusu olayda, basına yapılan müdahaledeki toplumsal gereksinimin, basının yazıyı yayımlamasındaki kamu çıkarından daha fazla ağırlık taşımadığı, dolayısıyla Sunday Times’a getirilen yayın yasağının sözleşmenin 10. maddesini ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

3.4.Sınırlamanın Demokratik Bir Toplum İçin Gerekli Olması

AİHS, temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin birçok maddesinde bir yaptırım olarak getirilen sınırlandırmanın demokratik toplum ve çoğulculuk anlayışına aykırı olmaması yönünde içerik oluşturmuştur. Bu kapsamda getirilecek olan kısıtlamanın meşru olabilmesi için demokratik toplum ve çoğulculuk anlayışını korumaya dönük bir yaptırım olması gerekmektedir (Bıçak, 2003: 271). Fakat müdahalenin demokratik bir toplum için gerekli olmalı ifadesindeki demokratik toplumdan ne anlaşılması gerektiği ayrıca tartışılması gereken bir husustur.

AIHM'in vermiş olduğu *Handyside* kararına baktığımızda, AIHS'in belirlemiş olduğu demokratik toplumun temel ölçütlerini gözlemlemiş oluruz. Mahkeme, vermiş olduğu kararda demokratik toplum ile ifade özgürlüğü arasındaki önemli bağı nitelemiştir. Sonra ki süreçte sıklıkla atıf yapılan kararın en dikkat çekici kısmı şöyledir:

“İfade özgürlüğü, demokratik bir toplumun vazgeçilmez dayanaklarından birini, bu toplumun ilerlemesinin ve her insanın gelişmesinin temel şartlarından birini oluşturur. İfade özgürlüğü, sadece hoş giden ya da insanları incitmeyen veya önemsenmeyen ‘bilgi’ ve ‘düşünceler’ için değil, devlete veya toplumun herhangi bir kesimini inciten, şoke eden veya rahatsız eden bilgi ve düşünceler için de geçerlidir. ‘Demokratik toplumun’ olmazsa olmaz koşullarını oluşturan, çoğulculuk, hoşgörü ve açık görüşlülük bunu gerektirir.”

Mahkeme açısından demokratik, nitelikli ve çoğulcu normların oluşturulmasının olmazsa olmazı “tekçi” anlayıştan uzaklaşmaktır. Devlet, tüm yurttaşların felsefi ve siyasi kanaatlerine eşit mesafede yaklaşmalıdır. Eğer ki devlet, resmi ideoloji gibi düşünmeyen yurttaşların üzerinde bir baskı unsuru oluşturacak olursa burada ifade özgürlüğünün olmaması gibi demokratik ve çoğulcu bir söylemden bahsetmekte imkansız olacaktır (Arslan, 1998: 196).

AIHM'e göre ifade özgürlüğü ve demokrasi arasındaki ilişki çok yakındır. AIHM'in demokrasiye verdiği önem hem onu korumaya alması açısından hem de onu ortadan kaldırmaya yönelik ifadelerin (nefret veya ırkçı söylem) engellenmesini içermektedir.

Kuhnen/Almanya kararını incelediğimizde nefret söylemi yaratan ve ırkçılık içeren ifadelerin, ifade özgürlüğü açısından kapsam dışında bırakılması gerektiği belirtilmiştir. Söz konusu davada, davacı Nazi Partisi'ni tekrar oluşturmak isteyen bir platformun önderidir. Kuhnen, kendince “Büyük Almanya” için mücadeleyi savunan yayınlar çıkarmaktadır. Yayınlarında “kapitalizme, komünizme, siyonizme, yabancı işçilere” karşı yazılar yazmıştır. Söz konusu ifadeler Almanya tarafından sakıncalı bulunmuş ve Kuhnen adli makamlar tarafından yürütülen soruşturma sonucunda

cezalandırılmıştır. Bunun üzerine Kuhnen, hak ihlaline uğradığı gerekçesiyle AİHM'e başvurmuştur. Başvuruyu inceleyen Komisyon, daha önceki kararlarına da atıf yaparak AİHS'e göre nefret ve ırkçı söylemde bulunarak temel hak ve özgürlükleri hedef alan faaliyetleri yasakladığını belirtmiş ve kişinin suçunun sabit olarak görülmesi ile başvuruyu reddetmiştir.

3.5. Öze Dokunmama ve Ölçülülük

Hak ve özgürlüklere getirilecek olan sınırlamanın ölçüsü belirlenmeli ve uygulanacak olan yaptırımın mevcut hakkın özüne müdahale edilmeden uygulanması gerekmektedir. Öze dokunan uygulamaların kabul edilemeyeceği gibi hak kavramının pratik olarak uygulanmasını engelleyen, gözle görünür bir ölçüde onu daraltan ve meşruluğunu tehlikeye düşüren kısıtlamalar demokratik toplumun gerekliliğini sekteye uğratan etkenlerdir.

Yapılacak olan müdahalenin akabinde varılmak istenen sonuç ile gelişen pratiğin sonucu arasında pozitif yönde bir ilişki bulunmalıdır. Aksi takdirde toplumun ve kişilerin korunduğu haklar arasında bir denge sağlanamayabilir. Yapılacak olan sınırlandırma ifade özgürlüğüne yönelik bir hamle ise burada takip edilecek yolun meşru amaçlarla belirtilmesi gerekmektedir. Bu nedenle mahkemeler ifadenin kullanımına yönelik yapılacak müdahalenin demokratik toplum için gerekliliğini tartışırken “ölçülülük ilkesi”ni uygulamalıdır.

AİHM kararlarına bakıldığında *ölçülülük/orantılık*, şu şekilde oluşmaktadır:

- “Söz konusu tedbir, ulaşılmak istenen amaç bakımından uygun ve etkili olması anlamında elverişli olmalıdır
- Tedbir, sıkı bir biçimde gerekli olmalıdır; yani taraf devletin söz konusu özgürlüğü daha az sınırlandıran bir araç kullanması mümkün olmamalıdır
- Son olarak da söz konusu tedbirin yol açacağı zararlar, ondan beklenen faydaları aşmamalıdır” (Tekinsoy, 2011: 71).

4. AİHM İÇTİHATLARINDA İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

4.1. AİHM İfade Özgürlüğü Örnek Yurt Dışı Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni (AİHS) netliğe çıkarır ve Sözleşme içerisinde yer alan maddelerin de yorumlanmasını sağlar. Mahkeme tarafından verilen kararlar hukuki merciler için emredici norm kategorisine girmektedir. Diğer bir deyişle kararlar, taraf devletler açısından bağlayıcıdır. Bir devlet eğer AİHS'e imzacı olmuşsa -ki Türkiye'de AİHS'e imzacıdır- tüm ulusal yargı makamları, AİHM'in almış olduğu kararları bağlayıcı olarak görmelidir ve iç hukukunu da ona göre revize etmelidir.

AİHM'in ifade özgürlüğüne yönelik sınırlandırmalarında doktrinde üçlü, dördü, beşli veya altılı test diye adlandırılan ve daha öncede belirttiğimiz gibi bizim de beşli test diye ifade ettiğimiz yöntemin ölçüt alındığı görülmektedir.

Bu yöntemde öncelikle somut davada ifade özgürlüğüne bir müdahale olup olmadığını incelemektedir. Bazen bir soruşturma tehdidini bile *Taner Akçam* davasında olduğu gibi ifade özgürlüğüne müdahale olarak kabul etmiştir. Müdahale araçları bir idari işlem olabileceği gibi adli işlem de olabilir. Bu kapsamda beraat edilmiş olsa bile ceza davasının görülmesi, kovuşturmayaya yer olmadığına kararı verilmiş olsa dahi salt bir adli soruşturmanın başlatılması, yine hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmiş olsa dahi bu kararların verilmesini müdahale olarak görmüştür (Turabi, 2016: 58).

AİHM, ikinci olarak sınırlandırmanın meşru olup olmadığını tartışmaktadır. Sınırlandırma meşru bir araçla mı yapılmıştır ve 10. maddenin 2. fıkrasında yer alan meşru amaçla mı ifade özgürlüğü sınırlanmıştır, bu testi uygulamaktadır.

Üçüncü test olarak sınırlandırmanın yasal olarak bir dayanağının olup olmadığıdır. "Kanunsuz suç ve ceza olmaz" ilkesi bakımından değerlendirilen bu aşama AİHM tarafından da ifade özgürlüğünün ancak kanunen öngörülen hallerde sınırlandırılabilmesini öngörmektedir.

Dördüncü test ise müdahale demokratik toplumun korunması için gerekli midir? Sorusu üzerinden şekillenir. Özgürlüklerin sınırları AİHS'in 8, 9, 10, ve 11. maddelerinde belirtildiği üzere demokratik toplumun gerekliliklerine ters düşmemelidir. Eğer mevcut durum demokratik toplumun işleyişinde problem oluşturacaksa müdahale edilmesi sorun olarak görülemez.

Son teste geldiğimizde sınırlandırmanın meşru, yasal olarak öngörülen ve demokratik toplumda gerekli olan bir müdahalenin orantılı/ölçülü olup olmadığını değerlendirmektir. Bazı durumlarda müdahalenin tüm gereklilikleri doğru olabilir ancak verilen ceza orantısız olabilmektedir. Bu durumda AİHM orantısız müdahale nedeniyle ifade özgürlüğünün ihlaline karar verebilmektedir (Turabi, 2016: 58).

AİHM'in ifade özgürlüğüne bakışını anlayabilmemiz için verdiği kararları irdelememiz gereklidir. Hemen aşağıdaki bölümde bu kararların özetleri mevcuttur.

4.1.1. De Becker / Belçika Kararı (E.Y. No. 1956/214, K.Y. No. 1962)

AİHS'in, 10. maddesinin uygulanmasıyla ilgili ilk dava başvurusunun 1960'da gazetecilik ve yazarlık mesleğinden ömür boyu yasaklanmasıyla ilgilidir. Bir gazeteci olan başvuru, İkinci Dünya savaşı sırasında düşmanla işbirliği yaptığı gerekçesiyle önce idam cezasına mahkum edilmiş, bu cezası daha sonra hapse çevrilmiştir. Başvuru 17 yıl hapis yattıktan sonra salıverilmiştir. Başvurucunun hapis cezası sona erdiği halde, yaşam boyu oy kullanma, avukatlık, öğretmenlik, gazetecilik yapma, kültürel ve sportif faaliyetlere katılma, şirket işletme gibi hak mahrumiyetleri sürmüştür.

Başvuru İnsan Hakları Avrupa Komisyon'una başvurarak, gazetecilik yapma yasağının ifade özgürlüğünü ihlal ettiğini ileri sürerek AİHM'e başvurmuştur.

Başvuruyu değerlendiren Mahkeme'ye göre, Sözleşme'nin 19. maddesi bakımından Mahkeme'nin, Devletlerin üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirmelerini sağlamak için genel bir sorumluluğu vardır. İçtüzüğün 47. maddesindeki özel şartların bulunması veya Sözleşme'nin 28. maddesindeki gibi tarafların dostane çözüme ulaşmaları halinde Mahkeme, tarafların itirazı olmadığı

takdirde davanın düşmesine karar verebilir. Mağdur lehine Belçika kanununun değiştirilmesi üzerine, artık davayı sürdürmesinde hiçbir yarar kalmadığından davanın düşürülmesine karar verilmiştir.

4.1.2. Handyside / Birleşik Krallık Kararı (E.Y. No. 1972/5493, K.Y. No. 1976)

Londra’da yayınevi sahibi Richard Handyside, davaya konu olan “Küçük Kırmızı Ders Kitabı” isimli ders kitabını 1971’de yayınlamıştır. Danimarkalı iki yazar tarafından yazılan ve Avrupa’nın birçok ülkesinde serbestçe yayımlandıktan sonra İngilizceye çevrilip İngiltere’de Handyside’in yayınevi tarafından yayımlanmıştır.

Kitap hakkında şikayet alan savcılık, Londra polisinden inceleme yapmasını istemiş; inceleme sonunda savcı yasanın ilgili maddesine göre, yayınevinde arama yapmak üzere mahkemeden bir arama izni talep etmiştir. Mahkemeden alınan izinle arama yapılmış ve kitabın nüshalarına, yayın ve satışıyla ilgili broşürlere, posterlere, kartlara ve yazışmalara geçici olarak el konulmuştur. Daha sonraki süreçte başvuru suçlu bulunmuş ve para cezasına mahkum edilmiştir. Aynı zamanda kitapların imha edilmesine yönelik karar uygulamaya konulmuştur.

İngiliz mahkemesi “*kitap bir bütün olarak değerlendirildiğinde, cinsellik hakkındaki bölüm ve gençler üzerine bölüm ya da kısım, hangisi seçilirse seçilsin, bunu okuma olasılığı bulunan önemli sayıda çocuğun, baştan çıkarılmaya ve ayartılmaya yönlendirdiği*” sonucuna varmıştır. Bu kitabı okuyacak çocukların önemli bir kısmının on altı yaşından küçük çocuklar olacağını da ayrıca belirtmiştir. Handyside ulusal mahkemenin bu yöndeki mahkumiyet kararına karşı AİHS’in 10. maddesini ihlal ettiği gerekçesiyle İngiltere aleyhine dava açmıştır.

Mahkeme, bu davada ifade özgürlüğüyle ilgili aldığı temel ilkeleri halen bugün de verdiği son kararlarında kullanmaktadır. AİHM ilke olarak “ifade özgürlüğünün toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esaslı koşullardan biri olan demokratik toplumun asıl temellerinden birini” oluşturduğuna dikkat çekmektedir. Mahkeme’ye göre “ifade özgürlüğü, 10. maddenin 2. fıkrasına bağlı olarak, yalnızca

lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da ilgilenmeye değmez görülen bilgi veya düşünceler için değil, aynı zamanda devletin veya nüfusun bir bölümü için saldırgan, şok edici veya rahatsız edici bilgi ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar, çoğulculuğun, hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekleridir; bunlar olmaksızın demokratik toplum olamaz” şeklinde nitelendirilmiştir.

Diğer yandan, ifade özgürlüğünü kullanan herkes, ödev ve sorumluluklar ile yükümlüdür. Mahkeme, bu davada olduğu gibi, demokratik toplumda zorunlu olan yasakların ve cezaların ahlakın korunmasına yardımcı olup olmadıklarını araştırırken, kişilerin ödev ve sorumlulukları temelinde hareket edip etmediğini göz önüne alacaktır. Mahkeme’nin görevi, çıkan sonuca göre her hangi bir biçimde ulusal mahkemelerin yerini almak değil, fakat ulusal mahkemelerin takdir yetkilerini kullanarak verdikleri kararların Sözleşme’nin 10. maddesine uygunluğunu denetlemektir. Toplanan deliller karşısında Mahkeme, bu dava bakımından 10. madde hükmünün ihlal edilmediği sonucuna ulaşmıştır.

4.1.3. Sunday Times / Birleşik Krallık Kararı (E.Y. No. 1974/6538, K.Y. No. 1979)

Sunday Times davası, AİHM’in ifade özgürlüğü konusundaki içtihadını oluşturması bakımından özel bir önem taşımaktadır. Sunday Times kararı aynı zamanda basın yoluyla düşünceyi açıklama ve haberleşme özgürlüğünün ihlal edildiğine ilişkin verilen ilk karardır. Bu bağlamda, ifade özgürlüğü davalarında takdir yetkisi öğretisine verilen yer bakımından da bu kararın önemi vardır.

Söz konusu olay, 1950-60 yıllarında hamile kadınlara verilen “Thalidomide” adlı bir ilacın İngiltere’de yüzlerce çocuğun sakat doğmasına yol açması üzerine gelişir. Bunun üzerine imalatçı şirket aleyhine mağdurlar tarafından tazminat davası açılmıştır. Ancak davalar yürürken Sunday Times gazetesi bu konuda bir seri makale yayınlamaya başlayacağını ilan etmiştir. Bu gelişmenin ardından şirket, savcılığa başvurarak makalelerin görülmekte olan tazminat davaları bakımından ön yargıya yol açacağını ileri sürerek yayının durdurulmasını istemiştir. Yapılan başvuru üzerine savcılık mahkeme kararıyla söz konusu yayın yasaklanmıştır. Bu karar, türlü hukuki

aşamalardan geçerek kesinleşmesinin ardından başvuru tarafından 10. maddenin ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvuru yapılmıştır.

Mahkeme, söz konusu davayı değerlendirmiş ve davalara ilişkin haberlerin yayınlanmasını engelleyen bir ihtarın 10. maddeyi ihlal ettiğine karar vermiştir. Mahkeme kararında, Handyside kararını da dayanak göstererek 10. maddeyi basın özgürlüğü açısından yeniden yorumlamıştır:

“İfade özgürlüğü, demokratik bir toplumun esaslı temellerinden birini oluşturur; düşünce özgürlüğü 10/2 fıkrasının sınırları içinde, sadece lehte olduğu kabul edilen, zararsız veya ilgilenmeye değmez görülen haber ve düşünceler için değil, ama ayrıca Devletin veya nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, ona çarpıcı gelen veya rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulanır.

Basın söz konusu olduğunda, bu ilkeler özel bir önem kazanır. Bu ilkeler, önemli ölçüde toplumun yararına hizmet eden ve aydınlatılmış bir halkın işbirliğini gerektiren adaletin dağıtılması alanına da aynı ölçüde uygulanır. Mahkemelerin boşlukta çalışmadıkları, genel kabul gören bir olgudur. Mahkemeler, uyuşmazlıkların çözümünde bir forum durumundadırlar, ama bu demek değildir ki, uzmanlaşmış dergilerde, genel basında ya da halk arasında uyuşmazlıklar önceden tartışılmaz. Dahası, basın yayın organları adaletin usulüne göre dağıtılmasına tecavüz etmeyip, kamu yararının bulunduğu diğer alanlarda olduğu gibi, mahkemelerin önüne gelmiş sorunlarla ilgili haber ve düşünceleri vermekle yükümlüdür. Sadece basın yayın kuruluşları bu tür haber ve düşünceleri vermekle görevli değildir, halkın da bu haber ve düşünceleri edinme hakkı vardır”.

4.1.4. Lingens / Avusturya Kararı (E. Y. No. 1982/9815, K. Y. No. 1986)

Gazeteci Lingens, 1975 yılında Avusturya Şansölyesi hakkında ağır eleştiriler içeren bir yazı yazmıştır. Yazı içeriğinde Lingens, Şansölyenin geçmişte Nazi faaliyetleri yürüten bir siyasi partiye ilişkisi olduğunu ifade etmiş ve Şansölyenin bu davranışını ahlaksızca olarak nitelendirmiştir. Yazdığı eleştiri yazısından dolayı Lingens hakkında “hakaret” davası açılmış, ulusal mahkeme Lingens’i suçlu

bulunmuş ve para cezasına çarptırılmıştır. Lingens ise ifade özgürlüğünün ihlal edildiği gerekçesiyle AİHM'e başvurmuştur. Söz konusu olayı değerlendiren mahkeme verdiği kararı şöyle belirtmiştir:

“Basın söz konusu olduğunda, ifade özgürlüğü ilkeleri ayrı bir öneme sahiptir. Basının, "başkalarının itibarlarını korumak" gibi çizilmiş sınırları aşmaması gerekmekte birlikte, kamunun menfaatinin bulunduğu diğer alanlarda olduğu gibi, siyasi meselelerde de haber ve fikirleri iletme, yine basına düşen bir görevdir. Sadece basının bu tür haber ve fikirleri iletme görevi yoktur; halkın da bunları edinme hakkı da vardır (Sunday Times kararı, parag. 30). Bu bağlamda Mahkeme, Viyana Üst Mahkemesinin kararında geçen, basının görevi haber vermek olup bunların yorumu öncelikle okuyuculara bırakılmalıdır (bk. yukarıda parag. 29), şeklindeki görüşü kabul edememektedir.

Dahası basın özgürlüğü, halka siyasal liderlerinin düşünce ve davranışlarını tanıma ve onlar hakkında fikir oluşturma imkanı verir. Daha genel olarak siyasal tartışma özgürlüğü, Sözleşme'nin her noktasına egemen olan demokratik toplum kavramının tam da merkezinde yer alır.

O halde, bir siyasetçiye yönelik eleştirilerin kabul edilebilir sınırları, özel bir şahsa yönelik eleştiri sınırına göre daha geniştir. Bir siyasetçi, özel şahıstan farklı olarak, her sözünü ve eylemini bilerek ve kaçınılmaz bir biçimde, gazetecilerin ve halkın yakın denetimine açar; bu nedenle daha geniş bir hoşgörü göstermek zorundadır. Hiç kuşku yok ki, Sözleşme'nin 10/2 fıkrası, başkalarının, yani bütün bireylerin itibarının korunmasına imkan verir; bu koruma, siyasetçileri şahsi sıfatları dışında hareket ettikleri zaman da içine alır. Ancak bu gibi durumlarda söz konusu korumanın gerekleri, siyasi meseleleri açık biçimde tartışmanın yararıyla bağlantılı olarak tartılmalıdır.”

4.1.5. Castells / İspanya Kararı (E. Y. No. 1985/11798, K.Y. No. 1992)

İspanyol vatandaşı Miguel Castells, avukatlık yaptığı San Sebastian'da olayın geçtiği sırada Bask Bölgesinin bağımsızlığını savunan bir siyasal parti olan Herri

Batasuna'nın listesinden seçilmiş bir senatördür. Castells, Bask bölgesindeki faili meçhul cinayetler ile ilgili olarak, haftalık yayınlanan bir dergide yazdığı makalesinde yetkilileri ve özellikle de polisi silahlı aşırı sağ gruplar ve çeteler tarafından işlenen cinayetler ve yapılan saldırılar karşısında pasif bir tutum takınmakla suçlamış ve hatta hükümetin bu faşist çetelerin ardında yer aldığı izlenimini doğuracak ifadeler kullanmıştır.

Bunun üzerine İspanyol yargısı tarafından bir yıl hapis cezasına çarptırılmış, bu ceza ertelenmiş ancak aynı süreyle meslek icrasından ve kamu görevlerinden men edilmiştir. AİHM olayla ilgili değerlendirmesinde sözleşmenin 10. maddesinin ihlal edildiğine kanaat getirmiştir. Mahkeme ifade özgürlüğünün herkes için önemli olmakla birlikte, halkın seçilmiş temsilcileri için özellikle önemli olduğunu söylemiştir. Mahkemeye göre, bu kişiler seçmenlerini temsil etmekte, onların yararlarını savunmaktadır. Bu nedenle başvuru gibi parlamentodaki bir muhalefet partisi üyesinin ifade özgürlüğüne müdahalenin daha dikkatli incelenmesi gerekmektedir. Ayrıca bu olayda Castells'in görüşlerini yaptırım korkusu duymaksızın senatoda ifade edebilme imkânı bulunduğu halde böyle yapmayıp, bir dergide dile getirmeyi tercih etmesinin hükümeti eleştirme hakkını kaybettiği manasına gelmediği de mahkemece dile getirilmiştir.

4.1.6. Times Newspapers Limited / Birleşik Krallık Kararı (E.Y. No. 2003/3002 ,K. Y. No. 2009)

Times gazetesinde yazılan yazılar nedeniyle davacı şirket hakarete uğradığı gerekçesiyle davalı gazete aleyhine hakaret davası açmıştır. Yargılamanın devam ettiği sırada davaya sebep olan yazılar gazetenin internet sitesinden kaldırılmış ve arşiv sayfaları vasıtasıyla internet kullanıcıların erişimine açık bırakılmıştır. Davacı şirket yaklaşık bir yıl sonra tekrar dava açarak, uyuşmazlık konusu yazıların internette yayınlanmaya devam etmesinden şikayetçi olmuştur. İki davada ulusal mahkeme tarafından birleştirilmiştir.

Davayı inceleyen Mahkeme, basın ve halkın haber alma hakkına getirilecek her sınırlamanın çok zorlayıcı nedenlerle gerekçelendirilmek zorunda olduğunu

hatırlatarak basın da ifade özgürlüğünü kullanırken, görev ve sorumluluklarına uygun davranmak durumunda olduğuna dikkat çekmiştir. Bu görev ve sorumluluklar, yayınlanan haberin bireyin şeref ve hakları üzerinde ağır etkiler yaratma riski taşıdığı durumlarda özellikle arz etmektedir şeklinde görüşünü temellendirmiştir.

AIHM, başvuru gazetesinin, uzlaşmazlık konusu iki yazıyı internette tutmaya devam etmesi sebebiyle ulusal mahkeme tarafından mahkum edilmesinin Sözleşme'nin 10. maddesini ihlal etmediğine karar vermiştir.

4.1.7. Eon / Fransa Kararı (E.Y. No. 2010/26118, K. Y. No. 2013)

Şubat 2008'de Paris Tarım Fuarı'nı ziyaret eden dönemin Fransa cumhurbaşkanı Sarkozy, kendisiyle tokalaşmayan çiftçiye "*Defol git, zavallı aptal*" demiş ve bu sözleri Fransız basını tarafından güdeme getirilmiştir. Sarkozy çiftçiye söylediği bu sözleri dolayısıyla Fransa kamuoyunun da yoğun eleştiriler almıştır. 28 Ağustos tarihinde ise yine dönemin Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy Laval kentini ziyarete gitmiştir. Ziyareti sırasında Herve Eon isimli bir protestocu, Sarkozy'nin daha önce çiftçiye söylediği "*Defol Aptal Herif*" sözlerine atıfta bulunarak bu şekilde yazılı olan bir pankart açmıştır. Pankart nedeniyle protesto sırasında polis tarafından gözaltına alınan Eon hakkında "*Cumhurbaşkanı'na hakaret*" suçlamasıyla Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından dava açılmış, dava sonunda Eon 30 Euro tecilli tazminat cezasına mahkum edilmiştir. Eon, kararın Fransız üst mahkemeleri tarafından onanmasının ardından "ifade özgürlüğünün ihlal edildiği" gerekçesiyle AIHM'e başvurmuştur. Fransız hükümeti, AIHM önünde yaptığı savunmada, "davacı fazla zarar görmedi" diyerek başvurunun reddini talep etmiş, ancak Fransız hükümetinin bu talebi AIHM tarafından reddedilmiştir.

AIHM başvuruyu incelemiş ve başvuru cumhurbaşkanı Sarkozy'nin kendisinin kullandığı ve medya tarafından geniş biçimde yansıtılan bir deyişin davacı tarafından da kullanılmasını "*hiciv*" olarak değerlendirmiştir. Ayrıca hicvin "*sanatsal ifade ve sosyal yorum biçimi*" olduğunu da hatırlatmıştır. Davacının protesto biçiminin cezalandırılmasının "*toplumsal tartışmalarda hicvi ifadeler üzerinde caydırıcı unsur*" olabileceğine kanaat getiren AIHM, Fransa'nın davacıyı yargılayıp

mahkum ederek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ifade özgürlüğüyle ilgili maddesini ihlal ettiğine hükmetmiştir.

4.2. AIHM İfade Özgürlüğü Örnek Türkiye Kararları

İfade özgürlüğü kapsamında Türkiye hakkında birçok karar verilmiştir. Bu kararların çoğunluğu Türkiye'nin AIHS'i ihlal ettiği gerekçesiyle mahkum edilmesi olarak sonuçlanmıştır. Yapılan yargılama sonrasında Türkiye'nin mahkum edilmesine dayanak olan olaylar genellikle Kürt Sorunu konusundaki tutumuna ilişkin eleştiri özgürlüğünü kullanan kişilere yapılan hak ihlali olmuştur.

Başvurucuların pek çoğu Terörle Mücadele Kanunun (TMK) 6. ve 8. veya Türk Ceza Kanununun (TCK) 312. maddesinin uygulamalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle TCK'de yapılan değişikliklerle yürürlükten kaldırılan 11, 142, 163. maddelerin yerine konan TMK'nin 8. maddesi Türkiye aleyhine yapılan başvuruların temelini oluşturmaktadır. Söz konusu madde, propagandayı yani ifadenin açıklanmasını başlı başına suç olarak değerlendirmiştir. Bir başka deyişle açıklanan düşüncenin herhangi bir tehlike yaratıp yaratmayacağının incelenmesi gerekli görülmemiştir. AIHS organları karşısında Türkiye'yi zor durumda bırakan ve çoğu kez ihlal kararı ile sonuçlanan başvurular yalnızca düşüncenin açıklanması nedeniyle verilen mahkumiyet kararlarıdır. AIHS organları bu konuda, düşünce açıklamasının hiçbir zaman tek başına bir yasaklamaya neden olmayacağı düşüncesindedirler. Açıklanan düşüncenin devlet tarafından cezalandırılabilmesi için başka koşulların bulunması gerekmektedir (Cankaya ve Yamaner, 2012: 72).

AIHM'in vermiş olduğu birçok kararda Türkiye'nin demokratik toplum ve çoğulculuk anlayışı açısından uyuşmadığı gözlemlenmiştir. Aynı şekilde ifade özgürlüğü bağlamında alınan önlemler ve sonucunda amaçlanan durumlar arasında da orantılılık olmadığı şeklinde kanaat geliştirmiştir. Bu kararlara ilişkin ayrıca basın ve iletişim özgürlüğüne sıkça değinilmiş, basının *bekçi köpeği* rolü hatırlatılarak özellikle siyasal durumlara yönelik haber ve düşüncelerin kamuoyu ile paylaşılmasını basının temel görevi olduğu belirtmiştir.

4.2.1. Karataş / Türkiye Kararı (E. Y. No. 1994/23168, K. Y. No. 1999)

Söz konusu davada, Hüzeyin Karataş isimli kişi “Dersim – Bir İsyanın Türküsü” başlıklı bir şiir antolojisi yayınlamıştır. Kitap yayımlandıktan kısa bir süre sonra “devletin bölünmez bütünlüğüne” karşı propaganda yaptığı gerekçesiyle, Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesine göre hapis cezasına çarptırılmış ve ilgili eserin nüshalarının toplatılmasına karar verilmiştir.

Bay Karataş daha sonraki süreçte Komisyon’a başvuruda bulunmuştur. Sözleşme’nin 6. Maddesinin 1. Fıkrası uyarınca bağımsız ve tarafsız bir mahkeme olarak kabul edilemeyeceğinden Devlet Güvenlik Mahkemesinde adil bir yargı olduğunu ret ettiğini belirtmiştir. Şiirlerinin yayınlanmasına dayalı olarak mahkum edilmesinin 14. Madde ile birlikte ya da ayrı ayrı ele alınan Sözleşme’nin 9. ve 10. Maddelerini ihlal ettiğini ileri sürmüştür.

AIHM’in görüşüne göre kitap, kendilerini kurban edenlere ağıt niteliğindeki şiirleri kapsamakta ve Türk makamlarına yönelik saldırgan bazı pasajları bulunmaktadır. Ayrıca Mahkeme, şiirler, okuyucu için kin ve isyan duygusu uyandıracak hatta şiddete başvurmaya bile teşvik ettiği kabul edilirse de, şikayetçi araç olarak sanatsal bir ifade tarzı kullanmış ve etki alanının çok az olması sebebiyle ayaklanma ihtimalini azalttığından böyle bir tehlikenin söz konusu olamayacağından bahsetmiştir. Mahkeme’ye göre, Türkiye’nin başvurucuya verdiği mahkumiyet kararı, şiirlerin şiddete teşvik ettiğinden değil de Türkiye’nin belli bir bölgesini “Kürdistan” diye andığından dolayı ve ayrılıkçı hareketleri övdüğünden dolayı verilmiştir. Verilen bu cezanın oldukça ağır olduğunu ve başvurucunun demokratik toplum ilkelerine aykırı bir şekilde cezalandırıldığını belirten Mahkeme, Sözleşmenin 6. ve 10. maddelerinin ihlal edildiğine yönelik karar vermiştir.

4.2.2. Gündüz / Türkiye Kararı (E. Y. No. 1997/35071, K. Y. No. 2003)

Müslüm Gündüz isimli kişi kendi iddiasına göre bir İslami tarikatın üyesidir. Gece televizyonda yayınlanan bir tartışma programı demokrasi hakkından son derece eleştirel ifadelerde bulunmuştur. Çağdaş laik kurumları “dinsiz” olarak nitelemiş ve laik, demokratik ilkeleri yoğun şekilde karalamış ve açık bir şekilde Şeriat

kanunlarının uygulanması çağrısında bulunmuştur. Hatta Gündüz, “Demokrat olmak dinsiz olmak demektir”, “Resmi nikahtan doğan çocuklar piçtir” ifadelerini kullanmıştır. Sonrasında ise Gündüz, bir dine ya da mezhebe mensubiyet temelinde halkı alenen nefret ve düşmanlığa kışkırtmaktan mahkum edilmiştir.

Bunun üzerine Gündüz ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddia etmiş ve AİHM’e başvurmuştur. AİHM, kamuoyunun hali hazırda aşına olduğu tarikatların aşırıya giden görüşleri temsil ettiğini ve halkın önünde canlı bir tartışmaya aktif bir şekilde katıldığını kaydetmiştir. AİHM’e göre bu çoğulcu tartışma, tarikatının ve demokratik değerlerin İslam’ın anlayışıyla bağdaşmaz olduğu düşüncesi de dahil olmak bu tarikatın alışılmışın dışındaki görüşlerini kamuoyuna sunma amacı gütmektedir. Bu konu, Türkiye medyasında kapsamlı bir tartışma konusu olmuş ve genel bir ilgi oluşturmuştur. AİHM, Gündüz’ün ifadelerinin, şiddete çağrı ya da dini hoşgörüsüzlük temelinde “nefret söylemi” olarak görülmeceği sonucuna ulaşarak 10. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir.

4.2.3. Altuğ Taner Akçam / Türkiye Kararı (E. Y. No. 2007/27529, K. Y. No. 2011)

AİHM’e göre soruşturma tehdidi altına kalan kişinin bile ifade özgürlüğünün etkilendiğini belirtmiştir. Söz konusu olan olayda bir tarihçi olan ve genellikle Osmanlı İmparatorluğu’ndaki Ermeni nüfusa ilişkin araştırmalar yapan Taner Akçam’ın soruşturmaya tabi tutulması ile ilgilidir. Yazıları nedeniyle Taner Akçam hakkında açılan Türklüğe hakaret soruşturması nedeniyle ifadesi alınmış sonrasında hakkında takipsizlik kararı verilmiştir. AİHM, takipsizlik kararı verilse bile kişinin hakkında düşünceleri nedeniyle soruşturma açılmasının 10. maddenin ihlal edildiğini belirtmiştir.

4.2.4. Şık / Türkiye Kararı (E. Y. No. 2011/53413, K. Y. No 2014)

Başvurucu Ahmet Şık, araştırmacı gazetecilik, muhabir, fotoğrafçı ve yazar olarak çeşitli kurum ve kuruluşlarda çalışmaktadır. Daha önce soruşturmaya tabii tutulan iki ciltli Ergenekon kitabının yazarlarından biridir ve 1994-2011 yılları arasında mesleğiyle ilgili olarak toplam 11 ödül almıştır. “İmamın Ordusu” isminde

bir kitap hazırlığı içindeyken 2011 yılında kitabın taslaklarına el konulmuştur. Kitap daha sonra “000Kitap Dokunan Yanar” ismiyle basılmıştır.

Ahmet Şık, devlet organlarının bazı tutumlarını eleştiren bir kitap yazmasının bir terör örgütü üyesi olduğuna dair delil olarak gösterilmesine ve bunun da tutukluğuna gerekçe olarak gösterilmesine itiraz etmiştir. Şık, söz konusu tutuklamanın araştırmacı gazetecilik mesleğini icra etmesini engellediğini ve resmi makamların yolsuzluklarını takip eden diğer gazeteciler gibi kendisini de mesleğinin icrasında kendi kendini sansürlemek zorunda bırakılarak ifade özgürlüğü hakkının ihlal edildiğini belirtmiştir.

Söz konusu başvuruyu inceleyen Mahkeme, Ahmet Şık’ın bir yıl boyunca yetersiz ve ilgisiz sebeplerle tutuklu kalmasının ifade özgürlüğü açısından meşru bir amaç taşımadığını belirtmiştir. Ayrıca AİHM’e göre, başvurunun bir yıl boyunca yetersiz ve ilgisiz sebeplerle tutuklu kalması, kendisine oto-sansür uygulamasına sebep olabilir ve fikirlerini ifade etme noktasında caydırıcı bir etki yaratabilir. Mahkeme, başvurucuya yönelik müdahalenin meşru bir amaç taşımadığına ve demokratik bir toplumda gerekli olmadığına, bu yüzden AİHS’in 10. maddesinde düzenlenen ifade özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermiştir.

4.2.5. Dink / Türkiye Kararı (E. Y. No. 2007/2668, K. Y. No. 2010)

Gazeteci Hrant Dink, Agos gazetesinin Genel Yayın Yönetmenliğini yaptığı dönemde yazdığı haber ve makaleleri nedeniyle birçok defa hakkında işlem yapılmıştır. Yapılan değerlendirme sonucunda TCK’nin 301. maddesindeki Türklüğü aşağılama suçundan mahkum edilmiştir. Sonraki süreçte Agos gazetesinin bulunduğu bina önünde silahlı saldırıya uğrayarak hayatını kaybetmiştir.

Mahkeme, devletin aşırı milliyetçiler tarafından yapılabilecek ölümcül bir saldırıya karşı koruyucu önlemler alınması konusunda pozitif yükümlülüğünün olduğunu ve devletin bu yükümlülüklerini somut davada yerine getirmedicine ilişkin görüşünü belirtmiştir.

Mahkeme, Dink kararlarında ifade özgürlüğünün korunması bakımından devletin pozitif yükümlülüğüne dikkat çekerek ifade özgürlüğünü kullanan bireyin (*Dink*) ya da basın kuruluşunun (*Özgür Gündem*) vücut bütünlüğüne ya da mal varlığına yönelik saldırı ve tehditleri önlemek, taraf devletin Sözleşmeden kaynaklı bir yükümlülüğün olduğunu belirtmiştir. Somut olayda gazeteci Dink'e yönelik suikast ve şiddet eylemine maruz kalacağını önceden kamu otoriteleri bilindiği halde yaşam hakkının korunmasında ve ifade özgürlüğünün uygulanmasında hükümetin pozitif yeterliliğini yerine getirmediği belirlenmiştir. Bu ifade özgürlüğünü güvence altına alan 10. maddenin ihlali anlamına gelmektedir.

4.2.6. Ahmet Yıldırım / Türkiye Kararı (E. Y. No, 2010/3111, K. Y. No. 2012)

Başvurucu Ahmet Yıldırım, akademik çalışmaları ile çeşitli alanlardaki yorumlarını yayınladığı “Google Sites” adlı yer sağlayıcısı durumunda bulunan internet sitesini kullanarak kurmuş olduğu bireysel bir internet sitesi sahibidir.

Söz konusu olayda Denizli Sulh Ceza Mahkemesi 23 Haziran 2009 tarihinde, Atatürk'ün manevi hatırasına hakaret içerikli ifadelerin bulunduğu gerekçesiyle bir internet sitesi hakkında erişime engelleme kararı vermiştir. Bu karar, sitenin sahibine karşı yürütülen ceza soruşturması çerçevesinde verilmiş olan bir tedbir kararı niteliği taşımaktadır. Mahkemenin vermiş olduğu internete erişimin engellenmesi kararı, icrası için TİB'e tebliğ edilmiştir. Kısa bir süre sonra TİB sadece mevcut siteye değil, başvurusunun da sitesine erişimin engellenecek şekilde kararın kapsamının genişletilmesini talep etmiştir. TİB, sitenin sahibinin yurtdışında yaşaması nedeniyle suça konu sitenin engellenebilmesi için ellerindeki tek teknik aracın bu olduğunu ifade etmiştir. TİB bu talebinin, ihtilaf konusu siteye erişimin engellenmesini sağlayacak tek teknik yol olduğunu zira sitenin sahibinin yurt dışında yaşadığını belirtmiştir. Sonraki süreçte TİB “Google Sites” isimli yer sağlayıcısı siteye erişimi tamamen engellemiş ve bu nedenle başvuran Yıldırım'ın kendi sitesine erişimi de imkansız hale gelmiştir. Başvuranın tüm itiraz girişimleri, mahkemenin verdiği internete erişimin engellenmesi kararı nedeniyle sonuçsuz kalmıştır.

Başvurucu Ahmet Yıldırım Nisan 2012 tarihinde AIHM'e gönderdiği mektupta, bilebildiği kadarıyla diğer sitenin sahibi olan şüphelinin yurtdışında yaşadığı için kimliği ve adresinin tespiti mümkün olmadığından soruşturmanın takipsizliğine karar verilmiş olmasına rağmen halen kendi sitesine erişiminin olmadığını belirtmiştir. Kendisi ya da sitesiyle hiçbir bağı olmaksızın bir ceza soruşturması bağlamında verilen bir tedbir kararı yüzünden kendi internet sitesine erişiminin mümkün olmaması nedeniyle Başvurucu Ahmet Yıldırım, AIHS'nin 10. maddesinin ihlal edildiğine yönelik şikayette bulunmuştur.

Şikayeti değerlendiren Mahkeme, konuyla ilgili olarak şöyle demiştir:

“Sözleşme'nin 10. maddesi, "herkesin" ifade özgürlüğü hakkını güvence altına alır ve sadece haber içeriklerini değil aynı zamanda bu haberlerin yayın araçlarını da ilgilendirmektedir.

Mahkeme, bunun geniş kapsamlı bir yasaktan ziyade internet erişimine dair bir kısıtlama olduğunu kabul etmektedir. Bununla birlikte sınırlamanın etkisinin kısıtlı olması, özellikle de internetin ifade ve bilgiye erişim özgürlüğü hakkının temel araçlarından biri haline geldiği günümüzde onun önemini azaltmamaktadır. Bu yüzden mevcut tedbir, kamu makamları tarafından başvurusunun ifade özgürlüğü hakkına müdahale oluşturmuştur. Yasa ile öngörülmedikçe, bir ya da daha fazla meşru amaç izlenmedikçe ve bu amacı başarmak demokratik bir toplumda gerekli olmadıkça böylesi bir müdahale 10. maddenin ihlalini oluşturur.

Bir hukuk kuralı, –ihtiyaç duyduklarında, uygun hukuki yardım da alarak – bireylerin davranışlarını düzenlemek için yeterli bir kesinlikte formüle edilmesi halinde, “öngörülebilir”dir.

5651 sayılı Yasa uyarınca, eğer içeriği bir suç işlendiğinden şüphelenmek için yeterli sebep bulunmaktaysa, bir mahkeme internet üzerinde yayınlanan bir içeriğe erişimin engellenmesine karar verebilmektedir. Bununla birlikte ne Google Sites ne de Bay Yıldırım'ın sitesi mevcut davaya ilişkin mahkeme yargılamasının konusunu oluşturmuştur. Google Sites'ı bu siteye yer sağlamaktan sorumlu olduğunu tespit

eden 24 Haziran 2009 tarihli karara rağmen, 5651 sayılı Yasada mahkeme tarafından emredildiği için erişimi toptan engelleyen bir hüküm bulunmamaktadır.

Ayrıca yasa, Google Sites gibi bütün bir internet alan adının engellenmesine de yetki vermemektedir. Dahası, Google Sites'ın yer sağladığı içeriğin yasadışı bulunduğu dair bilgilendirilmiş olduğu ya da süren bir ceza yargılamasına tabi bir siteye ilişkin bir ihtiyati tedbire uymayı reddettiğine dair bir kanıt yoktur. Mahkeme, yasanın idari bir organa, TİB'e belirli bir site ile ilgili olarak verilmiş engelleme kararlarının uygulanmasında geniş yetkiler tanımış olduğunu gözlemlemiştir. Davadaki olgular, TİB'in ilk kısıtlama kararının kapsamının genişletilmesini talep ederken sıkıntı duymadığını göstermektedir.

Mahkeme, bir bilgi kaynağına erişimin kısıtlanmasına ilişkin bir kısıtlamanın, katı bir yasal çerçeve bir yasağın kapsamını uygun bir şekilde düzenliyor ve olası kötüye kullanmaları önlemek için yargısal denetim güvencesi sağlıyorsa, ancak o zaman Sözleşme'ye uygun olduğunu yinelemektedir. Bununla birlikte Denizli Asliye Ceza Mahkemesi Google Sites'a bütün erişimin engellenmesine karar verdiğinde, özellikle mevcut siteye erişimi engellemek için alınabilecek daha az kapsamlı bir tedbirin olup olamayacağını araştırmaksızın sadece TİB'in görüşüne göndermede bulunmuştur. Mahkeme, ayrıca Ceza Mahkemesinin, özellikle Google Sites'a bütün erişimin engellenmesinin gerekli olup olmadığını değerlendirirken, çatışma halindeki değişik menfaatlere her hangi bir ağırlık verme girişiminde bulunduğu dair bir belirti olmadığını gözlemlemektedir. Mahkeme'ye göre, bu eksiklik Google Sites'ın toptan engellenmesinin haklı olup olmadığını incelemek konusunda mahkemelere herhangi bir yükümlülük yüklemeyen ulusal yasanın bir sonucudur. Mahkemeler, böylesi bir tedbirin çok büyük miktarda bilgiyi erişilemez kılacağını, bu nedenle internet kullanıcılarının haklarını doğrudan etkileyeceğini ve önemli bir yan etkide bulunacağını dikkate almış olmalıydılar.

Bu nedenle 5651 sayılı Yasanın 8. maddesinin uygulanmasından kaynaklanan müdahale Sözleşme'nin öngörülebilirlik şartını karşılamada başarısız olunmuştur ve demokratik bir toplumda hukuk devleti sayesinde sahip olduğu koruma başvurusu

sağlanmamıştır. Mahkeme, ayrıca ifade özgürlüğü hakkını öngören Sözleşme'nin 10. maddesinin 1. fıkrasının "sınırlara bakılmaksızın" uygulanacağına işaret etmektedir.

Mevcut tedbirin etkileri, bu nedenle keyfidir ve kötüye kullanmaları (istismarları) önlemek için erişimin engellenmesi [kararlarının] yargısal denetimi yetersiz olmuştur. Bu yüzden Sözleşme'nin 10. maddesi ihlal edilmiştir."

4.2.7. Cengiz, Altıparmak ve Akdeniz / Türkiye Kararı (E.Y. No. 2010/48226 ve 2011/14027, K. Y. No. 2015)

Son dönemlerde internet erişiminin engellenmesi hususunda en çok dikkat çeken kararlardan biri de "Cengiz ve diğerleri" olarak da bilinen Cengiz, Altıparmak ve Akdeniz/Türkiye kararıdır. Türkiye'de sık sık erişim engeliyle karşı karşıya kalan sosyal medya platformları ve özellikle YouTube ile ilgili olarak dikkat çeken olayın gelişimi şu şekildedir.

Dünyanın en büyük sosyal medya platformlarından biri olan YouTube (<http://www.youtube.com>), kullanıcıların video gönderebildikleri, izleyebildikleri ve paylaşabildikleri, video barındıran başlıca web sitesidir. Video dosyaları sadece YouTube hesabı olan kişiler tarafından yayımlayabilmesine rağmen, YouTube sitesinde ya da kanallarındaki videoların büyük kısmı, tüm internet kullanıcıları tarafından görülebilmektedir. Bu platform 76'dan fazla ülkede bulunmaktadır. Her ay bir milyardan fazla kullanıcı bu platformu ziyaret etmekte ve altı milyar saatten uzun süre video seyretmektedirler.

Ankara Sulh Ceza Mahkemesi 5 Mayıs 2008 tarihli kararıyla, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un 8. maddesinin 1. fıkrasının b) bendi ile 2, 3 ve 9. fıkralarına dayanarak, <http://www.youtube.com> isimli sitesine ve bu siteye erişimi sağlayan IP 208.65.153.238-208.65.153.251 adreslerine erişimin engellenmesine karar vermiştir. Ankara Sulh Ceza Mahkemesi bilhassa, söz konusu sitede yer alan on sayfanın (on adet video dosyası) içeriği nedeniyle 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun'u ihlal ettiği kanaatine varmıştır.

Sonra ki süreçte ilk olarak Serkan Cengiz ardından Kerem Altıparmak ve Yaman Akdeniz haber ve görüş alma ve verme özgürlüğü hakkına dayanarak YouTube getirilen erişimin engellenmesi kararına karşı itirazda bulunmuşlar ve söz konusu tedbirin kaldırılmasını talep etmişlerdir. Ancak gerekli iç hukuk yöntemleri bu konuda nitelikli kararlar vermemiş ve başvuruçuların YouTube hususunda taraf olamayacaklarını belirtmiştir. Geçen zaman dilimi sonucunda konu iç hukuk yöntemleri ile çözülemeyince dava AİHM'in önüne gelmiştir.

Başvuruyu inceleyen Mahkeme, başvuruçuları haklı bulmuş ve YouTube'un engellenmesinin ifade özgürlüğü ve bilgi edinme hakkının ihlal edildiğine yönelik karar vermiştir. Mahkeme daha önce incelediği Yıldırım/Türkiye kararına da atıf yaparak kararında şu ifadeleri kullanmıştır:

“...İnternet günümüzde bireyler tarafından haber ve görüş alma ve verme özgürlüğü haklarını kullanmalarında başlıca araçlardan biri haline geldiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. İnternette, siyasi sorunlar ya da kamu menfaati ile ilgili çalışmalara ve tartışmalara katılmaya yönelik temel araçlar bulunmaktadır.

Mahkeme somut olayda, bilhassa söz konusu sitenin önemli özelliklerinin yanı sıra ihtilaf konusu engellenmenin ilgililerin akademik çalışmaları üzerindeki etkilerinin altını çizerek, başvuranların aktif YouTube kullanıcıları olarak başvuruda bulunduklarını tespit etmektedir. Başvuranlar bilhassa, YouTube hesaplarını kullanarak, bu platformu yalnızca mesleki alanlarına ilişkin videolara ulaşmak amacıyla değil fakat aynı zamanda, bu tür dosyaları indirerek ve paylaşarak aktif bir şekilde kullandıklarını belirtmektedirler. Öte yandan, Altıparmak ve Akdeniz, akademik faaliyetleriyle ilgili görüntüler yayımladıklarını belirtmişlerdir. Bu hususla ilgili olarak, işbu davanın daha ziyade, kendi web sitesi yoluyla akademik çalışmalarını ve değişik alanlardaki görüşlerini yayımlandığını ifade eden Yıldırım'ın davasıyla (yukarıda anılan Ahmet Yıldırım kararı) benzerlik göstermekte olup, web sitelerinin basit kullanıcıları olarak dava açan Akdeniz'in (yukarıda anılan karar) davasıyla benzerlik göstermemektedir.

YouTube’da yalnızca sanat ve müzik eserleri yayımlanmamaktadır; YouTube aynı zamanda siyasi tartışmaların yanı sıra siyasi ve sosyal çalışmalar açısından da oldukça popüler ve çok geniş çaplı bir platformdur. YouTube yoluyla yayımlanan dosyalarda diğerlerinin yanı sıra herkes için özel bir ilgi arz edebilecek bilgiler de yer almaktadır (bk. mutatis mutandis, yukarıda anılan Mustafa ve Tarzibachi kararı). Esasen, ihtilaf konusu tedbir, başvuranlar için spesifik bilgiler içeren bir siteyi erişilmez kılmıştır ve söz konusu spesifik bilgilere başka yöntemlerle kolayca erişilememektedir. Bu site aynı zamanda, ilgililer açısından önemli bir iletişim kaynağını teşkil etmektedir.

Öte yandan Mahkeme, internet sitelerinin ifade özgürlüğünün kullanılması konusunda arz ettiği önemle ilgili olarak, “internet sitelerinin, erişilebilirlikleri ve çok sayıda veriyi saklamak ve yaymak konusundaki yeterlilikleri sayesinde, halkın güncel haberlere erişimine ve daha genel olarak haberlerin iletilmesinin kolaylaşmasına büyük oranda hizmet ettiklerini” hatırlatmaktadır (Times Newspapers Ltd/Birleşik Krallık (no. 1 ve 2), No. 3002/03 ve 23676/03). Kullanıcıların internet üzerinden kendilerini anlatma/ifade etme imkânı, ifade özgürlüğünün kullanılması bakımından emsalsiz bir araçtır (Delfi AS/Estonya [BD], No. 64569/09). Bu bağlamda, Mahkeme, YouTube’un video barındıran bir web sitesi olduğunu, kullanıcıların YouTube üzerinden video gönderebildiklerini, seyredebildiklerini ve paylaşılabildikleri ve bunun haber ve görüş alma ve verme özgürlüğünün kullanılmasında önemli bir araç olduğu hususundan şüphe duyulmadığını gözlemlemektedir. Bilhassa, başvuranların haklı olarak belirttikleri üzere, geleneksel medya tarafından göz ardı edilen siyasi içerikler, YouTube yoluyla genellikle gün yüzüne çıkarılmaktadır; bu durum vatandaş gazeteciliğinin doğmasına olanak sağlamıştır. Mahkeme bu çerçevede, özellikleri, erişilebilirlik düzeyi ve bilhassa potansiyel etkisinin yanı sıra başvuranlar için, herhangi bir muadili bulunmaması dikkate alındığında, bu platformun tek olduğunu kabul etmektedir.

YouTube’a erişimin engellenmesi yönündeki idari kararlar ilgili dava kapsamında, YouTube’un aralarında Akdeniz ve Altıparmak’ın da bulunduğu aktif kullanıcılarının mağdur sıfatı taşıdığını kabul etmiştir. Bu sonuca varırken, öncelikle

YouTube hesabına sahip davacıların bu siteyi aktif olarak kullanmalarını göz önünde bulundurmıştır.

Sonuç olarak, Mahkeme, başvuruların internet ile ilgili kanun kapsamında YouTube'a yönelik alınan tedbirin dolaylı olarak kendilerini etkilemesinden şikâyet ettiklerini gözlemlemektedir. İlgililer, YouTube'un sahip olduğu özellikler nedeniyle, erişimin engellenmesi tedbirinin kendilerini haber ve görüş alma ve verme özgürlüğü haklarını kullanmalarında önemli bir araçtan yoksun kaldıklarını belirtmektedirler.”

5. TÜRKİYE'DE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

5.1. T.C. Anayasası

Türkiye Cumhuriyeti anayasasında ifade özgürlüğünü ilgilendiren iki madde bulunmaktadır. İfade özgürlüğünün sınır ve kapsamının genel hatlarıyla sunulduğu 25 ve 26. maddeler şu şekildedir:

Madde 25 - Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

Madde 26. - Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

(Değişik: 3.10.2001-4709/9 md.) Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

(Üçüncü fıkra mülga: 3.10.2001-4709/9 md.)

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlanması sayılmaz.

(Ek: 3.10.2001-4709/9 md.) *Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.*

1982 Anayasasının “düşünce ve kanaat özgürlüğünü” ve “düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünü” ayrı maddelerde düzenlemesinin sebeplerinden biri kanun koyucunun “düşünce” ve “ifade” arasında bir ayrım getirmesinden kaynaklıdır. Kanun koyucuya göre “düşünce ve kanaat” kişinin iç alemini ilgilendiren kavramlardır ve hiçbir şekilde sınırlandırılmaz. Düşünce ve kanaatin çeşitli araçlarla somutlaşması (yazı, resim, fotoğraf, irade vb.) dış alemini ilgilendirdiğinden bir şekilde sınırlandırılabilir (Avcı, 2013: 183).

Bizce, kanun koyucunun yapmış olduğu bu ayrım son derece hatalıdır. Daha önce de açıkladığımız üzere açıklanamayan düşüncenin kanun tarafından korunması herhangi bir somutluğa etki etmez. Düşünceyi koruma özgürlüğü yalnızca kişinin iç alemini koruma özgürlüğü değildir. “Düşünce özgürlüğü”, “ifade özgürlüğü”, “düşünce ve ifade özgürlüğü” gibi kavramlar bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gereken kavramlardır. Düşünce ile ifadeyi birbirinden ayırıp adeta bir izin verilen düşünce alanı oluşturmak, düşüncenin sınırsız, ifadenin sınırlı olduğunu belirtmek aslında dolaylı yoldan “düşünce özgürlüğü yoktur” demektir (Tanilli: 2001, 97). Son tahlilde özgürlük alanlarına karşı anlamsız ayrımlar yapılması keyfi uygulamaları da beraberinde getirir.

1982 Anayasası temel hak ve özgürlükler açısından değerlendirildiğinde dikkat çekici bir ayrıntı da 2. maddesinde bulunan “*insan haklarına saygılı devlet*” kısmıdır. Daha önce yürürlükte olan Anayasa’da “*insan haklarına dayanan devlet*” ilkesi yer alırken 1982 Anayasasında “*saygılı devlet*” şeklinde değiştirilmesi bir üslup farkı

olarak görülemez. Nitekim 1982 Anayasası otoriteyi öne çıkartıp temel hak ve özgürlükleri geri bir noktaya itmiştir (Salihpaşaoğlu, 2007: 79).

İfade özgürlüğünün kategorisi olan basın özgürlüğü ise Anayasanın 28. ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir.

Madde 28 - *Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.*

(İkinci fıkra mülga: 3.10.2001-4709/10 md.)

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır. Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırıcılar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenir. Dağıtımını önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, dağıtımını önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde, hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Süreli veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı

veren yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelî veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiye’de yayımlanan sürelî yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelî yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

Anayasada basın özgürlüğü, AİHS’e taraf birçok devletin mevzuatlarında olduğu gibi şeffaf değildir. Anayasada katı bir şekilde yorumlanan basın özgürlüğü özellikle 26. ve 27. maddelerde düzenlenen sınırlandırma nedenleri ile sekteye uğramaktadır. Basın, ancak devletin oluşturduğu idari ve hukuk sisteminin izin verdiği bir alanda toplumsal görevini yapabilmektedir.

Şuan yürürlükte olan 1982 Anayasasının AİHS standartları çerçevesinde bazı olumlu düzenlemeleri olsa da ifade özgürlüğü ve özelinde basın ve iletişim özgürlüğü çerçevesinde kısıtlı bir hak imkanı tanımaktadır.

5.2. Anayasa Mahkemesi Kararları

Anayasa Mahkemesi kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyen ve anayasanın üstünlüğü ilkesine göre hareket eden bir denetim mekanizmasıdır. Bir başka deyişle Anayasa Mahkemesi kanun, kural ve normlarının denetimini yapmakla yükümlüdür.

Kanun ve normların Anayasa uygunluğunun denetimi, demokrasinin gelişimi sonrası gerçekleşen bir aşamadır. Demokrasi, iktidarın yalnızca seçim yoluyla el değiştirmesi olmayıp; siyasi iktidarın Anayasanın çizdiği yetki sınırlarına göre kullanılmasıdır (Teziç, 1997: 177). Bu kapsamda Anayasa Mahkemesi’nin varlığı

önemli olmakla birlikte hukuk devleti ve demokratik devlet kapsamında da ayrı bir denetim mekanizması olduğu göze çarpmaktadır.

Anayasa Mahkemesinin ifade özgürlüğü ile ilgili müdahalelerin Anayasaya uygunluk denetimini yaptığı içtihatlarında öne çıkan husus, bu hakkın uluslararası norm ve içtihatlarla uygun olmaktan çok 1982 Anayasasının çerçevesini belirlediği “Anayasal Düzen” içinde yorumlanmasıdır. Anayasanın ilgili hükümlerinin mevcut “devlet düzeninin” korunmasından yana olan anlayış pozitivist bir anlayıştır (Avcı, 2013: 247). Ancak hukuksal mevzuların eleştirisi pozitivist bir anlayışla gerçekleşirse hukuk felsefesi ve söylemi açısından hata yapılmaması neredeyse olanaksızdır.

Türkiye’de Anayasa ve kanunlarla oluşturulan baskıcı hukuk düzeni, yargıçları sınırlandırmasına karşılık, Anayasa Mahkemesi kararlarıyla ilgili sorunlardan birisi de Mahkeme’nin kabul ettiği hukuksal paradigmadan kaynaklanmaktadır. “Pozitivist paradigmayı” kabul eden Mahkeme, “tek gerçek” inancına yakın “ya/ya da”cı bir anlayışla ifade özgürlüğü konusunda sınırlayıcı bir yaklaşımı benimsemektedir (Arslan, 2003: 63).

Türk Anayasal sisteminde, Anayasa Mahkemesinin “devletin bekasının sağlanması” anlayışının biçimlendiği 1982 Anayasası temel dayanak noktası olarak şekillenmiştir. Özellikle ifade özgürlüğü ile ilgili kısımlar ve Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararlar incelendiğinde, ifade özgürlüğü özelinde hak ve özgürlüğü korumak yerine sınırlandırmanın esas alındığı gözlemlenmektedir.

5.2.1. Emin Aydın Kararı (E. Y. No. 2013/3178, K. Y. No. 2015)

Söz konusu olayda başvuru, yerel bir gazetede yayımlanan köşe yazıları nedeniyle başvuru hakkında soruşturma açılarak Çine Asliye Ceza Mahkemesi tarafından hakaret ve iftira suçlarından hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesi nedeniyle ifade ve basın özgürlüğünün ihlal edildiğini ileri sürerek tazminat talebinde bulunmuştur.

Başvurucu, Aydın İline bağlı Çine İlçesinde faaliyet gösteren yerel bir gazete olan Çine Madran Gazetesinin yayın yönetmenidir aynı zamanda köşe yazarlığı yapmaktadır. Gazetenin 02/04/2012 tarihli nüshasında, başvuru tarafından kaleme alınan "Ucuz olmak" başlıklı bir köşe yazısı nedeniyle Çine Cumhuriyet Başsavcılığınca soruşturma başlatılarak başvuruçunun Çine ilçe emniyet müdür vekili H.Y.'nin kişilik haklarına saldırıda bulunduğu iddiasıyla hakaret suçundan kamu davası açılmıştır.

Başvurucu, "Ucuz olmak" başlıklı yazısı nedeniyle Çine Asliye Ceza Mahkemesinin 2012/386 esas sayılı dosyasında hakaret suçundan yargılanırken aynı gazetenin 03/10/2012 tarihli sayısında başvuruçunun "Motosikletli zibidiler" başlıklı ikinci bir köşe yazısı yayınlanmıştır. Bu yazı nedeniyle Çine Cumhuriyet Başsavcılığınca ikinci bir soruşturma başlatılmış ve yine ilçe emniyet müdür vekili H.Y.'ye karşı hakaret ve iftira suçunun işlendiği iddiasıyla kamu davası açılmıştır.

Çine Asliye Ceza Mahkemesi iki ayrı davayı birleştirerek 09/01/2013 tarih ve E.2012/386, K.2013/16 sayılı kararlarıyla başvuru hakkında, "Ucuz olmak" başlıklı makale nedeniyle kamu görevlisine hakaret suçundan 7.080 TL adli para cezası, "Motosikletli zibidiler" başlıklı makale nedeniyle iftira suçlarından 10 ay hapis ve kamu görevlisine hakaret suçundan 7.080 TL adli para cezası vererek verilen hükümlerin açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermiştir.

Başvurucu, emniyet müdür vekilinin ismine yer vermediğini, yaşanan olayları eleştirdiğini, yazının bütününe bakıldığında herhangi birinin kişilik haklarına saldırı amacı taşımadığının açıkça görüldüğünü, konunun ifade ve basın özgürlüğüyle doğrudan ilgili olduğunu, mahkemenin bu konuda bilirkişi incelemesi yaptırmadan eksik inceleme ve araştırma sonucu karar verdiğini belirtmiştir. Başvurucu ayrıca ifade ve basın özgürlüğü kapsamında; basının olayları, izleme, araştırma, değerlendirme, yayma ve böylece kişileri bilgilendirme, aydınlatma ve yönlendirmede yetkili ve sorumlu olduğunu, basının görevinin toplum menfaati ile doğrudan veya dolaylı, ilgili tüm olaylar hakkında halkı objektif kurallar içinde kalarak gerçekleri yansıtacak biçimde aydınlatmak olduğunu ifade etmektedir.

Düşünce ve ifade özgürlüğü ve dolayısıyla eleştiri hakkının demokratik toplumlarda vazgeçilmez bir hak olduğunu, toplumların ilerlemesi ve gelişmesi için zorunlu olduğunu, ifade özgürlüğünün sadece lehte olanlar için değil devletin veya nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, onları rahatsız eden haber ve düşünceler için de uygulanacağını, kendisinin iki köşe yazısının da eleştiri kapsamında kaldığını, eleştiri yapabilmenin zor bir iş olduğunu, her iki yazıda da bütün kamu görevlilerinin görevini yaparken kamusal yetkilerini amacına uygun olarak kullanmaları gerektiğine dikkat çekmek istediğini, kaleme aldığı köşe yazıları nedeniyle açılan ceza davaları sonucu verilen kararların Anayasa'nın 26. Ve 28. Maddelerinde düzenlenen ifade ve basın özgürlüğünü ihlal ettiğini ileri sürmüş, ihlalin tespiti ile yeniden yargılanma ve tazminat talebinde bulunmuştur.

Başvuruyu değerlendiren Mahkeme iki makale için farklı kararlar vermiştir. İlk olarak “Ucuz olmak” isimli makaleyi değerlendiren mahkeme ifade özgürlüğünün ihlal edilmediği yönünde görüş bildirmiştir. Gerekçeli kararında Mahkeme şu şekilde bir açıklama getirmiştir:

“Dosyanın incelenmesinde; mağdurun Çine emniyet Müdürlüğünde müdür vekili olarak görev yaptığı, “Ucuz olmak” isimli yazının başlığının Osmanlı döneminde geçen bir hikayeden esinlenerek konulduğu, hikaye köye atanan ve asayişten sorumlu bir komutan ile köy ağası arasında geçen konuşmaların yer aldığı, komutanın annesinin başlık parasının az olması sebebiyle köy ağasının komutana “...oğlum belli zaten senin ucuz kadından olduğun” dediği akabinde bu olayın benzerinin kamusal yetkisi olan, motosikletinin plakasının son üç rakamı aynı olan ve özel plaka takan kurum amiri şeklinde tasvir ederek katılan emniyet müdürünün “ucuzlar” sınıfına koyulacağını belirtmek suretiyle hakarete bulunduğu, her ne kadar köşe yazısında açıkça katılanın ismi zikredilmemiş ise de dosyaya getirilen belgelerden de anlaşılacağı üzere katılanın emniyet müdür vekili/amiri olması, katılana ait motosikletin son üç rakamının “888” olması, kurum amiri pozisyonunda motosikletinin son üç rakamı aynı olan sadece katılanın bulunması...”

“...Ayrıca yanının başında anlatılan hikaye ile kavram arasında kurulan bağlantı dikkate alındığında, kadının metalaştırılarak para ile satın alınabileceği ve kadının değerinin parasal karşılığıyla belirlenebileceği yönündeki cinsiyetçi bir söylem üzerinden “ucuzluk” mefhumunun temellendirildiği görülmektedir.”

Başvurucunun “Motosikletli zibideler” makalesi için ifade özgürlüğünün ihlaline tespit eden Mahkeme, kararında şu ifadelerle yer vermiştir:

“Makalede genel olarak siyaset, özel sektör ve emniyet kurumları hakkında değer yargısı taşıyan eleştirel bir yaklaşım sergilendiği, eleştirilerin kamuoyunu ilgilendiren ve genel yarara ilişkin bir tartışmaya katkı sağlama amacı taşıdığı, şiddet çağrısı veya nefret söyleme içermediği, yazıda yer alan siyasetçilerin, emniyet yetkililerinin ve özel şirket sahiplerinin kim olduklarının açıkça belirtilmediği, yazıda geçen “motosikletli zibidiler” ifadesiyle emniyet müdürünün mü yoksa yazının başında ifade edilen bir partilinin motosikletli oğlu gibilerinin mi kastedildiği konusunun açık bırakıldığı anlaşılmaktadır. Yazıda doğrudan bir kişi hedef alınmadığı için sarf edilen sözlerin kişilerin hakkındaki değer yargısını mı yoksa olguyu mu ifade ettiği hususlarının ayrıca incelenmesine gerek görülmemiştir. Yazının bir bütün olarak incelenmesinden sözü edilen ifadelerin muhatabının şikayetçi olduğu açık bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu nedenle başvuru konusu yazı nedeniyle başvurucuya uygulanan yaptırımın şikayetçinin manevi bütünlüğünün korunması amacıyla uygulandığı ve ifade ve basın özgürlüğüne yönelik bu müdahalenin haklı ve demokratik toplumda gerekli olduğu söylenemez” (B. No: 2013/2602, K. T: 21/1/2014).

5.2.2. Sinem Hun Kararı (E. Y. No. 2013/5356, K. Y. No. 2014)

Başvurucu Avukat Sinem Hun, “Hitler’li şampuan reklamı” olarak tanınan “Biomen” isimli şampuanın reklam filminde kadın kimliğine hakaret ve Yahudilere karşı nefret söyleminde bulunulması sebebiyle “suçluyu övme ve halkın bir kesimini aşağılama” suçlarının işlendiğini belirterek; Biota İlaç ve Kozmetik Laboratuvarları ve Marka Reklam şirketinin yetkilileri hakkında suç duyurusunda bulunmuştur.

Bunun üzerine habervaktim.com isimli internet sitesi “Siyonist uşakları yine teröre saldırdı” başlıklı bir yazıyla hem Sinem Hun’u hem de Kaos GL Derneği’ni hedef göstermiş; Yahudi karşıtlığı ve ırkçılığın yanı sıra “sapkınların derneği Kaos GL” diyerek homofobik nefret söyleminde bulunmuştur.

Hun’un yazıya ilişkin Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı’na yaptığı başvuru kovuşturmaya gerek olmadığı iddiasıyla reddedilmiş; bunun üzerine Av. Hun Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştur.

Başvuruyu değerlendiren Anayasa Mahkemesi, Habervaktim.com internet sitesinin “Kaos GL isimli sapkınların derneğinin de avukatlığını yürüten Ankara Barosu’na kayıtlı Sinem Hun” ifadelerinin cinsel yönelim temelli nefret söylemi olduğunu, Kaos GL Derneği’ni hedef aldığını ancak başvuru yönünden nefret söylemi ve nefret suçu niteliği taşımadığını söylemiştir.

Mahkeme, Hun’un maddi ve manevi hakkının korunması kapsamında şeref ve itibarının korunması hakkının ihlal edildiğine yönelik iddialarının kabul edilebilir olduğuna oy birliğiyle karar verirken; şeref ve itibara saygı hakkının ihlal edilmediğine oy çokluğuyla karar verdi.

Ayrıca Anayasa Mahkemesi kararın gerekçesini açıklarken şu ifadelere yer vermiştir:

“Demokratik toplumda şiddet çağrısı veya nefret söylemi gibi çoğulcu demokrasiyi ortadan kaldırmayı amaçlayan ifadeler söz konusu olmadıkça kişiler hakkında hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedilmekten kaçınılması gerekmektedir” (B. No: 2013/5356, K. T. 8/5/2014).

5.2.3. Can Dündar ve Erdem Gül Kararı (E. Y. No. 2015/18567, K. Y. No. 2016)

Başvuru; Cumhuriyet gazetesinin genel yayın yönetmeni ile Ankara temsilcisinin, farklı tarihlerde yaptıkları haberler nedeniyle "silahlı terör örgütüne üye olmaksızın bilerek ve isteyerek yardım etme", "devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasal ve askerî casusluk amacıyla temin etme" ve "devletin gizli kalması

gereken bilgilerini casusluk maksadıyla açıklama" suçlamasıyla tutuklanmalarının kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ile ifade ve basın özgürlüklerini ihlal ettiği iddialarına ilişkindir.

Başvurucu Can Dünder, Cumhuriyet gazetesinin genel yayın yönetmeni; diğer başvuru Erdem Gül ise aynı gazetenin Ankara temsilcisi olarak görev yapmaktadır.

1/1/2014 tarihinde Hatay'da, 19/1/2014 tarihinde Adana'da silah yüklü olduğu iddiası ile bazı tırlar durdurulmuş ve aranmıştır. Tırların durdurulması ve aranmasına ilişkin olaylar ile tırlarda taşınan malzemelerin ne olduğu ve nereye götürüldüğü kamuoyunda uzun süre tartışma konusu olmuştur

Durdurulan ve aranan tırlarla ilgili olarak Cumhuriyet gazetesinin 29/5/2015 tarihli nüshasında başvurulardan Can Dünder tarafından yapılan "İşte Erdoğan'ın yok dediği silahlar" başlıklı haber; 12/6/2015 tarihli nüshasında ise başvuru Erdem Gül tarafından yapılan "Erdoğan'ın 'Var ya da Yok' Dediği MİT TIR'larındaki Silahlar Jandarmada Tescillendi-Jandarma 'Var' Dedi" başlıklı haber yayımlanmıştır. Her iki haberde de tırlarda bulunduğu iddia edilen silah ve mühimmatla ilişkin fotoğraflara ve bilgilere yer verilmiştir.

Başvurucu Can Dünder tarafından yapılan haberin yayımlanmasından sonra İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı 29/5/2015 tarihli basın açıklaması ile 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 327., 328. ve 330. maddeleri ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 6. ve 7. maddeleri uyarınca "devletin güvenliğine ilişkin bilgileri temin etme, siyasî ve askerî casusluk, gizli kalması gereken bilgileri açıklama, terör örgütünün propagandasını yapma" suçlarından soruşturma başlatıldığını duyurmuştur.

17. İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı, aynı gün 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un 8. maddesinin (a) bendi kapsamında söz konusu içeriklerin erişime engellenmesine, aynı mahiyetteki yayınların içeriklerinin engellenmesine ve içeriğin yayından çıkarılmaması hâlinde

ilgili sitelere erişimin tamamen engellenmesine karar verilmesini talep etmiştir. İstanbul 8. Sulh Ceza Hâkimliğinin 29/5/2015 tarihli ve 2015/1330 Değişik İş sayılı kararı ile, yayımlanan haberin Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ulusal ve uluslararası yararları ve millî güvenliği bakımından sakınca doğuracak mahiyette bulunduğu gerekçesiyle içeriklere erişimin engellenmesine karar verilmiştir.

İstanbul 7. Sulh Ceza Hakimliğinin 26/11/2015 tarihli ve 2015/490 Sorgu sayılı kararı ile "silahlı terör örgütüne üye olmaksızın bilerek ve isteyerek yardım etme", "devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasal ve askerî casusluk amacıyla temin etme" ve "devletin güvenliğine ilişkin gizli kalması gereken bilgileri casusluk maksadıyla açıklama" suçlarından başvuruçuların tutuklanmalarına karar verilmiştir.

Bunun üzerine başvuruçular, yıllardır gazetecilik yaptıklarını, gazetecilik yaptıkları dönemdeki haberleri, belgeselleri ve yazıları nedeniyle bir kez dahi suçlu bulunmadıklarını, habere konu tırların durdurulması meselesinin kamuoyunun gündeminde yer alan bir konu olduğunu, bu konunun birçok televizyon ve başka gazete haberinde de yer aldığını hatta bu konu ile ilgili birçok siyasetçinin açıklama yaptığını, kamuoyunun gündeminde önemli bir yer tutan olaya ilişkin yaptıkları haberin kamuoyunu aydınlatmaya yönelik olduğunu, haberin yayımlanıp haklarında soruşturma açılmasından yaklaşık altı ay sonra ifadelerinin alınarak tutuklandıklarını, tutuklama kararı için gerekli olan suç işlediklerine yönelik kuvvetli bir belirtinin olmadığını, kaçmalarının, delilleri yok etmelerinin veya değiştirmelerinin söz konusu olmadığını, yaptıkları haberlerden sonra Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından haklarında soruşturma açıldığının belirtilmesine rağmen soruşturma kapsamındaki kısıtlama kararı nedeniyle tutuklama kararına karşı etkili bir şekilde yargı merciine başvuruda bulunamadıklarını belirterek Anayasa'nın 19. maddesinde düzenlenen kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ile Anayasa'nın 26. ve 28. maddelerinde tanımlanan ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edildiğini ileri sürmüşler ve ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması talebinde bulunmuşlardır.

Başvuruyu değerlendiren Mahkeme, gerekçeli kararında ifade ve basın özgürlüğünün ihlal edildiğine yönelik karar vermiştir.

“Başvuruculara Cumhuriyet Başsavcılığında yöneltilen sorular ve haklarında verilen tutuklama kararının gerekçelerine bakıldığında başvuruçuların gazetede haber yayımlama dışında haklarındaki suçlamalara temel teşkil edecek başkaca bir olgudan bahsedilmemektedir.

Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı kapsamında yapılan tespitler dikkate alındığında ve isnat edilen suçlamalara temel olarak gösterilen tek olgunun başvuruya konu haberlerin yayımlanması olduğu gözetildiğinde hukukilik şartını sağlamayan tutuklama gibi ağır bir tedbir, ifade ve basın özgürlükleri bakımından demokratik bir toplumda gerekli ve ölçülü bir müdahale olarak kabul edilemez.

Ayrıca benzer bir haberin başka bir gazetede 16 ay önce yayımlandığı gözetilmeden ve başvuruya konu haberle ilgili soruşturma başlatılmasından yaklaşık altı ay geçtikten sonra başvuruçular hakkında tutuklama tedbirine başvurularak ifade ve basın özgürlüklerine müdahale edilmesinin hangi 'zorlayıcı toplumsal ihtiyaç'tan kaynaklandığı ve milli güvenliğin korunması bakımından demokratik toplum düzeninde gerekli olduğu, somut olayın özelliklerinden ve tutuklama kararının gerekçelerinden anlaşılamamaktadır.

Öte yandan AIHM'in Nedim Şener/Türkiye ve Şık/Türkiye kararlarında belirtilen ilkeler de dikkate alındığında, yayımlanan haberler dışında herhangi bir somut olgu ortaya konulmadan ve gerekliliğine ilişkin gerekçeler gösterilmeden tutuklama tedbiri uygulanmasının başvuruçular ve genel olarak basın üzerinde caydırıcı bir etki doğurabileceği de açıktır. Sonuç olarak Anayasa Mahkemesi kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı ile bağlantılı olarak ifade ve basın özgürlüklerinin ihlal edildiğine oy çokluğuyla karar vermiştir.”

İKİNCİ BÖLÜM

İNTERNET ERİŞİMİNİN ENGELLENMESİ

1. İNTERNET KAVRAMI VE TARİHÇESİ

İnternet, küresel çapta bilgisayar ağlarının ile kontak kurulmasıyla meydana gelen ve sayısal oranda artış göstererek fazlalaşan bir iletişim sistemidir (İçel, 2015: 479). Diğer bir tanımla internet, çeşitli görsel ve işitsel verilerin hızlı bir şekilde paylaşıldığı ve çeşitlendiği yapay bir ağıdır (Dülger, 2012: 71). İnternet sadece bir teknolojik yenilik değildir; teknolojik yeniliğin yeni bir tipidir, tam olarak teknolojinin özünü ortaya çıkaran bir şeydir (Dreyfus, 2016: 13). Bilgi paylaşım ağı olan internet, bilgisayar ortamına aktarılan her türlü verinin hemen herkes tarafından ulaşabilmesine olanak sağlamaktadır.

Merkezi bir noktası olmayan internet, kullanıcılara dünyanın en geniş iletişim ağını sunmuştur. Herhangi bir kişi, şirket ya da devletin internet üzerinde tamamen hak iddia etme ihtimali yoktur, o herkese aittir (Akdeniz ve Altıparmak, 2008: 1).

İnternetin diğer kitle iletişim araçlarından daha özel bir konumda olmasının sebebi de bu araçla yayınlanan düşüncelerin çok geniş bir topluluğa hızlı bir şekilde aktarılmasıdır. İnternetin günümüzde çok yaygın bir şekilde kullanılması özellikle bireylerin kamusal tartışmalara katılmaları, politik yapıların düşüncelerini tüm dünyaya etkili şekilde iletebilmeleri açısından önem kazanır. Örneğin Meksika'daki Zapatist devrimciler seslerini tüm dünyaya bir diz üstü bilgisayar aracılığıyla duyurmuşlardır (Cankaya ve Yamaner, 2012: 250).

Dünya'daki imkansızlıkları gideren ve gittikçe *küresel bir köy* haline gelmesini sağlayan şey internetin kendisidir (Gönenç, 2003, 87). Yine internet, biçim halinde bir yazılımdan daha çok her geçen gün değişen bir organizma gibidir (Görkemli, 2015: 72).

İnternetin tarihsel kökenleri soğuk savaş olarak adlandırılan yıllara kadar uzanmaktadır. Teknolojik gelişmelerin ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki güç rekabetinden nasibini alması sonucunda Sovyetler 1957 yılında *Sputnik* isimli

uydularını uzaya fırlatmıştır. Hemen akabinde hız kazanmaya devam teknolojik gelişmeler ve rekabet internetin ortaya çıkmasını sağlamıştır. ABD askeri iletişimin korunması açısından çeşitli arayışlara gitmiş ve bu kapsamda, MIT (Massachusetts Institute of Technology) liderliğinde, çoklu ve bağımsız bilgisayar ağlarının oluşturulabilmesi istemiyle çalışmalara başlamıştır (İçel, 2015: 479).

ABD, geliştirmiş olduğu teknolojileri güvenli bir ortama aktarmak ve bilgi transferlerini hızlandırmak amacıyla çalışmalarını arttırmış ve ARPANET (Amerikan Askeri Araştırma Projesi) isimli ağı kurmuştur. ARPANET çevresinde ilk bağlantı, 1969 yılında birkaç üniversite arasında gerçekleşmiştir. Üniversiteler arasında gerçekleşen bu bağlantılar birçok bilim insanı tarafından internetin ham hali olarak görülmüştür. 1983 yılında ise, ARPANET kapsamında bugün var olan internet ağının ana halkası olan İletişim Kontrol Protokolü (Transmission Control Protocol) yürürlüğe girmiştir. 1986'da ABD'nin sübvansiyonu ARPANET, NSFNET olarak düzenlenmiştir. 1990 yılında ise, NFSNET işletmesi kapsamında İleri Ağ Hizmetleri (Advance Network Services) ile internete özelleştirme çalışmaları başlatılmış ve 1995'ten itibaren internet işletmeciliği tamamen özel işletmecilerin kontrolü altına girmiştir.

Bugünlerde interneti kullanan kişilerin 3,5 milyarı aştığı hesaplanmaktadır. İnternete bağlanan kullanıcı sayısının her geçen gün arttığı göz önüne alındığında, çok yakın bir gelecekte dünya üzerinde internetle tanışmamış insanların azınlıkta kalacaklarını söylemek yanlış olmayacaktır (İçel, 2015: 480).

Tablo 1: Dünyada İnternet Kullanımı

Bölge	Nüfus 2016 Tahmini	İnternet Kullanıcıları 30 Haziran 2016	Dünya Kullanım Yüzdesi	2000-2016 Kullanım Artış Oranı
Afrika	1,185,529,578	339,283,342	28.6 %	7,415.6%
Asya	4,052,652,889	1,792,163,654	44.2 %	1,467.9%
Avrupa	832,073,224	614,979,903	73.9 %	485.2%
Latin Amerika	626,054,392	384,751,302	61.5 %	2,029.4%
Orta Doğu	246,700,900	132,589,765	53.7 %	3,936.5%
Kuzey Amerika	359,492,293	320,067,193	89.0 %	196.1%
Avusturalya	37,590,704	27,540,654	73.3 %	261.4%
Dünya Toplamı	7,340,093,980	3,611,375,813	49.2 %	900.4%

Kaynak: 30 Haziran 2016 tarihinde güncellenen bu veriler www.internetworldstats.com sitesinden uyarlanmıştır.

Küresel boyutta hızla gelişen internet teknolojisi Türkiye'nin de dikkatini çekmiş ve ilk olarak 1987 yılında adını duyurmuştur. Akademik tabanlı bir ağ olarak Türkiye Üniversite ve Araştırma Kurumları Ağı (TÜVAKA) ile ülkemize giren internetin, asıl olarak TÜBİTAK ve ODTÜ'nün 12 Nisan 1993 tarihinde kurdukları TR-NET protokolü ile ilk bağlantısı gerçekleşmiştir. TR-NET'in TÜVAKA'dan farkı yalnızca akademik tabanlı bir ağ olmayıp tüm sektörleri internet dünyasına dahil etmeyi amaçlamasıdır.

1993 yılından itibaren ilk aşamada büyük üniversitelerin internet bağlantısı gerçekleştirmesinin ardından istekli tüm diğer kuruluşların da bağlantısı gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Yine 1993 yılında Türkiye'nin ilk web sayfası yapılmış ve Bilkent Üniversitesi ile ODTÜ bu web sitelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Gönenç, 2003: 96).

“Türk Telekom’un 1995 yılında açtığı ihale ile oluşturulan TURNET 1996 Ağustos ayında çalışmaya başlamıştır. Diğer noktadan 1996 Haziran tarihinde TÜBİTAK bünyesinde Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi (ULAKBİM) adıyla yeni bir merkez kurulmuştur. ULAKBİM’in temel görevi en son teknolojileri kullanarak Türkiye çapında tüm eğitim ve araştırma kuruluşlarını birbirine bağlayacak Ulusal Akademik Ağ (ULAKNET) adıyla hızlı bir iletişim ağı kurmak ve bu ağ aracılığı ile bilgi hizmetleri vermektir” (İçel, 2015: 489). Sonraki süreçte 2008 yılında ilgili kanunda değişikliğe gidilmiş ve Türk Telekom’un internet alanında almış olduğu tekel konumu sona erdirilmiştir.

Türkiye’de önemi gittikçe artan interneti kullanan kişi sayısı Kasım 2015 verilerine göre 45 milyonu aşmıştır. Türkiye’de 2015 yılı itibarıyla internet kullanım oranı tüm nüfusa oranla %60’a ulaşmıştır. Gelecek yıllarda bu sayının daha da artması ve internet kullanmayan kişi sayısının çok küçük bir oranda kalması bilim insanları tarafından beklenen bir gelişmedir.

İnternetin olumlu özellikleri beraberinde getirdiği olumsuzluklarla da dikkat çekmektedir. İnternetin yaygınlaşmasının ardından insanlar arasında iletişim azalmakta ve sağlık sorunları baş göstermektedir. Bunun yanında etik sorunlar da

gündeme gelmekte olup, başta çocuk istismarı, özel hayatın gizliliğini ihlal gibi suçlar da sıklıkla tartışma konusu oluşturmaktadır (Çalık ve Çınar, 2009: 85).

İnternet kullanımının her geçen günde çoğalmasının nedeni, internetin bilgi ve içeriklere ulaşmada en hızlı araç olmasıdır. İnternet ile üretilen bilgi ve enformasyon dünyanın bir diğer noktasından alınabilmekte bu da iletişimsizliğin mümkün olmayacağını bizlere tekrar kanıtlamaktadır.

Söz konusu internet olduğunda devletin üzerine düşen sorumluluk yadsınamaz bir boyuttadır. Oluşturulacak olan ilgili mevzuat, iletişim özgürlüğünü koruyacak ve bu hak ve özgürlüğün kullanımını sekteye uğratabilecek hamlelere karşı tıpkı AİHS’de olduğu gibi yaptırım içermelidir. Devlet bütün kitle iletişim araçlarında olduğu şekilde internet için de hukuka aykırı olan içerikleri toplumdan koruma çabasında gerekli yasal ve idari tedbirleri sağlamak zorundadır. Nitekim internette karşılaşılan suç içeriklerine karşı yapılan müdahalenin *internet iletişiminin korunması* ilkesine ters düşmemesi gereklidir. Nihayetinde yapılan müdahaleler suç ve suç unsurlarına karşı olmalı, iletişim özgürlüğüne karşı herhangi bir yaptırım uygulanmamalıdır. Ancak ülkemizde internete ilişkin yapılan müdahaleler iletişim özgürlüğüne adeta duvar ören cinstendir.

2. ULUSLARARASI HUKUKTA İNTERNET ÖZGÜRLÜĞÜ

İnternet hiçbir şekilde tek bir noktadan yönetilemez ve kontrol edilemez. Dünya çapında etkin bir altyapısı olan internetin kontrol edilmesi ve devletin bu konuda belirli yaptırımlar uygulamaları her zaman tartışma konusu olmuştur. Devletlerin bu hususta aldığı tedbirler, internette meydana gelen suç ve suçu önleme çalışmaları, sınırlarını aşarak sansür noktasına kadar ulaştığı görülmüştür.

İnsanlığın faaliyet alanına giren her konunun burjuva kamusal anlayışı içerisinde hukuken düzenlenmesi gerekmektedir. Girdiği alana bir düzen getirme çabasında olan hukuk, internet karşısında bariz bir şekilde zorlanmaktadır. Bunun temel sebebi, bu alandaki hızlı gelişmelere karşı hukuki düzenlemelerin yavaş

kalmasının neticesinde ortaya çıkan eksikliklerdir. Günümüzde sıklıkla eleştirilse de *İnternet Hukuku* adıyla yepyeni bir hukuk ortaya çıkmıştır (Birlik, 2014: 43).

Yapısı itibariyle, ülke sınırlarını aşan nitelikte bir iletişim biçimi olan internetle ilgili olarak bir devletin kendi geleneksel egemenlik haklarını diğer devletlerin egemenlik haklarını zedelemeksizin kullanarak interneti düzenlemesi neredeyse olanaksızdır (Çaplı, 2002: 58). Bu husus göstermektedir ki, internet alanını düzenleyen hukuki düzenlemeler yapılırken uluslararası işbirliğinin yapılması bir zorunluluktur (Birlik, 2014: 43). Sonuç olarak, “*İnternette hukuk, özgürlükleri ve temel insan haklarını koruyorsa hukuktur*” (İlkiz, 2010: sayfa numarası belirtilmemiş).

2.1. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Telif Hakları Antlaşması

Dünya Fikri Mülkiyet Organizasyonu (World Intellectual Property Organization) tarafından düzenlenen konferansta 157 ülkenin iştirakiyle eser sahiplerinin haklarını korumak amacıyla ‘Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü Telif Hakları Antlaşması’ imzalanmıştır. Türkiye, 28 Kasım 2008 tarihi itibariyle Antlaşmaya taraf olmuştur.

Bu antlaşma sayesinde fikirlerin ifade edilmiş biçimleri koruma altına alınmış, bilgisayar programlarının bilim ve edebiyat eserleri kapsamında korunacağı belirtilmiştir.

Sözleşmenin özelliklerinden birisi, eserin elektronik ortamda dijital şekilde bulundurulmasının da ‘çoğaltma’ olacağını ortaya koymasıdır. Sözleşmenin diğer bir özelliği de, hak sahiplerine eserlerinin dijital şekilde dağıtılmasını yasaklama yetkisini ortaya koymasıdır. Sözleşmede, taraf ülkelere hak sahiplerinin izin vermediği hallerde teknolojik yöntemlerin haksız kullanımına karşı etkili yasal önlemler ve koruma konularında yükümlülükler de getirilmektedir (Atamer, 2004: 568).

2.2. Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi

23 Kasım 2001 tarihinde imzalanan Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi, internetle ilgili uluslararası boyutta en etkili düzenlemelerin başında gelmektedir. Türkiye’de bu sözleşmeyi 10 Kasım 2010’da imzalamıştır.

İnternetin sınırları çizilemeyen geniş bir siber alan olması sebebiyle Sözleşme sadece Avrupa devletleri ile sınırlandırılmamış, bütün dünya devletlerine de açık olarak düzenlenmiştir. Birçok Avrupa devletinin yanı sıra kıta ötesi devletlerde bu sözleşmeye imzacı olmuşlardır.

İmzacı olan ülkeler, kendi internet mevzuatını bu sözleşmenin hükümlerine benzer değişiklik yapmak zorundadır. Sözleşme internet ve bilişim suçlarının önlenmesi açısından nitelikli bir konumdadır. Sözleşmenin diğer bir önemi de siber suçlar konusunda dünyadaki ilk uluslararası belge olmasıdır.

Sözleşmede siber suçların beş ana kategoride tanımlandığını söyleyebiliriz:

- Bilgisayar veri veya sistemlerinin gizliliği, bütünlüğü ve kullanıma açık bulunmasına yönelik suçlar (yasadışı erişim, virüs dağıtılması, sisteme müdahale, şirketlerin gizli bilgilerine ulaşılması, cihazların kötüye kullanılması)
- Bilgisayarlarla ilişkili suçlar (sanal sahtecilik ve sahtekarlık suçları)
- İçerikle ilişkili suçlar (çocuk pornografisi suçu, hem sahip olmak hem de verilerin dağıtımını yapmak)
- Fikri mülkiyet haklarının ihlali ile ilgili suçlar
- Suça yardım, teşebbüs ve teşvik etme suçları (www.imef.org.tr).

2.3. Birleşmiş Milletler İnternet ve İfade Özgürlüğü Bildirgesi

İfade ve iletişim özgürlüğüne sıklıkla önem veren Birleşmiş Milletler (BM), internet konusunda yasal düzenleme yapan ülkelerden uluslararası kanunlarda ortaya konulmuş düzenlemelere göre kanunlarını oluşturmaları, bu çerçevede internetin erişimine yapılacak sınırlamalarda da aynı şekilde çerçevenin uluslararası belgeler

olması tavsiye edilmektedir (Birlik, 2014: 57). BM'nin internet erişiminin engellenmesi üzerinde sıklıkla durduğu nokta devletlerin meşru gerekçelerle ifade özgürlüğünü sınırlandırmasıdır. Eğer yapılan müdahale meşru bir zeminde değilse bu BM tarafından hak ihlali olarak görülmektedir.

Bu kapsamda Birleşmiş Milletler tarafından İnternet ve İfade Özgürlüğü Bildirgesi yayınlanmıştır. Bildirge şu şekildedir:

Genel Kurallar

- a. İletişimin diğer türlerinde olduğu gibi ifade özgürlüğünün internete uygulanması; İnternette ifade özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar ancak yasa tarafından sağlanan ve uluslararası yasa tarafından tanımlanmış her hangi bir menfaatin korunması için gereklilik arz eden uluslararası standartlara dayalıysa kabul edilebilir.
- b. İnternette ifade özgürlüğü kısıtlamalarının boyutunu tayin ederken, internetin olumlu ifade özgürlüğünün neticelerine erişimi sağlamadaki yetkinliğine etkisinin diğer menfaatleri koruyan koşulların yararlarıyla tartılması gerekir.
- c. İletişimin diğer türleri için geliştirilmiş düzenlemelere olan yakınlığı – telefon veya radyo gibi – kolayca internete uyarlanamaz ancak onun için özel olarak tasarlanması gerekir.
- d. İnternetin eşsiz karakteristik özelliklerine uyumlanabilecek, yasadışı içeriğe karşılık verebilirken internet üzerinden yayılan materyale içerik kısıtlaması getirmemeyi tanımlayabilecek alternatif, amaca uygun yaklaşımlar geliştirmeye daha büyük önem verilmelidir.
- e. Kişisel düzenlemeler zararlı söylemleri düzeltmede etkili bir araçtır ve teşvik edilmesi gerekir.

- f. Farkındalığın artması ve eğitimsel çabaların herkesin özerk, otomatik ve sorumluluk sahibi internet kullanımı doğrultusunda birleşmesine teşvik edilmesi beslenmelidir. (internet okur yazarlığı)

Aracı Sorumluluğu

- a. Erişim sağlayan, arama yapan, önbellek bilgisini nakleden hiçbir teknik internet servisi sağlayıcısı kimse, özellikle içeriğe müdahale etmediği veya mahkeme tarafından içeriğin kaldırılmasına yönelik bir karara kapasitesi olduğu halde uymayı reddetmediği sürece başkaları tarafından üretilmiş içerikten sorumlu değildir.
- b. Başlangıçta sözü edilen paragraf 2(a)'daki aynı koşullar altında başkalarının ürettiği içerikten sorumlu olanları da kapsayan bütünüyle diğer araçları tecrit etmek göz önüne alınmalıdır.

Filtreleme ve Engelleme

- a. Tüm web sitelerinin, ip adreslerinin, network protokollerinin veya benzer kullanımların (sosyal paylaşım gibi) zorunlu olarak engellenmesi uçdeğer bir ölçüdür – bir gazeteyi veya radyoyu engellemeye benzer – yalnızca uluslararası standartlara bağlı olarak makul karşılanabilir, mesela çocukları cinsel istismardan korumak için gerekliliği olduğunda.
- b. Hükümet veya ticari servis sağlayıcıları tarafından dayatılan, kullanıcı kontrolünde olmayan içerik filtreleme sistemleri sansürün önceki formudur ve ifade özgürlüğüne bir kısıtlama olarak haklı kabul edilemez.
- c. Son kullanıcıya yardımcı olmak için tasarlanmış filtrelerde son kullanıcıya nasıl çalıştığının ve herşeyi kapsayan filtrelemedeki koşulların potansiyel tuzaklarını açıklayan net bilginin verilmesi gereklidir.

Suç ve Sivil Sorumluluk

- a. İnternet içeriği ile ilgili hukuki davalarda yargı yetkisi, o davaların gerçek ve dayanıklı bir bağlantısı olduğu, normalde müellif orada yerleşik olduğu, içerik orada yüklendiği ve/veya içerik belirli bir biçimde o eyalette yönetildiği için o eyalet ile kısıtlanmalıdır. Özel partiler yalnızca yargı yetkisinin kayda değer zararından mustarip olduklarında yargı yetkisi verilerek davayı mahkemeye sunabilir ('kötüleyici turizm' kuralına karşı).
- b. Sivil davalardaki savunmaları içeren sorumluluk standartları, ifadeyi ve yapıldığı forumu (örn. İnternetin "toplum meydanı" durumunu koruma ihtiyacı) koruyan genel toplum yaklaşımını hesaba katmalıdır.
- c. Kayda değer biçimde aynı formda ve aynı yere yüklenmiş olan içerik için, hukuki davaları mahkemeye taşıma periyodu sınırlamaları, hukuki davalar yargı hükmünün tüm hasarından mustarip olanların bir kerede düzeltilmesine izin verecek uygunlukta olduğu, içeriğin ilk yüklendiği zamandan başlanması ve hasar için yalnızca tek bir eylemin o içeriğin uygulanmasına izin verilmesidir.

Network Tarafsızlığı

- a. Cihaza, içeriğe, müellife, kökene ve/veya içeriğin uzaklığına, servise veya uygulamaya dayalı internet data ve trafiğine olan davranışta hiçbir ayırım yapılmamalıdır.
- b. İnternet araçlarının çalıştıkları trafik ve bilgi yönetimi konusunda şeffaf olmalı ve her paydaşın erişimine uygun formda ilgili bilginin üretilmesi gereklidir.

İnternet Erişimi

- a. İfade özgürlüğünü hakkının yürürlüğe girmesi eyaletlere evrensel internet erişimini desteklemek üzere bir mecburiyet dayatır. İnternete erişim aynı

zamanda diğer haklara saygıyı teşvik etmek için gereklidir, eğitim hakkı, sağlık ve iş hakkı, kurum ve kuruluş açma hakkı ve özgür seçim hakkı gibi.

- b. İnternete veya internetin belli bölümlerine erişimi toplumun tümü veya toplumun belli kesimleri için kesmek, toplum emri veya milli emniyet tabanlı olsa dahi asla haklı görülemez. Aynısı internetin veya bölümlerinin kasti olarak yavaşlatılması için de geçerlidir.
- c. Bireylerin internet erişimine izin vermemekle cezalandırmak çok uçdeğer bir ölçüdür, ancak daha az kısıtlamaların olmadığı ve mahkeme tarafından kararın verildiği, bu ölçünün insan haklarının tasarruf hakkına dayatacakları hesaba katıldığı durumlarda haklı görülebilir.
- d. Servis sağlayıcılara tescili veya diğer zorunlulukları dayatmak gibi internet erişimini sınırlandıran diğer ölçüler uluslararası yasanın ifade özgürlüğü kısıtlamaları testine uymadığı sürece yasallaştırılamaz.
- e. Eyaletler evrensel internet erişimini sağlamayı yasallaştırmak için olumlu bir yükümlülük altındadır. En azından eyaletler;
 - Mali usulleri, evrensel servis gereklilikleri ve lisans anlaşmalarını içeren mekanik düzenlemeyi devreye sokmak, bu sayede internete fakir ve kırsal alanlar dahil daha iyi erişim sağlamayı teşvik etmek.
 - Toplum tabanlı ICT merkezleri ve diğer toplu erişim noktaları kurmak dahil yasallaştırılmış erişime tam destek sağlamak
 - Özellikle fakirlere, çocuklara, yaşlılara ve izole edilmiş kırsal nüfusa internetin nasıl kullanacağı ve sağlayacağı yararlar konusunda yeterli farkındalığın oluşmasında destek sağlamak
 - Engelli ve olanak sahibi olmayan insanlara adil internet erişiminin sağlanması için özel tedbirler devreye sokmak

- Yukarıdakileri yerine getirmek için Eyaletler, net ve belirlenmiş hedefleri içeren internet erişiminin artmasına ve şeffaflık ilkelerine, toplumsal bildirme ve izleme sistemlerine yönelik çok yıllık eylem planları ortaya koymalıdır

Konu ile ilgili olarak 1 Temmuz 2016'da Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu internet erişiminin engelleyen devletler hakkında bir de kınama kararı almıştır. BM kınama kararı ile ilgili Teknoblog.com sitesinin yaptığı haber şu şekildedir:

“Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, vatandaşlarının internet erişimini kasıtlı olarak kısıtlayan devletlerin kınanması yönünde “bağlayıcı olmayan” bir karar aldı. Söz konusu karar, kuruluşun daha önce dijital haklar konusunda yaptığı açıklamalar çerçevesinde alındı ve insanların çevrim dışı ortamdaki haklarının çevrim içi ortamda da korunmasının gerektiğinin altı çizildi.

Özgür internet erişiminin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. maddesinde bahsi geçen “İfade Özgürlüğü” çerçevesinde değerlendirildiği belirtildi.

Söz konusu karar, geçtiğimiz cuma günü alındı. Karara Çin, Rusya ve Suudi Arabistan gibi “baskıcı” yönetimlerin yanı sıra, Hindistan ve Güney Afrika gibi demokratik rejimlerden de itiraz geldi. Bu ülkeler, karar metninden “Çevrim içi ortamda dağıtılan bilgilere erişimi kısıtlamaya veya engellemeye yönelik önlemler kesin bir dille kınanır.” ifadesinin çıkartılmasını istedi.

Bu tarz kararlar, hukuki anlamda bir uygulama zorunluğu getirmiyor. Ancak devletleri küresel çapta dijital hakları savunuların sesine kulak verme konusunda baskı altına alıyor. Birleşmiş Milletler, bu kararıyla internet kısıtlamalarını her türlü olayda vatandaşlarını kontrol etmek için kullanan devletlere de bir mesaj vermiş oluyor.

Türkiye de bu tarz internet kısıtlamalarının sıklıkla uygulandığı ülkeler arasında yer alıyor. Söz konusu kısıtlamaların en son örneği, geçtiğimiz hafta

yaşanmıştı. Atatürk Havalimanı'na düzenlenen terör saldırısının ardından yaklaşık 24 saat boyunca Facebook ve Twitter gibi sosyal medya mecralarına erişim kısıtlanmıştı. Bahreyn ve Hindistan, protestoları engellemek amacıyla mobil interneti keserken, Cezayir de sınavlarda kopya çekilmesinin önüne geçmek için sosyal medyayı engellemişti. Dijital haklar grubu Access Now'ın verilerine göre, 2016'da şu ana kadar küresel çapta en az 20 internet kesintisi uygulandı. 2015'te bu sayı 15 civarındaydı" (www.teknoblog.com).

3. İNTERNET ERİŞİMİNİN ENGELLENMESİ

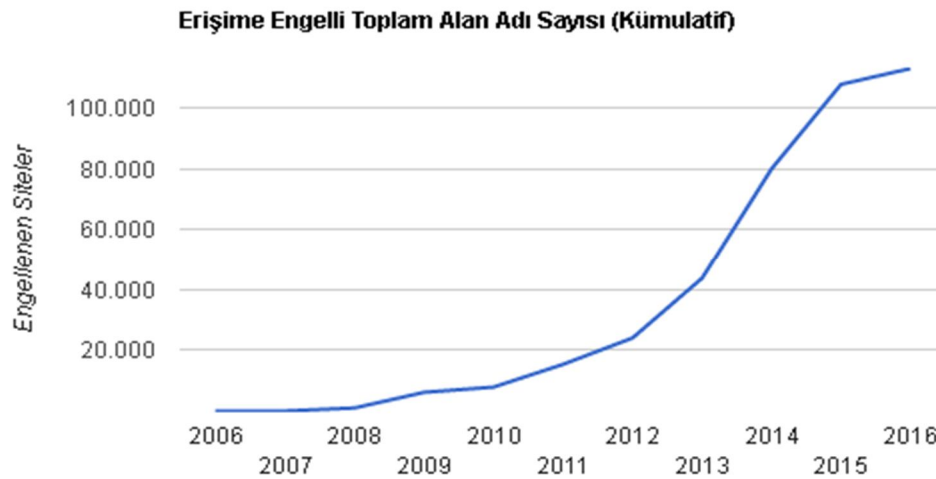
İnternet günümüzün en etkili kitle iletişim araçlarından birisidir. Tüm dünyada milyarlarca kullanıcı bulunan -daha önceki bölümlerde verdiğimiz istatistik doğrultusunda neredeyse dünyanın yarısı- internetin teknolojinin getirdiği yeniliklerle birlikte etki alanı her geçen gün çoğalmaktadır. İnternet olumlu birçok özelliği içerisinde bulundurmasının yanında bazı olumsuz özelliklere de sahiptir. Yalnız bu olumsuz özellikler internetin kendisi tarafından değil, internet kullanıcılarının kötü eğilimleri tarafından yaratılmaktadır. Bu bağlamda devletlerin bir takım meşru sebepler göstererek ve insan haklarını ihlal etmeyecek ölçüde internet hususunda tedbir alması zaruri bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşkusuz internetin kötüye kullanımının engellenmesi için ele alınacak önlemler devletlerin siyasal hatları ile paralellik gösterecektir.

“Suça neden olan eylemlerin işlenmesine ortam sağlayan internet siteleri kontrol edilmek suretiyle, internet ortamında işlenen suçlara yönelik olarak orantılılık, suçta ve cezada şahsilik ilkelerine bağlı kalınarak, tedbir niteliğinde internet erişiminin engellenmesi yoluna gidilebilmektedir” (Görkemli, 2015: 91).

Dünyada ve Türkiye’de olanlar internetin gözetim altında tutulan bir alan olduğunu göstermektedir. İngiltere’de Facebook paylaşımları yüzünden hapis cezası alan gençlerin olduğu bilinirken, Türkiye’de sosyal medyada paylaştıkları yüzünden işinden atılanların, tutuklananların olduğu bilinmektedir. Bu manada internet için tamamen özgür bir alan denemez. *“Büyük Birader”* bizi internette takip etmektedirler (İnceoğlu ve Çoban, 2015: 33).

Bu bağlamda Türkiye’de erişime engellenen internet siteleri her geçen gün artmakta ve özellikle alınan idari kararlar, erişim engelleme kararları olduğu doğrultusunda eleştirilmektedir. Tarafımızca bu eleştirilerin haklılık payı yüksektir. İnsan haklarını ihlal etmeyecek ölçüde alınacak olan kararların adli mercilerin dışında TİB ve BTK gibi idari mercilerden alınması internet alanına yönelik olarak “Büyük Biraderler” kavramının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle 2007 yılı ile beraber yürürlüğe giren 5651 Sayılı Kanun çerçevesinde erişimi engellenen internet sitesi sayısı dikkat çekmekte ve bu kararların büyük bir çoğunluğu idari makamlar tarafından alınmaktadır.

Şekil 1: Erişime Engelli Toplam Alan Adı Sayısı

Kaynak: 31 Ekim 2016 tarihinde <https://engelliweb.com/istatistikler/> sitesinden alınmıştır.

İnternet erişiminin engellenmesi kapsamına birçok erişim engelleme türü bulunmaktadır. Bu kapsamda bizde Sayın Görkemli’nin yapmış olduğu sınıflandırmadan yola çıkarak erişime engelleme türlerini hemen aşağıdaki bölümde açıklayacağız.

3.1. Erişim Engelleme Yöntemleri

Devletler farklı tekniklere dayanarak internet erişimine müdahale etmektedirler. Devletlerin internette erişimi engellemesi; genel ahlakın ve ailelerin korunması, hukuka aykırı ve zararlı içeriklerin arındırılması, vatandaşların maddi ve manevi varlığını geliştireceği ortamın hazırlanması bakımından önemli bir denetim türüdür. Burada hangi içeriklerin hangi sebep ve yöntemle engelleneceği önemli bir meseledir (Kaya, 2010: 3).

Uluslararası insan hakları hukukuna göre bir hakka yönelik müdahalenin aşağıdaki üçlü teste uygun olması gerekmektedir. Bunlar;

- Müdahalenin kanuni dayanağının olup olmadığı,
- Sınırlandırmanın amacının meşru olup olmadığı,
- Sınırlandırmanın demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığıdır (Akdeniz ve Altıparmak, 2008: 94).

3.1.1. IP Adresinden

IP, “*Belirli bir ağa bağlı cihazların birbirini tanımak, birbirleriyle iletişim kurmak ve veri alışverişinde bulunmak için kullandıkları İnternet Protokolü standartlarına göre verilen adresi ifade eder*” (Erdoğan, 2012: 379). Bu açıdan IP numarası, internette çevrimiçi olan kullanıcının sahip olduğu kimliktir.

IP adresinden yapılan erişim engelleme, en çok tercih edilen uygulamadır. İnternet servis sağlayıcılarında sanal ağda bulunan kaynakları hedefe iletmekle görevli modemler bulunmaktadır. Bu modemler var olan IP adresine ulaşarak yüklü olan kaynağın hangi tünelden iletileceğini belirler.

IP üzerinden erişimin engellenmesi sonucunda ise internet servis sağlayıcılar modemlere gelen engellenmiş IP adreslerini görerek erişim engeli oluşur (www.esquire.com.tr). Bu şekilde gerçekleştirilen IP adresinden erişimin engellenmesi mevcut sitenin kullanıma kapatılması ve e-mail hizmetinin de devre dışı kalmasını sağlayacaktır (Dülger, 2013: 715).

Sunucunun birden çok web sitesini içermesinin muhtemel olduğu durumlarda, IP engellemesi ile zararlı içerikleri bulunmayan web sitelerinin yanında hukuka aykırı içerik bulundurmeyen web sitelerinin de erişime engellenmesi ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesinin ihlal edilmesine neden olacaktır (Kaya, 2010: 28).

3.1.2. Alan Adından (DNS)

Domain Name System (DNS) olarak adlandırılan bu sistem ise internet sitelerine ulaşmak için kullanılan IP numaralarının yazımının ve akılda tutulmasının zor olması sebebiyle geliştirilmiştir. Mevcut IP numarasının yazılacağı “Alan Adı” olarak isimlendirilen boşluğa harf ya da kelime yazıldığında sitenin IP numarasına karşılık gelecek ve istenilen internet sitesine ulaşılacaktır. DNS’in kullanımı IP kullanımına göre daha kolay olduğu bilinen bir gerçektir.

Sunucu ismi facebook.com olan siteden bir sayfa açılmak istendiğinde, internette veri paketleri sadece IP adresleri ile iletildiği için tarayıcının öncelikle facebook.com’un hangi IP adresine denk geldiğini bilmesi gerekir. Tarayıcı söz konusu sunucu ismini hangi IP adrese denk geldiğini DNS sunucuya sormak suretiyle öğrenebilecektir (Görkemli, 2015: 106).

DNS sunucuları ise internet servis sağlayıcısının kontrolündedir. Tarayıcı, internet servis sağlayıcıya “twitter.com” un IP alanını ilettiğinde, DNS sunucu IP numarasını değil de istenilen sitenin engellenmiş olduğunu belirten sayfaya ait IP adresini vermek suretiyle söz konusu siteye erişimi engeller.

Ancak DNS yoluyla erişim engelleme de IP yoluyla engellemede olduğu gibi bir olumsuz yönü vardır. Siteye erişim engellendiğinde, oraya ait olan bütün verilerde devre dışı kalacaktır (Eryılmaz, 2015: 24). Bu kapsamda Hamburg Eyalet Mahkemesi 12.11.2008 tarihinde vermiş olduğu bir kararında, DNS aracılığıyla erişimin engellenmesinin ancak istisnai durumlarda amaca uygun olabileceğini belirtmiştir (Kubicki, 2013: 350).

3.1.3. Nesne Tabanlı (URL)

Web sitelerinin resmi ismi “*Uniform Resource Locator*” yani URL olarak adlandırılır. URL, ulaşılmak istenen sitenin tarayıcıda bir alana yazılarak oraya varılmasını sağlayan yerdir. Örneğin, <http://sendika11.org/category/makaleler/> bir URL’dir.

URL üç bölümden oluşmaktadır. Soldan sağa doğru URL’nin bölümleri şu şekildedir;

- Protokol (<http://> vb.)
- Alan adı (protokol ile ondan sonraki bölü işaretleri arasında kalan kısım, sendika10.org vb.)
- Dosya yolu (bölü işaretinden sonraki kısım, category/makaleler/ vb.)

Nesne tabanlı (URL) engellemede, DNS sunucudan doğru yanıt alıp, doğru IP adresine bağlanıldığı halde, internet servis sağlayıcılarında bulunan sistem dahilinde tarayıcının yaptığı talepler sürekli incelenmektedir (Görkemli, 2015: 105). Bu sayede tüm sitenin değil sadece zararlı olan içeriğin engellenmesi yapılabilmektedir. Birçok uluslararası siber sözleşme de bu yöntemin hukuki olarak kullanılmasını tavsiye etmektedir (Dülger, 2013: 803).

Türkiye’de özellikle uluslararası hukuk alanında bir dizi içerik ve yöntemleri takip etmek amacıyla URL erişim engellemesini Şubat 2014’den itibaren kullanmaya başlamıştır. 5651 Sayılı Kanunun 9/A maddesi URL erişim engelleme yönteminin içeriğini tariflemiştir (Eryılmaz, 2015: 25).

URL temelli engelleme, zararlı içerik barındıran sayfaya yönelik olarak adli ve idari makamların öncelikli olarak başvurması gereken yöntemdir. Suç ve suç unsuru olan içeriğin engellenmesi muhakkak önemlidir. Ancak bir web sitesinin tamamına getirilen engelleme çoğu zaman internet ve ifade özgürlüğüne karşı yapılan bir müdahale olarak görülmektedir. Bunun yerine web sitede bulunan suç içerikli

sayfanın erişime engellenmesi kanımızca insan hakları ve özgürlükleri açısından daha doğru bir yöntemdir.

3.1.4. Proxy Sunucularını Kullanarak Erişimin Engellenmesi

Proxy (vekil sunucu), internete erişim sırasında kullanılan ve internet trafiğini izleyip bunların kayıtlarına tutan bir sunucudur. İnternete erişimi için tarayıcı vekil sunucuya bağlanmak suretiyle hangi sayfaya ulaşmak istediğini belirtir. Bunun üzerine vekil sunucu tarafından tarayıcıya içerik gönderilir veya gerekiyorsa o sayfaya bağlanarak içeriği aldıktan sonra, tarayıcıya o sayfanın içeriğini gönderecektir (Görkemli, 2015: 107).

Proxy, internet üzerinde gizli kalma olanağı tanımaktadır. Aynı zamanda kullanıcılar için mevcut içerikleri filtrelediği için zararlı yazılımlara maruz kalma ihtimalini neredeyse yok etmektedir (Aktaran: Eryılmaz, 2015: 26).

Proxy sunucusunun kullanılması sonucunda ulaşılması istenen içerikler filtrelenmektedir. Devletler tarafından internet bağlantı noktalarına yerleştirilen proxy sunucuları web içeriğinin filtrelenebilmesinde kullanılmakla beraber kişilerin girmek istedikleri bazı alanlara duvar örmektedir. Bu açıdan proxy yöntemi internet erişiminin engellemesinde etkin bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

3.1.5. DDoS Atakları

Distributed Denial of Service (*Dağıtıcı Hizmet Engelleme*) olarak adlandırılan ataklar bir siber saldırıları yöntemidir. İlk olarak DoS ismiyle görünür olmaya başlayan bu yöntem, tek merkezden hareket ederek istenilen hedefe yönelik siber atak yapılması biçimde ortaya çıkmıştır. Daha sonraları ise denenen atakların geliştirilen güvenlik duvarları tarafından etkisiz bırakılmıştır. Bunun üzerine yeni bir gizlilik yöntemi keşfedilmiş ve birçok merkezden aynı anda belirlenen hedefe yönelik saldırılar haline evrilmiştir.

Devletlerin kendi iç hukuklarına göre engellediği web sitelerini, ülke içerisinden ulaşılmasını engellese bile kullanıcılar ülke dışarısından rahatlıkla girilebilmektedir. DDoS atakları özellikle ülkenin siyasal iktidarı ve uluslararası

politikası açısından sert ifadelere yer veren web sitelerinin tamamen erişime engellenmesi amacıyla da kullanılmaktadır. Örneğin devlet iç hukukuna aykırı yayın yapan bir siteye erişimi engellemiş olabilir. Fakat engellenen site diğer ülkelerden engellenmediği için yapılan erişim engeli basit bir VPN ile askıya alınabilecektir. İşte buna benzer mevzularda devletler kullanımı her ne kadar uluslararası hukuka aykırı olsa bile DDoS yöntemini devreye sokabilmektedirler.

Kırgızistan'da Şubat 2005'de yaşanan durum konu açısından dikkat çekicidir. Ülke genelinde yapılacak olan seçimler öncesinde muhalif yapılara ait internet sitelerinin neredeyse tamamı DDoS saldırılarına maruz kalmıştır. Ülkedeki muhalif gruplarda yaşanan bu siber saldırıdan dolayı siyasi iktidarı suçlamışlardır. Fakat DDoS ataklarında kullanılan yöntem gereğince saldırganların kendilerini tamamen gizlemesi yüzünden bu siber saldırının sorumluları bulunamamıştır (Eryılmaz, 2015: 27). Son zamanlarda RedHack ve Anonymous gibi adından sıkça söz ettiren grupların hacking için genellikle tercih ettikleri yöntem DDoS'dur.

3.2.Erişim Engellemeyi Etkisiz Kılan Yöntemler

Önceki bölümlerde sıklıkla üzerinde durduğumuz erişim engelleme kararları somut niteliği açısından etkisizdir. Yapılan erişim engelleme yöntemlerine karşı bu yöntemleri etkisiz kılan ve sorunsuz bir şekilde erişimi engellenen sitelere ulaşan kişi sayısı oldukça fazladır. Özellikle erişim engeli kararının sıklıkla uygulandığı Türkiye'de neredeyse her kullanıcının erişim engeli aşmak için program kullandığı bilinen bir gerçekliktir.

Erişim engellemeyi etkisiz kılmada kullanılan yöntemler çeşitli olmakla birlikte; VPN kullanmak, URL maskeleyme, DNS değiştirme ve vekil sunucu oluşturma öncelikli olarak tercih edilen yöntemlerdir.

Erişim engellemeyi etkisiz kılan yöntemler teknik bakımdan uzmanlık gerektirmeyen son derece basit işlemler zinciridir. Erişim engellenen sitelere girmek isteyen kullanıcılar bu yöntemleri kullanarak kolaylıkla erişim engelini askıda bırakıp istedikleri siteye ulaşabilirler.

3.2.1. VPN (Virtual Private Network) Kullanarak

VPN, erişimi engelini askıda bırakmada kullanılan en sık yöntemdir. Kullanıcılar bu yöntemi kullanarak erişimin engellendiği noktada kendilerini farklı bir ülkedeki IP hattındaymış gibi göstererek internete giriş yaparlar. Bu şekilde ulaşmak istenilen sayfaya direk olarak değil de aktarılan VPN hattı üzerinden giriş yapılır. Böylelikle VPN servisleri, değişik ülkeler üzerinden hizmet sunduğu için kullanıcıların yasal olarak kısıtlanan içeriklere ulaşması sağlar (www.chip.com.tr). VPN'lerle gönderdiğiniz ve aldığınız tüm veriler şifrelenerek güvenlik içerisinde hareket ederler.

Konu ile ilgili olarak örnek vermek gerekirse, diyelim ki Zonguldak'ta yaşıyorsunuz ve Moskova'dan erişim sağlayan bir VPN hizmetiniz bulunmakta. VPN hizmetine kullanıcı adı ve şifrenizi girdikten sonra artık Moskova üzerinden internete bağlanmış oluyorsunuz. Şuan Türkiye'de erişimi engellenen Sendika.Org sitesine girmek istediğinizde Erişim Sağlayıcıları Birliği tarafından hata sayfasına yönlendiriliyor olacaksınız. Fakat VPN kullanarak kolaylıkla kendini Rusya'da gösteren kullanıcı siteye rahatlıkla girebiliyor olacaktır. Bu şekilde Rusya'da erişime açık olan her siteye rahatlıkla giriyor olabileceksinizdir.

VPN kullanmanın suç olup olmadığına ilişkin tartışmalar son zamanlarda yaygınlaşmıştır. Görüşlerine katıldığımız Bilişim Hukuku uzmanı Av. Gökhan Ahi konuyla ilgili olarak internethaber.com sitesine videolu açıklama göndermiştir. Açıklamanın yazılı biçimi şu şekildedir:

“Günümüzde çeşitli durumlarda kamu otoriteleri tarafından ya da mahkeme kararı yoluyla internet sitelerine erişim engellenmektedir. Bunun yanında erişimi engellenen sitelere farklı yollardan giriş sağlamak mümkündür. Giriş yöntemlerinin başında ise DNS değiştirmek ve VPN kullanmak gelmektedir. DNS değiştirmenin ve VPN kullanmanın suç kapsamına girip girmediği ise sıkça sorulan sorulardandır. Ceza kanunlarında açıkça düzenlenmemiş bir eylem asla bir yaptırıma maruz bırakılamayacağından DNS değiştirme ve VPN kullanma suç olarak

değerlendirilemez. Dolayısıyla yasaklı sitelere girmek suç olarak tanımlanmamıştır” (www.internethaber.com).

3.2.2. DNS Değiştirme Yöntemi

DNS değiştirme yöntemi tıpkı VPN’ler gibi sıklıkla kullanılmaktadır. DNS yöntemiyle servis sağlayıcıları tarafından kullanıcılara iletilen IP değiştirilerek farklı bir DNS hattından erişim gerçekleşir. Yani internet servis sağlayıcılarının bloke etmiş oldukları web sitelere erişim sağlayabilmek isteyen kullanıcılar DNS ayarlarını değiştirerek, erişilmek istenen web sitesinin alan adını çözümleyebilecek başka bir DNS sunucusundan yardım alırlar. DNS değişikliği kullanıcı güvenliği açısından riskli bir yöntemdir. Bu yöntemi kullanırken devlet size rahat bir şekilde ulaşabilir.

Örnek vermek gerekirse, son zamanlarda Twitter, Facebook, Youtube gibi sitelere erişim engellenmekte, kullanıcılar bu sitelere girmek istedikleri zaman, *“Sayfa görüntülenemiyor”* ya da *“Bu site engellenmiştir”* yazısıyla karşılaşmaktadırlar. Türkiye’de içinde bulunduğumuz yılda meydana gelen bazı bombalı saldırı olaylarında Facebook ve Twitter gibi sitelere erişim engellenmiştir. Bu engellemeleri aşmak için kullanıcılar bilgisayar ayarlarından, DNS değişikliği yaparak kolaylıkla erişim engelini aşmışlardır.

3.2.3. URL Maskeleye

URL maskeleye yöntemi, tarayıcı adres çubuğuna kullanıcılar tarafından yazılan alan adıyla, ulaşmak istenen hedef URL adresinin farklı olmasını istedikleri durumlarda kullanılmaktadır.

Kullanıcı hakkında erişim engeli kararı bulunan bir web sitesine girmek istediğinde, hedef URL yerine URL maskeleye yöntemi kapsamında, başka bir alan adı kullanmak suretiyle istediği içeriğe ulaşabilmektedir. Bu açıdan URL maskeleye erişim engelini aşmak için kullanılan en kolay yöntemdir.

“Örneğin, bir kullanıcı alkol satışı yapan bir siteye erişmek istediğinde, bu siteye ulaşmak için “alkolsatışı.com” olan hedef URL’yi yazdığı vakit erişimi sağlayamamakta; ancak, URL maskeleye yöntemi ile keşfedilen sitenin yeni alan adı

olan “suicmekguzeldir.com” adresini kullanmak suretiyle kolaylıkla erişimi engellenmiş siteye girebilmektedir” (Görkemli, 2015: 110-11).

3.2.4. Proxy Kullanımı

Proxy kullanımında kullanıcı, erişim engeli bulunan sitelere ulaşmak istediği zaman proxy sunucusu kullanarak internet erişim engelini aşabilmektedir. Kullanılan proxy sunucuları ülke sınırları dışarısından olduğu için erişimi engellenen sayfaya rahatlıkla ulaşabilir. Sayfaya ulaşan proxy sunucusu istenildiği durumlarda kullanıcısının erişim bilgilerini saklayabilmektedir. Ancak proxyler erişim engeli aşma mevzusunun yanı sıra daha çok çeşitli suçlarda köprü vazifesi gördükleri için devletlerin çok fazla denetimine maruz kalmıştır.

3.2.5. Tarayıcı Tabanlı Çözümler

Son dönemde yaygınlaşan diğer bir erişim engeli aşma yöntemi de internet tarayıcıları üzerine yüklenen eklentilerdir. Örneğin *Opera* kullanıcısı eğer *Opera Tor Browser* eklentisini bilgisayarına yüklerse saniyeler içerisinde erişim engeli aşılabilecektir.

Tarayıcı tabanlı başka bir yöntem ise *TOR Browser*'dir. Kendine has bir ağ üzerinden bağlanan *TOR* internet erişimi sırasında kullanıcı bilgilerini gizlemektedir. Sadece kendi özel ağını kullanan *TOR* tarayıcısı aktifleştirildiğinde sanal ağdaki tüm veriler şifrelenerek sisteme giriş çıkış yapar. Sonucunda kullanıcıların IP numaraları gizlenir ve erişimi engellenen sayfalara kolaylıkla giriş yapılabilir.

3.2.6. Şifreleme Yöntemi ile İçerik Aldatması

Şifreleme yöntemiyle, web sitesinin ana temasını oluşturan anahtar kelimeler, ana temayla ilgisi olmayan kelimeler kullanılarak web sitelerine getirilen engellemeler aşılmaktadır. Bu yöntem, içeriğin sahip olduğu URL adresi veya web sitesinin alan adının tamamen değiştirilmesi suretiyle uygulanabileceği gibi, web sitesi içeriğindeki kelimeler arasına rastgele gizli karakterler yerleştirilmek suretiyle de gerçekleştirilmektedir (Kaya, 2010: 43).

Örneğin, şifreleme yöntemi ile içerik aldatmacası yapılırken, normalde sitede nefret söylemi suçuna konu içerikler söz konusu iken, URL adresi veya web sitesinin alan adının “www.halklarinkardesligi.com” şeklinde alınmış olması şeklinde bir düzenleme ile erişim engeli etkisiz hale gelebilmektedir.

3.2.7. Uzak Masaüstü Kullanımı

“Bir bilgisayara, uzak masaüstü bağlantısı kullanarak aynı ağa veya internete bağlı olan başka bir bilgisayardan internet erişim imkanı sağlayan sistemdir. Bu sistem sayesinde erişime engellenen web sitelerine bağlanamayan bilgisayarlar, vekil sunucularda olduğu gibi uzak masaüstü kullanıcısı olarak erişim engeli bulunan sitelere erişim imkanı bulmaktadırlar” (Görkemli, 2015: 112).

Uzak bir bilgisayara bağlanmak için o bilgisayarın açık olması, bir ağ bağlantısına sahip olması, Uzak Masaüstü’nün etkinleştirilmiş olması, uzak bilgisayara internet yoluyla ağ erişimine sahip olunması ve bağlanma izninin olması gerekir. Örneğin, iş yerindeki bilgisayarınızın tüm programları, dosyaları ve ağ kaynaklarını evinizdeki bilgisayarınızdan kullanabilirsiniz ve bunun iş yerindeki bilgisayarınızın karşısında oturmaktan bir farkı yoktur (www.microsoft.com.tr).

4. TÜRKİYE’DE İNTERNET İLE İLGİLİ DÜZENLEME YAPMA VE KARAR ALMAYA YETKİLİ KURUMLAR

4.1. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı

İnternet sektöründe ilk yetkili merci 5809 Sayılı Kanun tarafından Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’nı işaret etmektedir. Bu hususta, bakanlığın yetkisi elektronik haberleşmede strateji ve politikaları belirlemek, buna ilişkin planlamalar yapmak, koordinasyonu sağlamak ve gerekli teşvik edici tedbirleri almaktır (İçel, 2015: 492).

Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı’nın misyonu, *“Toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesine ve ülke kalkınmasına katkı sağlamak amacıyla; ulaştırma, denizcilik, haberleşme, uzay ve bilgi teknolojileri alanlarında dengeli,*

güvenli, ekonomik, erişilebilir, ekolojik yapıyı gözeten, sürdürülebilir, kaliteli hizmet verilmesini sağlamak ve denetlemek” biçimindedir (www.ubak.gov.tr).

Bakanlığın internetle ilgili olarak yönetmelik çıkarma yetkisi bulunmakla birlikte bu kapsamda İnternet Geliştirme Kurulu Yönetmeliği çıkarılmıştır. Yönetmeliğin maddeleri incelendiğinde internetin nitelikli bir şekilde geliştirilmesi ve internet ortamında toplumsal içeriklerin en üst düzeye çıkarılması için önerilerde bulunmak amacıyla görev yapılacağı belirtilmiştir.

İnternet Geliştirme Kurulu’nun görevleri ise şu şekilde sıralanmıştır:

- İnternet ortamının ekonomik, ticari ve sosyal hayat ile bilim, eğitim ve kültür alanında etkin, yaygın kolay erişilebilir olarak kullanımını teşvik edecek politika ve strateji önerileri hazırlamak ve Bakana sunmak.
- Türk Kültürü, Türk Tarihi ve Türk Dünyasıyla ilgili bilgilerin internet ortamında daha fazla yer alması ve bunların tanıtılması hususunda çalışmalar yapmak, yaptırmak ve öneriler hazırlamak ve Bakana sunmak.
- İnternet ortamının güvenli, serbest, özgür ve faydalı kullanımı ile katma değer üretmesine yönelik öneriler hazırlamak ve Bakana sunmak.
- Bakan tarafından verilen benzeri görevleri yapmak (<http://kurul.ubak.gov.tr>).

4.2. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)

BTK, Türkiye’de elektronik enformasyon alanını düzenleyen, internetin yanı sıra elektronik haberleşme kavramı içerisinde değerlendirilecek olan her türlü aracın denetlenmesini sağlayan bağımsız idari otoritedir (Özen ve Baştürk, 2011 :32).

“Kanunlarla verilen görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idarî ve mali özerkliğe sahip özel bütçeli Bilgi

Teknolojileri ve İletişim Kurumu Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulu ile Başkanlık teşkilatından oluşur. Kurul Başkanı Kurumun en üst idarî amiridir. Kurumun yönetim ve temsil yetkisi Başkana aittir. Başkan gerektiğinde temsil yetkisini yazılı olarak devredebilir” (<http://www.btk.gov.tr>).

BTK, ilgili kanunun öngördüğü şekilde belirlenen suçların işlendiğine dair yeterli şüphenin mevcudiyeti olduğu durumda verilen mahkeme kararlarını uygulama; çocukların cinsel istismarı, müstehcenlik ve fuhuş suçlarında ise doğrudan erişimin engellenmesi kararı verme gibi görev ve yetkileri olan bir bağımsız idari otorite durumundadır. BTK, özel bütçesi olan bir kurum olup Kurumun karar organı Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurulu, Başkan ve 2. Başkan dahil 7 üyeden oluşmaktadır (Birlik, 2014: 221-222).

Ayrıca 11 Haziran 2016’da Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Yetkilendirme Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik’in 10. maddesinde yapılan bir değişiklikle BTK’nin yetki alanı daha da genişletilmiştir. İlgili maddeye “*Kurum; savaş, genel seferberlik ve benzeri durumlarda, kamu güvenliği ve ulusal savunma için gerekli görüldüğü takdirde, sınırlı veya sınırsız bir süreyle işletmecinin işletme faaliyetlerinin tamamını veya bir kısmını askıya alabilir ve doğrudan doğruya şebekeyi işletebilir. Bu durumda geçecek süre, yetkilendirme süresinin sonuna eklenir.*” Hükümü eklenmiştir.

Bunun yanı sıra 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan askeri darbe girişimi sonrası Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı (TİB) kapatılmış ve tüm yetkileri BTK’ye devredilmiştir.

5651 sayılı kanunun 10. maddesine göre, BTK’nin görev ve yetkileri şu şekildedir:

- “Bakanlık, kolluk kuvvetleri, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile içerik, yer ve erişim sağlayıcılar ve ilgili sivil toplum kuruluşları arasında koordinasyon oluşturarak internet ortamında yapılan ve bu Kanun kapsamına giren suçları oluşturan içeriğe sahip faaliyet ve yayınları

önlemeye, internetin güvenli kullanımını sağlamaya, bilişim şuurunu geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak, bu amaçla, gerektiğinde, her türlü giderleri yönetmelikle belirlenecek esas ve usuller dahilinde Kurumca karşılanacak çalışma kurulları oluşturmak.

- İnternet ortamında yapılan yayınların içeriklerini izleyerek, bu Kanun kapsamına giren suçların işlendiğinin tespiti halinde, bu yayınlara erişimin engellenmesine yönelik olarak bu Kanunda öngörülen gerekli tedbirleri almak.
- İnternet ortamında yapılan yayınların içeriklerinin izlenmesinin hangi seviye, zaman ve şekilde yapılacağını belirlemek.
- Kurum tarafından işletmecilerin yetkilendirilmeleri ile mülkî idare amirlerince ticarî amaçlı toplu kullanım sağlayıcılara verilecek izin belgelerinde filtreleme ve bloke etmede kullanılacak sistemlere ve yapılacak düzenlemelere yönelik esas ve usulleri belirlemek.
- İnternet ortamındaki yayınların izlenmesi suretiyle bu Kanunun 8 inci maddesi ile 8/A maddesinde sayılan suçların işlenmesini önlemek için izleme ve bilgi ihbar merkezi dahil, gerekli her türlü teknik altyapıyı kurmak veya kurdurmak, bu altyapıyı işletmek veya işletilmesini sağlamak.
- İnternet ortamında herkese açık çeşitli servislerde yapılacak filtreleme, perdeleme ve izleme esaslarına göre donanım üretilmesi veya yazılım yapılmasına ilişkin asgari kriterleri belirlemek.
- Bilişim ve internet alanındaki uluslararası kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlamak” (www.mevzuat.gov.tr).

5. 5651 SAYILI KANUN ÇERÇEVESİNDE İNTERNET ERİŞİMİNİN ENGELLENMESİ

Birçok devlet, internet ortamında yaşanan gelişmelere kayıtsız kalınmaması ve olası ihmallerin de önüne geçilebilmesi adına kendi iç hukuklarında internet mevzuatı ile alakalı eklemeler yapmışlardır. Türkiye’de yapılan bu uygulamalar ve alınan sonuçlar itibariyle kendi iç hukukunda bir düzenlemeye gitmiştir. Ülkemizde internetle ilgili olarak geniş manada bir denetimin gerçekleşmesi amacına yönelik ilk hukuksal düzenleme 2007 yılında gerçekleşmiştir. 5651 Sayılı Kanun ile getirilen düzenleme internetin kötüye kullanımının engellenmesi amacıyla yapılmıştır (Henkoğlu ve Yılmaz: 2013, 221).

5651 Sayılı Kanun ve sonrasında çıkarılan “*İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*”, internet üzerinde denetim yapılma ve erişim engelleme yetkisini bir idari kurum olan BTK’ye vermiştir.

“Erişim engelleme kararları hukuki nitelikleri bakımından bir yaptırım olmayıp, tedbir niteliği taşımaktadırlar. 5651 sayılı Kanun tarafından yapılan nitelendirmede, engelleme kararını veren merci adli makamlar ise, bu kararlar koruma tedbiri olarak adlandırılmakta; engelleme kararını veren merci idari makamlar ise, bu kararlar idari tedbir olarak adlandırılmaktadır.

Bu kapsamda Kanun’un ilk halinde idari tedbir olarak internet erişiminin engellenmesi belli bazı suçlar için öngörülmüş iken, Kanun’un son haline bakıldığında idari tedbir olarak erişimin engellenmesinin kapsamı o denli genişlemiştir ki, koruma tedbiri olarak erişimin engellenmesinin alanı oldukça daralmış, anlamsızlaşmıştır” (Görkemli, 2015: 119).

5651 Sayılı Kanunun 8. Maddesinin 1. Fıkrasında, erişimin engellenmesine konu olabilecek suçlar yer almaktadır (5651 Sayılı Kanun, 2007).

Bu suçlar:

26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) yer alan;

- İntihara yönlendirme (madde 84),
- Çocukların cinsel istismarı (madde 103, birinci fıkra),
- Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190),
- Sağlık için tehlikeli madde temini (madde 194),
- Müstehcenlik (madde 226),
- Fuhuş (madde 227),
- Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228),
- 25/7/1951 tarihli ve 5816 sayılı “Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun”da yer alan suçlardır (Aktaran: Yıldız, 2010: 224-225).

Yukarıda yazılı olan kanuna ait katalog suçlar incelendiğinde, olası suç durumuna karşı önlem yerine internetin kendisine tedbir getirildiği gözlemlenmektedir. İnsanlık onuru gereğince çocuk pornosu vb. yayınlar tartışma yürütmeksizin engellenmesi gereken içeriklerdir. Zaten tersini düşündüğümüzde bırakalım demokratik toplum gerekliliğini insan olma bilincinin yerleşemediği bir ortam şekillenmeye başlayacaktır.

Ancak hatırlanmasında fayda görülen şey, yapılacak olan kısıtlamanın ölçülü olması gereğidir. Meşru niyetini bir kenara bırakarak anlamını yitiren kısıtlamalar sansür demektir. 5651 Sayılı Kanun ile belirlenen orantının aşıldığı ve yapılan eklemelerin kabul edilemez olduğu belirtilmelidir (Gedik, 2008: 129).

5651 Sayılı Kanun kapsamında verilen erişimin engellenmesi kararına karşı ilgililer BTK’ye itiraz edebilirler. Uygulama Yönetmeliğine göre ilgililerin de itiraz edebilecekleri belirtilmişse de ilgili olarak görülecek kişilerden kasıt ne olduğu yönünde bir açıklık bulunmamaktadır. Ancak ilgili kişi tanımından hukuksal çıkarları etkilenen kişilerin anlaşılması gerekmektedir. Bu haliyle de takip ettiği internet sitesi

erişime engellenen bir kişinin erişim engelleme kararına karşı çıkma hakkı bulunmaktadır (Tuğal, 2014: sayfa numarası belirtilmemiş).

Yine 5651 Sayılı Kanun, öncelikle insan hakları normları ve mevcut Anayasa gereğince korumaya alınan birçok temel hak üzerinde baskı oluşturmaktadır (Akdeniz ve Altıparmak, 2008: 89).

Devletin demokrasi ve çoğulculuğu temel aldığı bir yönetimde internetin, kamunun haber alma hakkını ve bireylerin ifade özgürlüğünü sağlamak için oldukça önemli toplumsal faydaları bulunmaktadır. Nitekim internet, hem bireylerin hem de kurumların arzuladıkları hamleleri süratli bir biçimde istenilen yerlere ulaştırmaktadır. Bu sebeple interneti salt olarak bir suç aracı ya da suça sebebiyet veren bir teknoloji olarak görmek doğru değildir.

5.1. Erişim Engelleme Çeşitleri

Erişim engelleme çeşitleri; koruma tedbiri olarak internet erişiminin engellenmesi, idari tedbir olarak internet erişiminin engellenmesi ve kişisel başvuru üzerine internet erişiminin engellenmesi olarak sınıflandırılmıştır.

5.1.1. Koruma Tedbiri Olarak Erişimin Engellenmesi

Koruma tedbiri olarak erişimin engellenmesi kararı, soruşturma evresinde Hakim, kovuşturma evresinde ise Mahkeme tarafından verilir. Soruşturma evresinde, gecikmesi sakınca bulunan durumlarda Cumhuriyet Savcısı tarafından da erişimin engellenmesine karar verilebilir. Bu durumda Cumhuriyet Savcısı kararı yirmi dört saat içinde Hakimin onayına sunar ve Hakim kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Bu zaman dilimi içerisinde kararın onaylanmaması halinde tedbir Cumhuriyet Savcısı tarafından derhal kaldırılır.

Kanunun 8. maddesine göre hakim, mahkeme veya Cumhuriyet Savcısı tarafından verilen erişimin engellenmesi kararının birer örneği, gereği yapılmak üzere BTK'ye gönderilir. Başkanlık kendisine gönderilen kararları uygulanmak üzere erişim sağlayıcılara ulaştırmakla yükümlüdür. BTK tarafından internet erişim

sağlayıcılarına ulaştırılan erişimin engellenmesi kararı, kararın bildirilmesi anından itibaren en geç yirmi dört saat içinde yerine getirilmelidir.

Koruma tedbiri şeklinde verilen erişimin engellenmesi kararında belirtilmesi gereken hususlar, *İnternet Ortamından Yapılan Yayınların Düzenlenmesine Dair Usul ve Esaslar Hakkın Yönetmeliğin 15. Maddesi'nde* belirtilmiştir. Maddeye göre erişimin engellemesi kararında, kararı veren merciin adı, karar tarihi ile soruşturma numarası veya kovuşturmayla geçilmişse mahkeme esas numarası, tedbirin hangi suç için istendiği ve bu suça ilişkin yeterli şüphe sebeplerinin neler olduğu açıklıkla belirtilmelidir.

Belirtilmesi gereken diğer bir nokta ise koruma tedbirlerinin amaç olarak değil araç olarak görülmesi gerekliliğidir. Koruma tedbirleri hususunda belirtilmesi gereken önemli ayrıntı tedbirin süreli bir şekilde konulması gerekliliğidir. Ortaya çıkan koruma tedbiri kararını bir suça istinaden verilen ceza olarak anlamlandırmak son derece hatalıdır (Dülger ve Beceni, 2011: 40). Ancak ülkemizde verilen koruma tedbirleri amaç niteliğinde olup, ceza olarak değerlendirilmektedir.

5.1.2. İdari Tedbir Olarak Erişimin Engellenmesi

İlgili kanunun 8. maddesi idari tedbir olarak erişimin engellenmesi hükmünü düzenlenmiştir. Yine ilgili Yönetmelik'in 14. maddesi de gerekli konu hakkında gerekli ayrıntıları içermektedir. Yönetmelik'in 14. maddesinde:

“İçeriği 12 nci maddede belirtilen suçları oluşturan yayınlarda, içerik sağlayıcının veya yer sağlayıcının yurt dışında bulunması halinde veya içerik sağlayıcı veya yer sağlayıcı yurt içinde bulunsan bile, içeriği Türk Ceza Kanununun 103 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan çocukların cinsel istismarı veya aynı Kanunun 226 ncı maddesinde yer alan müstehcenlik suçlarını oluşturan yayınlara ilişkin olarak erişimin engellenmesine Başkanlıkça re'sen karar verilir. Türk Ceza Kanununun 103 üncü maddesinin birinci fıkrasında yer alan çocukların cinsel istismarı veya aynı Kanunun 226 ncı maddesinde yer alan müstehcenlik suçlarını oluşturan yayınlara ilişkin olarak içerik veya yer sağlayıcının yurt içinde bulunması

durumunda bu karar, yirmidört saat içinde hâkimin onayına sunulur ve hâkim kararını en geç yirmidört saat içinde verir. Bu süre içinde kararın onaylanmaması halinde tedbir, Başkanlık tarafından derhal kaldırılır ve erişim sağlayıcılara bildirilerek gereğinin yerine getirilmesi istenir.

Başkanlık tarafından verilen erişimin engellenmesi kararının konusunu oluşturan yayını yapanların kimliklerinin belirlenmesi halinde, Cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur. Başkanlık, suç duyurusuna esas teşkil edecek verilerin elde edilebilmesi için kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi ve belge talep edebilir.” Denmektedir.

Bu durumda BTK, cinsel istismar ve müstehcenlik suçlarının görülmesi ve yurt dışı tabanlı bir sitenin kanunda belirtilen katalog suçların herhangi bir niteliğine sahip olması durumunda re’sen erişim engelleme kararı alma hakkına sahiptir (Bozbel, 2008). Hukukun üstünlüğü ve hassasiyeti göz önünde bulundurulduğunda, idari bir otorite olan BTK’ye mahkeme onayı beklemeksizin bu şekilde erişim engelleme ile yetkilendirmek kaygı vericidir. Kanunla tanımlanmış olan bütün suçlar için adli merci onayı alınmalı, onayın çıkmadığı durumlarda ise engelleme kararının hükümsüz olduğu yönünde bir düzenleme getirilmelidir.

AİHM’in *Ahmet Yıldırım/Türkiye* kararında da belirtildiği üzere, idari makamlarca erişim engellenmesi hususunda geniş takdir yetkisi tanınmamalı ve erişim engelleme kararına karşı adli itiraz yolu benimsenmelidir (Görkemli, 2015: 124).

5.1.3. Kişisel Başvuru Üzerine Erişimin Engellenmesi

İnternet alanında paylaşılan yazılı, görsel, işitsel vb. verilerin bir başka kullanıcı ya da kurum üzerinde mağduriyet oluşturması nedeniyle şikayetçi olan kullanıcılar, 5651 Sayılı Kanun’un 9. maddesi gereğince Kuruma doğrudan başvurarak mağduriyet oluşturan verilerin internet mecrasından silinmesini talep edebileceği gibi, direk olarak sulh ceza hakimine başvuru yapıp ilgili veriler hakkında erişim engeli talep edebilmektedir.

Oluşturulan talep sonucunda meydana gelen hak ihlaline sebep olan içeriğin URL adresi, site yöneticisine hangi nedenlerden dolayı hak ihlali oluşturduğu bilgisi verildikten sonra sulh ceza hakimi tarafından erişim engelleme kararı çıkarabilir.

Kişilik haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle yapılan başvurular, ilgili hakim tarafından en geç yirmi dört saatlik zaman diliminde duruşma yapmaksızın karara bağlanması gerekmektedir. Verilen erişim engeli kararı sonrasında ilgili karar metni Erişim Sağlayıcıları Birliği'ne iletilecektir. Erişim engellemesine neden olan verilerin silinmiş olması halinde ise, bildirimde bulunulmaksızın hakim kararı kendiliğinden hükümsüz kalacaktır.

Başkan, hakim kararı kendisine ulaştıktan sonra ilgili kararın uygulanması için gerekli talimatları Kuruma iletir, erişim sağlayıcılar da kendilerine iletilen tedbir talebini en geç dört saat içinde yerine getirir.

Erişimin engellenmesini talep eden kişiler, internet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiğinden bahisle erişimin engellenmesi talebini talepte bulunduğu saatten itibaren yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkiminin kararına sunar. Hakim, internet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatın gizliliğinin ihlal edilip edilmediğini değerlendirerek vereceği kararını en geç kırk sekiz saat içinde açıklar ve doğrudan Kuruma gönderir; aksi halde, erişimin engellenmesi tedbiri kendiliğinden kalkar.

Bu kapsamda uygulanan erişim engelleme yöntemi, ölçülülük ilkesi gözetilerek yalnızca mağduriyet oluşturan ilgili URL'ye erişim engellemesi şeklinde uygulanır.

6. ERİŞİM ENGELLEMESİNİ GEREKTİREN SEBEPLER

İnternete erişimin engellemesiyle ilgili belirtilen nedenler, ilgili kanunda katalog suçlar olarak sıralanmıştır. Bunun yanı sıra kanunda 2014 yılında yapılan bir düzenlemeyle katalog suçlara bir dizi ilgili suç daha eklenmiştir.

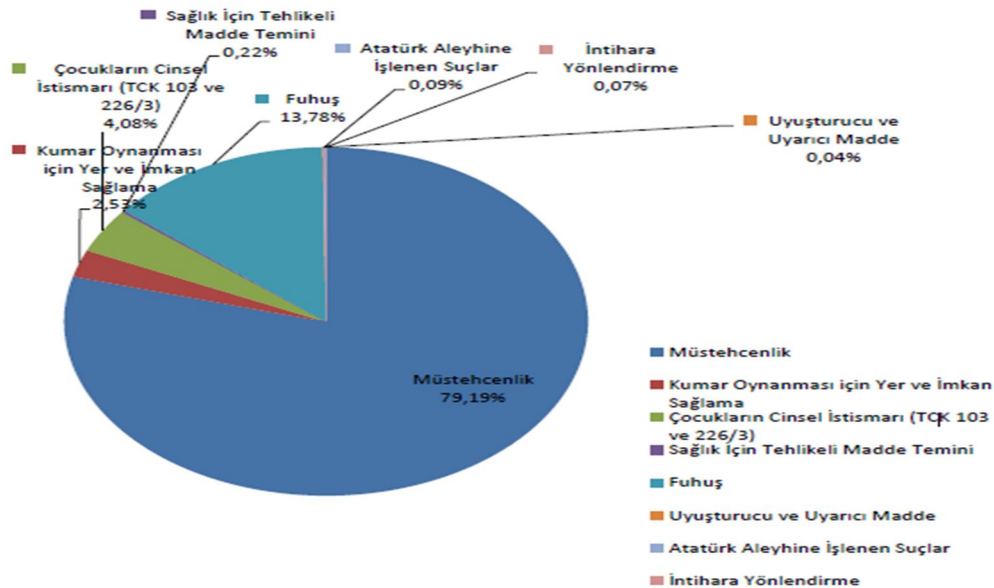
5651 sayılı kanunun 8. maddesinde yer alan katalog suçlar kapsamında içerik veya yer sağlayıcı yurtdışında bulunuyorsa BTK, hakim veya savcı kararına gerek

duymadan kendiliğinden erişim engelleme kararı verebilmektedir. İçerik veya yer sağlayıcıdan herhangi birinin yurtdışında olması BTK tarafından erişimin engellenmesi kararı için bir gerekçe sunmak anlamına gelmektedir.

İnternet ortamında cinsel istismar ve müstehcenlik gibi suçların işlendiğine dair yeterli miktarda şüphe bulunması takdirde içerik ve yer sağlayıcının yurt içi / yurt dışı olması fark etmeksizin, BTK tarafından herhangi adli merci kararı aranmaksızın erişim engeli kararı verilebilmektedir. Diğer suç şüphesinin bulunduğu durumlarda BTK tarafından verilen erişim engelleme kararı, yirmi dört saat içerisinde hakim onayına sunulması gerekmektedir. Hakim, kararın kendisine iletilmesinin ardından yirmi dört saat içinde onaylamaz ise, erişim engelleme kararı BTK tarafından hükümsüz görülecektir.

5651 sayılı Kanunda sayılan katalog suçlar kapsamında, 12 Ağustos 2016 tarihine kadar TİB, daha sonra BTK tarafından idari tedbir olarak uygulanan erişimin engellenmesi kararlarının suç türlerine göre oransal dağılımı 1 Eylül 2016 tarihinde BTK tarafından yayınlanan grafikte gösterilmiştir.

Şekil 2: Erişim Engellemesi Gerektiren Sebepler

Kaynak: 1 Eylül 2016 tarihinde güncellenen bu veriler www.guvenliweb.org.tr sitesinden alınmıştır.

6.1. İntihara Yönlendirme

Erişim engelleme sebeplerinden olan intihara yönlendirme suçuna ait yeterli şüphe bulunduğu koşullarda BTK tarafından erişim engelleme kararı verilebilmektedir. Aynı zamanda intihara yönlendirme suçu TCK’de “hayata karşı suçlar” başlığı altında ele alınmaktadır.

Günümüzde insanlar zamanlarının büyük bir kısmını internet ortamında geçirmektedirler. Özellikle çocuklar oyun içerikli siteleri takip etmektedirler. İnternette karşılaşılan kötü niyetli kullanıcılar yönlendirilen sitelere girmek özellikle büyüme çağındaki olan çocuklar için telafisi mümkün olmayan neticeler ortaya çıkarmaktadır.

İnternet üzerinden yapılan yayınlarda intihar eylemlerine yönelik bilgilerin paylaşıldığı web siteleri kullanıcılar üzerinde etkili bir algı oluşturmakta ve intihara yönelik telkinlerle birçok intihar vakalarına sebep olmaktadır.

Bu kapsamda tartışılan diğer bir husus da kişilerin özel hayatını ihlal eden görsellerin internet üzerinden paylaşılmasıdır. Mağdurun bilgisi dahilinde olmadan internet ortamına yüklenen görseller internet kullanıcıların paylaşımına açılması sonucunda mağdur için travmatik etkiler yaratmaktadır. Kanımızca bu kapsamda oluşabilecek intihar vakalarının önlenmesi adına internet denetimi kapsamının yeni düzenlemeler gerekmektedir.

1 Eylül 2016 tarihiyle BTK tarafından erişimi durdurulan sayfalar arasında intihara yönlendirme suçu oranı % 0,07’dir.

6.2. Çocukların Cinsel İstismarı

Dünya genelinde devletler, internet ortamında çocuk haklarının korunması ve cinsel istismar içerikli paylaşımların önüne geçilebilmesi açısından titizlikle denetim sağlamaktadırlar. Çocuk pornografisi ve istismarını suç olarak tanımlayan Avrupa Konseyinin Siber Suçlar Sözleşmesi (AKSS) suça karşı hukuki ve etkin bir mücadele açısından önemli bir tanım gerçekleştirmiştir. Sözleşmede çocuk pornografisi suçu “*Bir küçüğün cinsel olarak kullanılmasını, küçük gibi görünen bir kişinin cinsel*

olarak kullanılmasını, bir küçüğü temsil eden gerçekçi bir imajın cinsel olarak kullanılmasını görsel olarak içeren pornografik materyal” şeklinde bahsedilmiştir.

AKSS dışında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Anlaşması Ek Protokolü de çocukların korunmasına önem vermiştir. Protokol maddelerine “*Çocuğun gerçekte veya taklit suretiyle bariz cinsel faaliyetlerde bulunur şekilde herhangi bir yolla teşhir edilmesi veya çocuğun cinsel uzuvlarının ağırlıklı olarak cinsel amaç güden bir şekilde gösterilmesidir*” biçiminde bir tanım eklenerek konunun ciddiyetini belirtilmiştir.

Cinsel istismar veya çocuk pornografisi nedeniyle mağdur olmuş çocukların görselleri internet üzerinden yayınlandığında çocuklar için hayatları boyunca kullanılan bir tehdit unsuru halini almaktadır.

İnternetin kötüye kullanılması kapsamında özellikle çocuk istismarı dikkat çekmektedir. Toplumsal anlamda büyük bir tehdit oluşturan çocuk istismarının önlenmesi için uluslararası boyutta çalışmalar yapılıyor olsa da kanımızca bu çalışmalar yetersizdir. Çünkü yapılan araştırma sonuçları dünyada her geçen yıl çocuk istismarının arttığını göstermektedir.

1 Eylül 2016 tarihiyle BTK tarafından re’sen aktif olarak engellenen siteler içerisindeki çocukların cinsin istismarı suçu oranı % 4,08’dir.

6.3. Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanımını Kolaylaştırma

Uyuşturucu veya uyarı madde kullanımını kolaylaştırma TCK’nin 190. maddesinde belirtilmiştir. Uyuşturucu veya uyarıcı maddenin erişimini sağlamak yahut kullanımını kolaylaştırmak amacıyla kişilere yardımda bulunmanın cezası kanunda çeşitli biçim ve usullerle öngörülmüştür.

Yine TCK’nin 190. maddesinin ikinci fıkrasında, uyuşturucu ve uyarı maddelerin tüketilmesini açık bir biçimde özendiren ya da buna benzer biçimde içerik oluşturan kişilerin cezalandırılacağı vurgulanmaktadır.

İnternet üzerinden yapılan zararlı yayınlar dünya genelinde uyuşturucu kullanım oranının artmasında etkili olmuştur. Özellikle uyuşturucuya özendirici yapılan yayınlar gençlerin sıklıkla uğradıkları sohbet sitelerinde gerçekleşmektedir.

İnternet üzerinden uyuşturucu kullanımını özendirici ve kullanan sayısını artırıcı nitelikteki yayın içerikleri nedeniyle internet erişiminin engellenmesi gerekli olabilmektedir (Görkemli, 2015: 138). Uyuşturucu baronları, toplumu ve özellikle gençliği yozlaştırarak kişilerin kendine yabancılaşmasını ve madde bağımlısı yaptıkları gençleri kendi kirli amaçları doğrultusunda kullanmayı amaçlamaktadırlar. Söz konusu uyuşturucu, yozlaşmaktır. Bu kapsamda uyuşturucu ile hem reel hem de internet ortamında mücadele edilmesi gerekmektedir. Özellikle internet ortamında uyuşturucu madde kullanımına teşvik eden sitelere hukuki mevzuatlar dahilinde yaptırımlar yapılmasına özen gösterilmelidir.

1 Eylül 2016 tarihiyle BTK tarafından erişimi durdurulan sayfalar arasında uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanımını kolaylaştırma suçu oranı %0,04'dür.

6.4. Sağlık İçin Tehlikeli Madde Temini

İnternet mecrasında e-ticaret olarak adlandırılan internette alışveriş yapma pratiği her geçen gün artmaktadır. Bu hizmet günlük hayatı kolaylaştırdığı gibi istenilen ürünlerin temin edilmesi açısından da kullanıcıların özellikle tercih ettiği bir alan olarak karşımıza çıkar. Ancak diğer mevzularda olduğu gibi bu e-ticaret ortamı tam olarak güvenli değildir.

Web kanalı ile tehlikeli madde pazarlayan ve ya satın almayı kolaylaştıran birçok internet sitesi bulunmaktadır (Aktaran: Eryılmaz: 2015, 47). TCK'nin 194. maddesinde "kamunun sağlığına karşı suçlar" başlığı altında sağlık için tehlikeli madde suçu belirtilmiştir. Tehlike maddeden kasıt, alkollü içki, tütün mamülleri, tiner, bali ve sağlık için tehlikeli olabilecek her çeşit maddedir. İnternet üzerinde bu tarz sağlık için tehlikeli olabilecek maddelerin satışını yapan bir site kanunun ihlal etmiş olur ve hakkında hukuki işlem başlatılır.

1 Eylül 2016 tarihiyle BTK tarafından erişimi durdurulan sayfalar arasında sağlık için tehlikeli madde temini suçu oranı %0,22'dir.

6.5. Müstehcenlik

Türkiye'de BTK tarafından içeriklerine göre getirilen erişim engeli kararları incelendiğinde ortaya çıkan istatistiki veriler en çok müstehcenlik suçunu işaret etmektedir. Ancak müstehcenlik tanımı değişik toplum ve yaşayışlara göre farklılık arz etmektedir. Aynı şekilde süreçte yaşanan kültürel ve ahlaki değerlerin değişiklik göstermesi müstehcenlik tanımını zorlaştırmaktadır.

Müstehcen ifadeler, erotik ve pornografik olanı da içine alan, geniş bir anlama sahiptir. Ancak, her pornografik ifade, aynı zamanda müstehcen veya erotik iken; her müstehcen ve erotik ifade, pornografik değildir. Erotik ifadeler, cinselliği sanat ve estetik anlayışı ile aktarmaya uğraşırken öfke ve şiddet unsuruna yer vermemektedir. Pornografik ifadeler ise, içinde bulunulan kültürün kabullenmediği seks ve cinsellik biçimine karşı çıkmakta; provokatif bir tarz olarak; ağır, abartılı, estetik kaygıdan uzak, kaba bir cinselliği ortaya çıkarmaktadır (Aktaran: Görkemli, 2015: 141).

Bu kapsamda müstehcenlik çok farklı tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Konu ile ilgili görülen davalarda hakimler, sadece salt değer yargıları ile hareket etmemekte tarafsızlığı sağlamaya çalışarak değerlendirme yapmalıdır. Israrla belirtmek gerekir ki, tarafsız ölçüte açısından müstehcenliğin belirlenebilmesi için tartışılan içeriğin açık bir biçimde başkalarını rahatsız etmesi veya kişilerin ar ve haya yapısını bozması gerekmektedir (www.gunes.av.tr).

T.C. Anayasasında yer alan demokratik hukuk devleti ilkesi ekseninin de düşünüldüğünde müstehcenlik suçunun ya da bu suça dair şüphenin görüldüğü yorumunun idari kurumlarca yaptırıma açık olması hatalı bir uygulamadır. Müstehcenlik kavramının mahkemelerce bile net bir şekilde tartışılmadığı ve çoğu benzer durumda bilirkişilerden destek alındığı düşünüldüğünde, BTK'nin müstehcenlik suçu açısından yaptırım yetkisine sahip olması ve Kurum tarafından "yeterli şüphe" oluşması halinde bu yaptırım uygulanabilmesi hukuk devleti

açısından kabul edilemez (www.atamer.av.tr). *“Süt ve süt ürünlerinin tanıtıldığı bir reklam filmindeki ineğin memelerinin müstehcen olarak nitelendirildiği bir yerde daha nelerin müstehcenlik nedeniyle yasaklanabileceğinin BTK’nin elinde olması korku vericidir”* (Küçüksütçü, 2015: 58).

1 Eylül 2016 tarihiyle BTK tarafından re’sen aktif olarak engellenen siteler içerisindeki müstehcenlik suçu oranı %79,19’dur.

6.6. Fuhuş

Fuhuş, menfaat karşılığı seksüel ilişki olarak tanımlanmaktadır (Soyaslan, 2010: 553). Fuhuş suçu TCK’nin 227. maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde çerçevesinde, bir kimseyi fuhşa yönelten, bunun ortamını oluşturan ve fuhuş için aracılık eden kişiler cezalandırılacaktır.

Türkiye fuhşun önlenmesi için uluslararası sözleşmelere taraftır. Bu sözleşmeler, İnsan Ticaretinin ve Başkasının Fuhşunu Sömürmesinin İlgası Hakkında Sözleşme, Reşit Kadın Ticaretinin Men’ine Dair Beynelmilel Cenevre Mukavelesi, Beyaz Kadın Ticaretinin Zecren Men’ine Dair Milletlerarası Sözleşme, Kadın ve Çocuk Ticaretinin Men ve Zecrine Dair Beynelmilel Cenevre Mukavelesi şeklindedir (Şahin vd., 2007: 319).

İnternet üzerinden bir kimseyi fuhşa teşvik etme ya da söz konusu eylemi kolaylaştırma şeklinde suç unsurları gerçekleşebilmektedir. Bu çerçevede fuhşun yolunu kolaylaştırarak, mağdurun fuhşa atılmasını sağlayacak iyi para kazanma vaadi, lüks yaşam gibi fırsat ve imkanlar sunulması veya teşvik içerikli görsellerle başkasının şehvi duygularını doyurmaya alet olma düşünce ve duygusunu aşılama, fuhuş suçunun maddi unsurlarındandır (Baytemir, 2007: 1275).

İnternet ortamında fuhşa teşvik genellikle, arkadaşlık, çöpçatanlık ve sohbet sitelerinin bulunduğu sosyal ağ sitelerinde gerçekleşmektedir. İnternet ortamında fuhşa aracılık ise, teşvik fiilinde olduğu gibi arkadaşlık, çöpçatanlık ve sohbet sitelerinde daha çok gerçekleşmektedir. Fuhşa aracılığın tespitinde, aracılığın alenen

yapılmaması ve şifreli yazışmaların olmasından dolayı zorluk yaşanmaktadır (Birlik, 2014: 191).

Bu kapsamda meydana gelen diğer bir gelişme ise fuhuş amacıyla internet ortamını kullanan kişilerin özellikle milyonlarca kullanıcısı olan sosyal ağları tercih etmesidir. Bu tür suçlar yüksek kullanıcı sayısına ulaşmış siteler üzerinden işlendiğinde çözüm olarak web sitesinin tamamına erişim engellenmektedir. Bizce bu meselenin çözümünde tüm web sitesinin değil, suç teşkil eden sayfanın erişiminin engellenmesi gerekmektedir. Bunun yanında suç ve cezaların şahsiliği ilkesi de mutlaka gözetilmelidir.

1 Eylül 2016 tarihiyle BTK tarafından erişimi durdurulan sayfalar arasında fuhuş suçu oranı %13,78'dir.

6.7. Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama

TCK'nin 228. maddesinde belirtilen suça göre kumar, *“kazanç amacıyla icra edilen ve kâr ve zararı talihe bağlı olan oyunlar”* şeklinde açıklanmıştır. Gerek aile hayatını, gerekse de toplum hayatını tehdit eden böylesine önemli bir suçun işlenmesinin önlenmesi bakımından ceza kanunlarında gerekli hukuki yaptırımların bulunması önemlidir.

Kumar oynanması için internet ortamında yer sağlama da söz konusu suç kapsamında değerlendirilmekte, sanal ortamda kumar sitesi kurarak kullanıcılara kumar oynama imkanı sağlayan kişilerin de cezai sorumluluğu oluşmaktadır (Karakehya, 2013: 707).

Türkiye’de kumarhaneler yasak olduğu için internet kumar oynanması için bir araç konumuna da düşmüştür. Ülkede faaliyet gösteren çevrimiçi kumarhaneler genellikle yurtdışı kaynaklı olup, bu sitelerde çeşitli spor branşlarının müsabakaları üzerinden dönen bahisler ve poker, rulet vb. şeklinde oyunlar da eşzamanlı biçimde oynanmaktadır. Kumar için gerekli para da yurt dışında bulunan çevrimiçi kumar sitelerine havale veya kredi kartıyla aktarılmaktadır. Böylece, çevrimiçi kumar oyunları kara para trafiğinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum ise, çok büyük

vergi kaybına sebep olmaktadır. Türkiye’de çevrimiçi kumar oynayan 1,5 milyon insanın olduğu ve bu kumar oynatan sitelerin de senelik cirosunun 1 milyar doları geçtiği söylenmektedir (Aktaran: Birlik, 2014: 193).

İnternet üzerinden kumar oynanan web siteleri genellikle, açık adres ve kontak bilgileri bulundurmamakta, alan adı bilgilerini gizlemekte ve yazılı delil vermemek adına kullanıcılarla olan yazışmalarını e-posta üzerinden değil, site üzerindeki chat yazılımlarını kullanarak yapmaktadır (www.atamer.av.tr). Bu kapsamda kendilerine karşı adli veya idari bir işlem yapıldığında site sahiplerine ulaşamamakta ve site erişime engellense dahi yeni adresler almak suretiyle suça konu olan faaliyetlerine devam etmektedirler.

1 Eylül 2016 tarihiyle BTK tarafından erişimi durdurulan sayfalar arasında kumar oynanması için yer ve imkan sağlama suçu oranı % 2,53’dür.

6.8. Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar

25 Temmuz 1951 tarihinde 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun çıkartılmış olup 31.07.1951 tarih ve 7872 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanun kapsamında çift suç tipi yer almaktadır. İlki, Atatürk’ün hatırasına karşı gerçekleştirilen aşağılayıcı hakaret veya söven fiiller; ikincisi ise Atatürk’ü temsil eden heykel, büst ve abideleri veyahut Atatürk’ün kabrini tahrip eden, kıran, bozan veya kirleten cinsten oluşturulan fiillerdir. Bu suç tiplerinden ikincisi internet üzerinden işlenemeyeceği için yalnız ilk suç tipi kapsamına giren hakaret etme veya sövme durumlarında erişim engellenebilecektir.

Atatürk aleyhine işlenen suçlar kapsamında birçok erişim engellemesi kararı bulunmakla birlikte verilen bu kararlar tartışma konusu oluşturmıştır. İnternet üzerinde milyarlarca kez tık alan video paylaşım sitesi YouTube birçok kez Türkiye’den erişime engellenmiştir. Bunu dışında Google Sites’da aynı suç kapsamında erişimi engellenen siteler arasındadır. Erişim engelleme gerekçesi olarak Atatürk aleyhine işlenen suçlar gerekçe gösterilse de sitenin tamamına erişimi engelleme demokratik ve çoğulcu bir devlet düzeni için söz konusu olamaz. Konu

kapsamında yaşanan tartışmalarda AİHM vermiş olduğu *Yıldırım/Türkiye* kararı son derece önemlidir.

Google Sites’da yer alan bir sayfanın Atatürk’e hakaret ettiği sebebiyle Denizli 2. Sulh Ceza Mahkemesi erişim engeli kararı almıştır. Dönemin internet denetimini sağlayan TİB ise, alınan kararın Google Sites sitesinin tamamına yansıtılacağını ve sadece hakaret içerik sayfanın URL’sine erişimin engellenmesi getirilemeyeceğini mahkemeye iletmıştır. Bunun üzerine mahkeme Google Sites’in tamamına erişimi engellemiştir. Sonraki süreçte Google Sites hattından çalışmalarını paylaşan Ahmet Yıldırım isimli kullanıcı, mahkemelere web sitesinin haksız yönde kapatıldığı gerekçesiyle ilgili mahkemelere itirazda bulunmuş ancak sonuç alamamıştır. Gerekli iç hukuk yollarını tüketen Ahmet Yıldırım, konuyu AİHM’e taşımıştır. Başvuruyu değerlendiren Mahkeme, Google Sites’in engellenmesi ile beraber bu engellemeye dayanak oluşturan yasa maddesini de eleştirmiş ve AİHS’e aykırı bulmuştur. Mahkeme gerekçeli kararında, *“5651 sayılı Kanun’un 8. maddesinin öngördüğü müdahale, Sözleşme’nin gerektirdiği öngörülebilirlik koşuluna cevap vermemektedir. Aynı zamanda, bu müdahale başvuranın demokratik bir toplumda hukukun üstünlüğünün gerektirdiği ölçüde yeterli bir korumaya sahip olmasına imkan vermemiştir”* ifadelerine yer vermiştir.

Böylelikle AİHM, başvuru Ahmet Yıldırım’ın hak ihlaline uğradığını göstermekle birlikte kanunun ilgili maddesini de sözleşmeye aykırı bulmuştur.

1 Eylül 2016 tarihiyle BTK tarafından re’sen aktif olarak engellenen siteler içerisindeki Atatürk aleyhine işlenen suçlar oranı %0,09’dur.

6.9. Diğer Kanunlarda Erişimin Engellenmesi

Erişimin engellenmesi tedbiri, yalnızca 5651 sayılı Kanun’da yer verilen katalog suçlarla sınırlı değildir. Kanun koyucu, çeşitli dönemlerde değişik kanunlarda yaptığı bazı düzenlemelerle 5651 sayılı Kanun’da yer alan katalog suçlara ilaveler yapmıştır. Erişimin engellenmesi tedbirine yer veren kanunlar;

- 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu” (FSEK),

- 7258 sayılı “Futbol ve Diğer Spor Müsabakalarında Bahis ve Şans Oyunları Düzenlenmesi Hakkında Kanun”,
- 633 sayılı “Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun”,
- 4733 sayılı “Tütün ve Alkol Piyasası Düzenleme Kurumu Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” dur.

7. KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA İNTERNET ERİŞİMİNİN ENGELLENMESİ

Dünya ülkeleri arasında internet hukukuyla ilgili düzenlemeler farklı yöntemler kullanılarak meydana getirilmektedir (Yıldız, 2006: 137). İnternet erişiminin engellenmesi bağlamında da yapılan düzenlemeler ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Devletler kendi resmi politikaları ve pratikleri ile internet üzerinde suç içeren içeriklerden vatandaşlarının zarar görmemesi adına bir dizi hukuki önlemler almaktadırlar.

Hukuk devleti ilkesi açısından bakıldığında devletler, erişim engeline dair mevzuatını şekillendirirken kişilerin hak ve özgürlük alanı ile devlet otoritesi arasındaki dengeyi hassas bir şekilde sağlamalıdır (Görkemli, 2015: 157). Eğer söz konusu denge kurulamaz ise o ülkede toplumsal anlamda temel referans noktasını belirleyici ölçüt özgürlük veya demokrasi değil, sansür olacaktır.

İnternet erişiminin engellenmesi noktasında devletlerin genel olarak üzerinde yoğunlaştığı üç husus bulunmaktadır. Bunlar telif hakları, pornografi ve cinsel istismar ve çocukları pornografik durumlardan korunmaktır.

Her devletin internette erişimi engelleme yöntem ve tekniği farklıdır. Farklılık sadece yöntem ve teknik olarak değil engelleme sebepleri olarak da görülmektedir. Daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz gibi ülkeler arası kültürel farklılıklar bu konudaki temel dayanağı oluşturmaktadır. İngiltere’de bikinili fotoğrafını sosyal paylaşım sitesinden yayınlayan bir kadın ülke genelinde normal bir değerlendirmeye tabii tutulabilir fakat Türkiye’de bu durum “müstehcenlik” tartışmasını doğuracaktır.

Yine Türkiye’de haber yayınları yapan bir internet sitesi toplumun genel görüşlerinin dışında haber ve görüşlere yer verdiği zaman erişimi engellenirken İngiltere’de demokrasi ve çoğulculuk adına korunması gereken bir durum olarak tartışılmaktadır.

Bu kapsamda, aşağıda ele aldığımız ülkelere Almanya, Amerika Birleşik Devletleri, Çin, Fransa, Finlandiya, İngiltere, İran ve Rusya internet erişiminin engellenmesi hususunda farklı esas ve usulleri benimsemiştir.

Çalışmamız kapsamında karşılaştırmalı hukukta internet erişim engelleme yöntemi ve engellenmenin kapsamı ele alınarak bahsedilen ülkeler ile kendi iç hukukumuz karşılaştırılacaktır.

7.1. Almanya

Almanya internet alanında diğer batı ülkelerine oranla daha sıkı denetimlere sahip AB ülkesidir. Almanya’da bu alana ilişkin düzenlemeler 1990’lı yılların ilk bölümünde başlamıştır. Ancak geniş kapsamlı ve nitelikli bir çalışmanın ardından Teleservisler Kanunu’nun 1997 yılında yürürlüğe girmesiyle internetle ilgili ilk düzenlemeyi gerçekleştirmiştir. Almanya’nın bu çalışması onu internet alanında düzenleme yapan ilk ülke konumuna oturtmuştur.

Almanya’da genel olarak erişimi engellenen siteler çocuk pornografisi, ırkçılık ve telif hakkı olan eserlerin korsan bir şekilde paylaşılması üzerine yapılan yayınlardan oluşmaktadır (Memiş, 2009: 164).

İnternet erişiminin engellenmesi hususunda Almanya’da dönemin en çok tartışma getiren olayı Felix Somm davasıdır. Münih yerel mahkemesinin Compuserve firmasının Alman yöneticisi olan Felix Somm’u pornografi içerikli verileri yayınlamaktan suçlu bulması sonrasında bir üst mahkeme olan Bavyera Eyalet Mahkemesi Felix Somm’u suçsuz bulmuştur.

Görülen dava sonrasında New York Times gazetesi davanın içeriğiyle ilgili olarak makale yayımlamıştır. Makalede, Avrupa devletleri içerisinde özellikle Almanya’nın internet denetimi konusunda çok sert yaptırımlara gittiği

gözlemlenmiştir (Kılınç, 2010: 426). İnternet mevzuatı konusunda Alman otoriteler, özellikle şiddet ve nefret söylemi yaratan içeriklere müsaade etmemekte olası durumlarla karşılaşıldığında hukuki süreç ve yaptırımlar uygulanmaktadır.

Bu kapsamda yaşanan gelişmeler sonrasında Alman hükümeti özellikle gençlerin internetin zararlı etkilerinden korunması için 2003 yılında bir değişiklik yapmıştır. Gençleri Koruma Komisyonu adında bir komisyon kurulmuş ve gerekli makamlara erişim engelleme konusunda yetkiler verilmiştir (Gök, 2014: 44). Federal Alman Parlamentosu çocuk istismarı içeren yayınların erişimini engellemek amacıyla da internet servis sağlayıcılarına yükümlülük getirerek “*İletişim Ağlarındaki Çocuk Pornosuyla Mücadeleye İlişkin Kanun*”u 2009 yılında kabul etmiştir.

Çocuk pornosu vb. istismar durumlarının internet üzerinde yayılmasını engellemek isteyen Alman yetkililer, Alman Ceza Kanunu’nda değişikliğe giderek gerekli emniyet birimleri tarafından denetim sağlanması için çalışma başlatmışlardır. Emniyet birimleri çocuk pornosu vb. içerikli sitelerinin takibini yapmakta ve bu siteleri listelendirerek erişimi engellenmektedir (Kılınç, 2010: 427).

Almanya’da internet güvenliği açısından “Jugendshutz” isimli bir ihbar merkezi kurulmuştur. Bu merkez özellikle çocuk pornografisi, ırkçılık ve Neo-Nazi propagandası içeren web sitelere karşı müdahalede bulunmuştur. Kullanıcılar internet üzerinde gördükleri zararlı yayınları bu ihbar merkezine ileterek sitede yer alan zararlı kısımların çıkarılmasında rol oynamaktadırlar.

Fikri mülkiyet ihlalleri dünya genelinde tartışmaya neden olurken Almanya’da da bunun etkileri gözlenmiştir. Müzik piyasasının telif haklarını korumak yükümlü olan GEMA isimli kurumun ısrarları sonucunda internetteki en kapsamlı dosya ve içerik paylaşım adreslerinden biri sayılan “rapidshare.com” erişime engellenmiştir. Engellemeye konu olan içerikler Rapidshare’den kaldırıldıktan sonra site kullanıma tekrar açılmıştır (Görkemli, 2015: 165).

Almanya Aile Bakanlığı girişimiyle, internet servis sağlayıcıları ve Federal Kriminal Polis Ofisi arasında bir anlaşma yapılmıştır. Anlaşma, Federal Kriminal Polis Ofisi tarafından oluşturulacak “karaliste”de bulunan porno sitelerine erişimin engellenmesini kapsamaktadır (Birlik, 2014: 135). Her ne kadar mevcut anlaşma çocuk pornosunun erişimini engellemek maksadıyla yapılsa da hukuk devleti kapsamı aısından bir devlet kurumunun dzenlemenin içerisinde yer alması, bir şekilde devlet müdahalesinin önünü açacağı için kanımızca uygun değildir.

Diğer AB ülkelerine oranla erişimin engellenmesi hususunda daha kapsamlı dzenlemeleri ve denetimi olan Almanya, ifade özgürlüğünü gözetmek suretiyle erişimin engellemesi kararlarını uygularken hak ihlali yaşanmaması adına hassas davranmaktadır.

7.2. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

ABD, internetin ortaya çıktığı devlettir. Aynı zamanda ABD dünyada internet teknolojilerine en çok katkı yapan devlet konumundadır. Diğer tüm ülkeler gibi ABD’de internet içeriğine çeşitli neden ve yöntemlerle müdahale etmektedir. Ancak internet içeriğine yapılan müdahaleler ve özellikle erişim engelleme uygulamaları müstehcen ve pornografik içerikler konusunda hassaslık taşımaktadır.

Amerikan hukukunda Federal Yüksek Mahkeme müstehcen yayınların tanımını; “sanatsal veya bilimsel değeri bulunmayan, salt kötü niyetle yapılan ve kişinin cinsel duygularını istismar amacı güden yayınlar” olarak belirtmiştir.

“ABD kongresi, 1996 tarihli “Telecommunications Act”’in peşi sıra, şubat 1996 da imzalanan Telekomünikasyon Edep Kanununa (Telecommunications Decency Act”- (DCA) göre 18 yaşın altı bireylere, “edepsiz” addedilen materyalin, iletişimin ulaştırılmasını yasaklamıştır. DCA, bu materyalin hem sahibini hem de bunu ileten servis sağlayıcısını hedef alır. Ancak, DCA daha etkisini bile göstermeden, sivil toplum örgütleri tarafından yargıya taşınır. Yargı, yasada geçen “edepsiz” gibi kavramların muğlak olduğunu belirterek bunun Anayasal haklardan olan ifade hürriyetini zedeleyebileceğini ifade etmiş ve bu görüş “Amerikan Yüksek

Mahkemesi” tarafından da söz konusu muğlak tanımlamaların geçerli olamayacağına karar verilerek gösterilmiştir” (Kılınç, 2010: 431).

ABD, çocukların cinsel yönden istismar edilmesinin önüne geçmek adına, 1996 yılında İletişim Ahlakı Kanunu (CDA), 1998 yılında Çocuk Çevrimiçi Koruma Kanunu (COPA) ve 2001 yılında Çocuk Koruma Kanunu (CIPA) gibi yasal düzenlemeler yapmıştır.

CDA ve COPA mevzuat kapsamında bazı sıkıntılı uygulamalara yol açması ve özellikle ifade özgürlüğünü sınırlandırması nedeniyle yürürlükten kaldırılmıştır. CIPA ise halen yürürlükte olan bir düzenlemedir. CIPA ile okullar ve kütüphanelere internet filtresi kullanma zorunluluğu getirilmiştir. Daha önce CDA ve COPA’yı iptal eden Yüksek Mahkeme bu kez yasanın yanında yer almış karşı davaları iptal etmiştir.

Yine ABD’de internete yönelik olan başka bir düzenleme, *İnternet Kumarının Yasaklanması Yasası*’dır. Ülke genelinde çıkarılan yasa ve eyaletlerde oluşturulan çeşitli denetimler şeklinde internet ortamında işlenen suçlara yönelik önlemler alınmaya çalışılmıştır (Mahmutoğlu, 2002: 43).

İrkçilik ve nefret söylemi açısından ise ABD diğer ülkelere nazaran daha az koruma önlemleri almış ve özellikle mevzuat açısından sınırlandırmalar yetersiz kalmaktadır. ABD Yüksek Mahkemesi içtihatlarına göre “ırkçı söylemin sadece belirli bir kişiyi doğrudan hedef alması ve bu durumun yakın tehdit oluşturması” şartı aranmaktadır. Bunun dışında kalan diğer ifadeler ise anayasal güvence altına alınarak ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilmektedir. İrkçilik ve nefret söylemi üzerinden yayın yapan web siteleri hiçbir hukuksal kovuşturmayla maruz kalmadan ABD üzerinden yayınlarını yapmaktadırlar.

Yine ABD’nin internet üzerinde mücadele ettiği diğer bir konu ise “uluslararası terörizmle mücadele”dir. Yaşanan 11 Eylül saldırılarından sonra gerek dünya politikası ve gerekse kendi iç politikasında değişikliğe giden ABD, “terörle

mücadeleyi” bir numaralı gündemi olarak belirlemiştir. Bu kapsamda internet üzerinde de çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

ABD, internet erişiminin engellenmesinde uyar-kaldır sistemini benimsemiştir. Bu kapsamda fikri hak ihlalleri için 1998 yılında düzenlenen Digital Millennium Copyright Act ile, hem uyar kaldır hem de cevap ve düzeltme modelleri getirilmiştir (Görkemli, 2015: 162).

ABD ve Türkiye internet erişiminin engellenmesi bağlamında karşılaştırıldığında farklılıklar göze çarpan en büyük farklılık ise ABD’nin Türkiye’de olduğu gibi internet erişiminin engellenmesi hususunda devlet kurumlarını aracı olarak görmemesidir.

7.3. Çin

İnternet konusunda temkinli davranan diğer bir ülke de Çin’dir. 1990 yılında internet ağına katılan Çin, gerekli teknik donanımlar yapıldıktan sonra İnternet’i kamusal alanda kullanıma açmıştır.

İnternet denetimi konusunda sıkı tedbirler alan Çin’de kullanıcılar internet erişimine ulaştıkları sırada kendi kullanıcı profillerini aktif hale getirmek zorundadırlar. Eğer kullanıcılar internet profillerini aktif hale getirmez ise İnternete erişimi mümkün değildir. Bu uygulama sonucunda kullanıcılar İnternet üzerinde sürekli bir takibe alınmışlardır.

Çin’de devlete bağlı olarak çalışan ve internet denetimini yapan bir güvenlik kurulu mevcuttur. Bu kurul ve Sina Corp isimli internet sağlayıcı firma, ülkedeki internet kullanıcılarının çevrimiçi faaliyetlerini sürekli takip etmektedir. Güvenlik kurulu ayrıca ‘tehlikeli ya da sağlıksız’ bulunduğu içeriklere erişimi engelleme yetkisine sahiptir. Son zamanlarda Çin’de İnternet sansürü öyle bir boyut almıştır ki erişimi engellenen sitelerin internet üzerinden silinmesi uygulamalarına başlanmıştır.

Çin hükümeti, internet üzerinde dolandırıcılık ve kişisel bilgilerin çalınması gibi faaliyetlerin engellenmesi, iftira atmak, porno içerik yaymak, halkı paniğe

sürüklemek gibi faaliyetlerin önüne geçilmesi için denetimin sıkılaştırılması gerektiğini savunmaktadır (www.aljazeera.com.tr). Bu kapsamda Çin, dünyanın en ilginç online sansür sistemi olarak bilinen “Great Firewall” ile online denetimi sağlamaktadır (http://dijitalhayat.tv).

Çin’de internet kullanıcıların özellikle insan hakları ve politikacılar gibi siyasi açıdan hassas konularda istediklerini söyleme özgürlüğüne sahip değildir. Arama motorları tarafından filtrelenen bazı kelimelerse ise şu şekildedir “Demokrasi, İnsan Hakları, Diktatörlük, Zulüm, Tibet Bağımsızlığı, Dalai Lama, Falun Gong”. Bu filtrelenen kelimeler Çin’de internet sansürünü gözler önüne sermektedir.

Bunun yanı sıra ülkede, Facebook, Twitter ve YouTube gibi sosyal medya mecralarına da erişim engellenmiş bulunmaktadır. Ülkede tüm bu sosyal paylaşım sitelerinin alternatifleri bulunmaktadır. Bu nedenle Weibo, Renren, Youku gibi alternatif sosyal ağlar yaygın olarak kullanılmaktadır.

Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü yönetim kurulu üyesi Matthias Spielkamp Çin’deki internet sansürünü şu şekilde ifade etmektedir: “*Çinliler belirli internet sitelerine erişimi engelleyebiliyor, arama motorlarında belirli kelimelere göre çıkacak sonuçlara müdahale edebiliyor. Ayrıca internetin hızıyla oynayıp, yavaşlatabiliyor ve tümünden kesebiliyorlar. Ve bunu lokal bazda yapabiliyorlar*” (www.dw.com).

Dünya’da en fazla internet kullanım oranına sahip olan Çin’de yürütülen sansür politikaları internet gibi merkezi tüm dünya olan bir teknoloji açısından son derece riskli bir durumdur.

7.4. Fransa

Fransa’da internet özelinde herhangi bir yasa bulunmamaktadır. 1994 tarihli Fransız Ceza Kanunu’nda hangi araçla olursa olsun pornografik ve şiddet içerikli yayınlara çocukların erişebilmesine imkan sağlanması suç olarak tanımlanmıştır (Aktaran: Birlik, 2014: 141). Her ne kadar ceza kanununda internet ibaresi geçmesi bile yasanın yorumlanması açısından pornografi ve şiddet içerikli yayınlara internet

üzerinden de ulaşabildiğinden interneti de içerisinde alan bir yasa olarak değerlendirmek mümkündür.

Fransız yargı sistemi pornografi konusunda farklı bir bakış açısı ortaya koymuştur. Onlara göre pornografi, çocuklarla ilgili olmadığı sürece pornografinin suç olarak görülmeyeceği şeklindedir. Ancak pornografi içerikli yayınların ne tür bir araç kullanılırsa kullanılsın çocuklar açısından erişilebilir şekilde olması suçtur (Yıldız, 2007: 152). Bu durum AB'nin İnternet'e olan yaklaşımının bir yansıması olarak görülebilir. Çünkü AB, hukuka aykırı içerik ile zararlı içeriği birbirinden ayırmıştır. Fransa'da yaptığı bu düzenleme ile AB hukuk normları konusundaki hassaslığını göstermeye çalışmaktadır.

Fransa telif hakları konusunda da uluslararası sözleşmelere taraf konumundadır. *Telif Haklarının Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi*, *Dünya Fikri Mülkiyet Teşkilatı (WIPO) Telif Hakkı Antlaşması* ile *Edebi ve Sanatsal Eserlerin Korunmasına Dair Bern Sözleşmesi*'ne imzacı konumundadır. Fransa kendi iç hukuku adına Fransız Fikri Haklar Kanunu dışında yeni düzenlemelere de imza atmıştır. Özellikle İnternet'te yaşanan telif haklarının ihlali mevzusunun önüne geçebilmek adına "Loi HADOPI" adlı kanun çıkarılmış ve mahkeme süreci olmaksızın, fikri hak ihlalleri yaşandığı durumlarda internet erişiminin engellenmesine onay verilmiştir.

Son süreçte ise Fransa'da dikkat çeken önemli kararlardan biri de *Yahudi Öğrenciler Birliği LICRA*'nın, Yahoo açık arttırma sitesine yönelik Nazi hatıra koleksiyonu ile ilgili başvuruları üzerine Fransız Mahkemesi'nin Yahoo hakkında bir takım yaptırımlar uygulamasıdır. Fransız Mahkemesi tarafından, Yahoo'nun Fransa'da bağlanan kullanıcılarının yasaklı içeriğe erişebilmesinin engellemek amacıyla IP temelli erişim engellemesi tedbiri alması istenmiştir. Fransız Mahkemesi bu karara uyulmadığı takdirde Yahoo hakkında ceza yaptırımını uygulanacağı ve Fransa'daki Yahoo şubesinin kasasına el konulacağı yönünde karar almıştır. Her ne kadar Fransız Mahkemesi'nin almış olduğu kararlar Yahoo tarafından eleştirilse de söz konusu kararlar Yahoo tarafından yerine getirilmiştir (Kılınç, 2010: 422-423).

Fransa’da, *Ulusal Güvenlik Performansını Planlama Kanunu* adlı içerik bakımından internet erişimin engellenmesine ilişkin başka bir kanun da bulunmaktadır. Bu kanun kapsamında internet servis sağlayıcılar, Fransız idaresi tarafından çocukların korunması gerekçesiyle internet sitelerinin denetimini yapma sorumluluğunun altına gireceklerdir (Görkemli, 2015: 166). Tıpkı Türkiye’de olduğu gibi, Fransa’da da internet ortamında işlenen belirli suçlar için idari bir organa erişimin engellenmesi yetkisinin verildiği görülmektedir.

7.5. Finlandiya

Finlandiya’yı bu Tez çalışması kapsamında başlık olarak açmamızın en önemli nedeni diğer ülkeler gibi interneti bir hizmet olarak değil, hak olarak görmesinden kaynaklıdır.

Çocuk pornografisi ve kumar konusunda sert yaptırımlar uygulayan Finlandiya’da, 2006 yılında çocuk pornografisinin dağıtımının önlenmesine ilişkin bir kanun kabul edilmiştir. Bu kanun ile kamu sağlığına aykırı yayın yapan siteleri tespit etmek amacıyla *Ulusal Araştırma Bürosu* (NBI) yetkilendirilmiştir. NBI tarafından oluşturulan kara listede çocuk pornografisi yayınlar siteler erişime engellenmektedir (Birlik, 2014: 146). Benzer şekilde hükümet destekli *National Research and Development Centre for Welfare and Health* (STAKES) kurumunun yayımlamış olduğu raporda, yapılan uygulamanın önümüzdeki süreç içerisinde çevrimiçi kumar sitelerine de uygulanacağı belirtilmektedir.

Yine Finlandiya’da ülkenin %85’inden fazlası internet kullanıcısıdır ve ülkede 2010 yılında çıkan bir yasa ile internet ücretsiz olarak kullanıma sunulmuştur.

7.6. İngiltere

İnternet mecrasına yönelik olarak hukuki düzenleme bulundurmayan İngiltere, normal şartlarda suç sayılan her şeyi internet ortamında da suç saymaktadır. Diğer bir deyişle, mevcut pozitif hukukunda gerekçelendirilen tüm suçlar, sanal ortamda yapıldığında da suç teşkil eder ve erişim engellenir (Kılınç, 2010: 422).

İnternet erişiminin engellenmesi ile ilgili yasal dayanaklar birçok kanun temel alınarak yapılmaktadır. Çocukları Koruma Kanunu, Cinsel Suçlar Kanunu, Müstehcen Yayınlar Kanunu, Ceza Adaleti ve Göçmen Kanunu ve Kamu Düzeni Kanunu gibi yasal düzenlemeler kapsamında internet denetimi yürütülmektedir.

“İngiltere’nin en büyük İnternet Servis Sağlayıcısı olan İngiltere Telekom (BT), İngiltere’deki İnternet İhbar Merkezi olan İnternet İzleme Kurumu’nun (İnternet Watch Foundation-IWF) tespit etmiş olduğu çocukların cinsel istismarına yönelik içeriğin engellenmesine yönelik, “Cleanfeed” olarak adlandırılan içerik bloke sistemini 2004 yılının Haziran ayında servise sunmuştur. Söz konusu sistemde, İnternet kullanıcılarına, bloke edilen içeriğe ilişkin herhangi bir bilgilendirilmede bulunulmamakta, bloke edilen sayfada sistem, “sayfası bulunamadı” (hata kodu 404) uyarısı vermektedir” (Kılınç, 2010: 420).

“İngiltere’de 2009 yılının Ocak ayında yürürlüğe giren “Criminal Justice an Immigration Act” adlı düzenlemeyle, daha önce suç olarak addedilmeyen bazı uç (ekstrem) yetişkin pornografisi bulundurmak da suç sayılmıştır. Böylece, İngiltere de porno kendi içerisinde sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. 2009 yılından itibaren içeriğin salt ‘porno’ mu yoksa uç (ekstrem) ‘porno’ mu olduğunun belirtilmesi gerekecektir. Türkiye’de ‘porno’ kelime olarak kullanılmamakla birlikte, müstehcenliğin suç olarak kabul edildiği bir ortamda da pornonun her türlüşünün suç olduğu aşıkardır” (Birlik, 2014: 139).

IWF erişim engelleme kapsamında devlete bağlı bir kuruluş olmayıp, faaliyetlerini farklı amaçlarla kurulmuş “İhbar Hatları (Hotline)” olan sivil inisiyatifler kapsamında gerçekleştirmektedir. Ayrıca IWF, ihbar hatlarına gelen talepleri erişim sağlayıcılara bildirerek içeriğin yayından çıkarılması için aracılık rolünü üstlenmektedir (Görkemli, 2015: 159). Bu kapsamda çocuk pornografisi her türlü yayına, içerik veya yer sağlayıcısı İngiltere’de bulunmasa bile erişimi engellenmektedir. Ancak suça olan diğer içerikler açısından erişimin engellenmesi için içeriğin İngiltere’de barındırılması şartı aranmaktadır (Kaya, 2010: 60).

Demokratik ve çoğulcu hukuk devleti açısından, temel hak ve özgürlükler noktasında devletin müdahalesinin sınırlı olması gerektiğinden hareketle, birçok alanda öz düzenlemenin var olduğu İngiltere’de internet alanının düzenlenmesi bakımından da oto kontrolü sağlayıcı tedbirlerin etkin bir şekilde alınması, diğer devletlere de örnek teşkil edici niteliktedir. İnternet ile ilgili bir düzenleme yapmak yerine diğer kamu kuruluşlarıyla işbirliğine giden İngiltere yalnızca kamu yararının baskın olduğu durumlarda müdahalede bulunmaktadır. Türkiye’de yeni olarak görülmeye başlanan URL temelli engelleme, İngiltere’de yıllardır aktif bir şekilde yapılmaktadır.

Bununla birlikte İngiltere’de erişim engellemesine konu olan suç tipi Türkiye’ye oranla daha azdır. Bu durum, İngiltere’nin özgürlükler hukuku bakımından mevzuatlarında yaptıkları düzenlemelerdeki hassaslığı ve özgürlüğe verdikleri önemi göstermektedir (Görkemli, 2015: 160).

7.7. İran

Dünyada İnternet ve erişim engellemesi özelinde en çok tartışma yürütülen ülkelerin başında İran gelmektedir. Bildiği gibi İran, şeriat ile yönetilmekte ve insan hakları konusunda oldukça geri kalan bir ülke durumundadır. Her gün insan hakları ihlali gerçekleşen bu ülkede sansürsüz bir İnternet ortamı düşünmek hayalcilikten öte bir şey olamaz.

İnternet denetiminin devlet eliyle yapıldığı İran’da, ilk olarak erişim politik konular, pornografik içerik ve son zamanlarda kadın hakları konularında filtrelenmiştir (<https://line.do>). Uygulanan engellemeler incelendiğinde muhalif yapıların neredeyse tamamı engellenmiştir. Devlet, felsefî ya da politik tüm eleştiri merkezlerinin internet üzerinden aktifliğini durdurmuştur.

Yapılan filtrelemeler sonucunda İran’da internet, devletin izin verdiği ölçüde bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Türkiye’de sansürü aşmak isteyen kullanıcıların kullandığı VPN programları İran’da işe yaramamaktadır. Çünkü, İran

Parlamentosu illegal olarak görülen VPN hizmetlerinin kullanımı yasaklamıştır (Eryılmaz, 2015: 78).

Daha önce belirttiğimiz üzere hiçbir temel insan haklarından bahsedemediğimiz İran'da kadın hakları savunucularının oluşturduğu siteler de engellenmiş bulunmaktadır. Hatta durum o kadar ileri boyutlara ulaşmıştır ki Uluslararası Af Örgütü'nün web sitesi bile erişime engellenmiştir. Yapılan uygulamayı sadece bir internet sansürü olarak görmek eksiktir. İran, insanlığa sansür uygulamaktadır.

Pornografik veya cinsel içerikli sitelerin hiçbir şekilde erişime geçemediği İran'da kadınların yüz hatlarını yayınlayan sayfalar da hizmete kapatılmıştır (Bulut, 2009: 179).

Facebook, Twitter, Instagram gibi siber sosyal alanlar da erişime engellenmiş olup gerekçe olarak her ne kadar şeriat kanunları gösterilmiş olsa bile arka planda kalan asıl amaç muhalif yayınların engellenmesidir. İran'da hiçbir muhalif internet yayınına izin verilmemekte, muhalif içerikler yayınlayanlar ise tespit edildiğinde ağır cezalar ile karşı karşıya kalmaktadır.

İran'da uygulanmakta olan İnternet politikası dış dünyaya kapalı bir şekilde yürütülmektedir. İnternet'in fişini çekmeyip kendi çizdiği sınırlar içerisinde bir İnternet yaratmaya çalışan İran'ın bu uygulamaları adeta İnternet'in kimyasına aykırıdır.

2016 yılı içerisinde İranlı beş aktivistin İnternet sansürünü aşmak için yaptıkları uygulama İran hükümetine ders niteliğindedir. Kendilerini "Net Freedom Pioneers" olarak adlandıran İranlı aktivistler ABD'ye taşındıktan sonra ilginç bir yöntem geliştirerek İran'daki İnternet sansürünü delmişlerdir.

Net Freedom Pioneers üyeleri, her gün çeşitli haberler, videolar ve fotoğraflardan oluşan eğitici ve eğlenceli içerikleri yurt dışından toplayarak uydu aracılığı ile paylaşmışlardır. 1 GB boyutunda olan bu içerikler bir uydu kanalı üzerinden MPEG formatında gönderilmek suretiyle İran'da çanak anteni ve USB

girişli uydu alıcısı olan kullanıcılar, bu kanalı açarak yayını kaydetmeye başlıyor. Gün içerisinde bir saatlik dilimler halinde sürekli yayın yapıldığı için, herhangi bir saatte kayda başlayan kullanıcılar 1 saat içinde tüm içeriği indirmiş oluyor. Net Freedom Pioneers'ın geliştirdiği Toosheh adlı program kullanılarak, flaş belleğe kaydedilen MPEG formatlı içerik deşifre edilebiliyor. Daha sonra kullanıcılar o günün içeriğini izleyebiliyor ya da okuyabiliyor. Toosheh programını indirmek için kullanılan internet sitesi İran hükümeti tarafından çoktan yasaklanmış durumda ancak İran dışında Suriye, Irak, Afganistan hatta Türkiye'nin bazı bölgelerine yayın yapan uydudan gelen sinyalleri engellenemiyor. Bu da İran hükümetini çaresiz bırakıyor.

7.8. Rusya

Rusya'da son dönemde verilen erişim engelleme kararları Türkiye'de mevcut durumla benzerlik göstermektedir. Özellikle siyasi içerikli yayınlara getirilen erişim engellemeleri 2012'de çıkan yasa kapsamında hız kazanmıştır.

2012 yılında gerçekleşen genel seçimler öncesinde İnternet üzerinden - Facebook gibi sosyal medya aracılığıyla- yapılan protesto çağrıları seçim sonrasında Rus hükümetinin İnternet üzerine sıkı denetimler getirmesine neden olmuştur. 1 Şubat 2014 tarihinde yürürlüğe giren yeni İnternet yasası güvenlik görevlilerinin İnternet sayfalarını sunucu üzerinden engelleme yetkisini genişletilmiştir. Özellikle siyasi içerikleri takip eden yetkililer bunun yanında çocuk pornografisi içerikli yayınların da erişimini engelleme yetkisine sahiptir.

Türkiye'deki kullanıcıların yoğun rehabet gösterdiği VPN, Proxy gibi alternatif erişim kanalları Rusya'da da sansür nedeniyle tercih edilmektedir (Eryılmaz, 2015: 83).

Rusya'da dünya genelinde kullanıcısı bulunan sosyal paylaşım sitelerinin alternatifleri bulunmaktadır. Rus yetkililerin basına verdikleri demeçler ise önümüzdeki süreçte Rusya'da Google ve Facebook gibi sitelerin erişime engelleneceği yöndedir. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in internet danışmanı

German Klimenko “*Şu an Google ve Facebook emniyet birimlerimizle işbirliği yapmıyor. Elbette bu konu er ya da geç gündeme gelecektir ve eninde sonunda bizim yasalarımıza uyacaklar ya da Rusya topraklarını terk edeceklerdir.*” Şeklinde görüş bildirmiştir (<http://rudaw.net>). Bu kararların ise uygulanıp uygulanmayacağı şuan belirsizliğini korumaktadır.

Kanımızca sosyal medyaya yönelik olarak erişimin engellenmesi kararları uygulanmasa bile bir devlet yetkilisinin erişimin engellenmesi yönündeki yaptığı bu açıklamalar nitelikli internet erişimi ve ifade özgürlüğü açısından son derece olumsuzdur.

Daha sonraki süreçte büyük ölçüde beklenen olmuş ve Rusya sosyal medya mevzusunda ilginç bir karara imza atmıştır. Kasım 2016 itibariyle Rusya’da sosyal medyaya yönelik sansür kararı uygulanmıştır. Kullanıcıların iş ve kariyer paylaşımlarının bulunduğu sosyal paylaşım sitesi olan LinkedIn Rusya tarafından erişime engellenmiştir. Moskova’da yerel bir mahkemenin aldığı erişim engeli kararının sebebi ise LinkedIn’in ülkenin gizlilik kurallarına aykırılık teşkil etmesidir (<http://serinletici.com>). Getirilen erişim engellemesi geçen yıl Rus parlamenterlerin, Rus vatandaşlar hakkında toplanan herhangi bir kişisel bilginin o ülkede konumlandırılmış sunucularda tutulması şartını getiren birtakım yasal düzenlemelerden kaynaklandığı belirtilmektedir (<http://medyanoz.org>). Sosyal medyaya yönelik olarak verilen erişim engelleme kararının sadece LinkedIn ile sınırlı kalmayıp önümüzdeki süreçte daha büyük sosyal medya mecralarına da sıçrayacağı uzmanlar tarafından da tartışılmaktadır.

Yine Türkiye’deki bir uygulamaya benzer nitelikte olarak Rusya’da arama motorları ve sosyal medya şirketleri kullanıcı kayıtlarını devletin istemesi halinde hükümete vermek için saklamak durumundadırlar. Bu da bizim de yakından deneyimlediğimiz gibi direkt olarak ifade özgürlüğünün devlet kontrolü altına girmesi demektir. Türkiye’deki BTK’nin Rusya versiyonu olan Federal Kitle Medya Denetim Servisi ise “İfade özgürlüğü her şeyin serbest olduğu anlamına gelmez”

şeklinde bir açıklama yaparak Rusya'nın nitelikli internet erişimi noktasında hangi tarafta olduğunu bir kez daha göstermiştir (<http://sosyalmedya.co>).

Son olarak Rusya'nın İnternet'e olan bakış açısını Devlet Başkanı Vladimir Putin'in görüşüyle belirtmek gerekirse: "İnternet bir CIA projesidir."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ ÇERÇEVESİNDE ERİŞİMİ ENGELLENEN BAZI HABER SİTELERİ

Tez çalışmamızın üçüncü ve son kısmı olan “*İletişim Özgürlüğü Çerçevesinde Erişimi Engellenen Bazı Haber Siteleri*” bölümü Türkiye’de mevcut erişim engelleme uygulamalarının özellikle AIHM kararları ışığında değerlendirildiğinde ifade özgürlüğü bağlamında ortaya çıkan hak ihlallerini göstermeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda internet üzerinden yayın yapan bazı haber siteleri örneklem olarak seçilmiştir. Özellikle alternatif medya olarak adlandıracağımız “*halkın haber alma ilkesi*”ni gözeterek haber yapan sitelere getirilen erişim engellemeleri çalışmamız açısından kritik bir öneme sahiptir.

Günümüz iletişim sürecinde farklı bir önemi bulunan internet, oluşan hızlı ve dağınık iletişim alanı ile ana-akım medya tarafından görmezden gelinen hatta ötekileştirilen sınıfsal tabakaların kendilerine özgü alanlar yaratmasına bir nevi destek olmuştur (Başaran, 2010: 256). Bu kapsamda aşağıdaki bölümlerde üzerine tartışacağımız Sendika.Org, Dicle Haber Ajansı (DİHA), SputnikNews ve WikiLeaks’e getirilen erişim engelleme kararlarının bir sansür uygulaması olduğu detaylı bir şekilde ele alınarak ifade ve iletişim özgürlüğü bağlamında değerlendirilmesi yapılacaktır. Bunun yanı sıra 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında yaşanan OHAL süreciyle, muhalif basın kuruluşlarının erişimi engellenmesi ve kapatılmasına tepki olarak Ankaralı alternatif-muhalif medya organları, gazeteciler ve “habersiz” kalan yurttaşlarla “haberSİZsiniz” isimli haber platformu kurulmuştur. Sansüre karşı bir tepki olarak ortaya çıkan haberSİZsiniz çalışması son dönemde erişimi engellenen haber içeriklerine ulaşılması bakımından alternatif haber etkinliği sunmaktadır. Yeni kurulan haberSİZsiniz platformu, iletişim ve basın özgürlüğü bağlamında farklı bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır.

İletişim alanında ısrarla ifade edilmesi gereken bir gerçek vardır: Konjonktürel anlamda iletişim bütün gerekli hayat koşulları açısından bağlayıcı konumdadır. Bunun nedeni ise üretilen bilginin önemli oranda iletişimin dolayımlanması şekliyle

açıklanması ve şuanda iletişim aşamalarının neredeyse tamamının denetim altında bulunmasıdır (Kaderoğlu, 2011: 78).

Böylesi bir durumda ifade özgürlüğü tartışmalarının yaşanması son derece muhtemeldir. İfade özgürlüğüne yönelik politik sınırlandırmalar sorunun temelini ortaya koymaktadır. Dünyanın tamamını çevreleyen bir iletişim sistemi olarak tariflediğimiz internete getirilen sansürün etkisi daha önceki kitle iletişim araçlarına yarattığı etkiden çok daha fazla gündem oluşturmaktadır. İnternet sansürü nedeniyle özellikle alternatif medya takipçisi olan kullanıcılar, ülke gündeminden adeta uzaklaştırılmaktadırlar. Aynı zamanda iletişim alanının sınır ötesi bir ekonomik yatırım durumuna yükselmesi ve global çapta oluşan havuzun kapitalizm denetiminde bulunması ise konumuzla paralel diğer bir mevzu olarak karşımızda durmaktadır.

İletişimin ve bu disiplinin en son gözdesi olan internetin normları gereğince kaotik ve net olmayan bir çizgisinin olması, onu vardığımız son aşamada kapitalizm tarafından sarmalanmış bir çemberin içerisine atmaktadır. Ancak gelişen zaman akışının diyalektik eleştirisi, sınıf hareketinin direnci üzerine inşa edileceği gibi mevcut yeni toplumsal hareketlerin direnme gücü bu çemberin içerisinden çıkış yolunu gösterecektir. İşte bu teorik tartışmalardan yola çıkarak yeni toplumsal hareketlerin bir bütünleyicisi olan “*iletişim hakkı*” mücadelesi de daha fazla kar hırsı barındırmayan toplumsal bilgi ve enformasyonların içerisinde bulunduğu çemberden çıkma mücadelesi ile değer kazanmaktadır.

İletişim hakkı açısından Noam Chomsky’nin görüşü çalışmamız açısından önem arz etmektedir. “*Atmosfer ve hava halkındır, öyleyse radyo ve tv sinyalleri de halkın olmalıdır*” (Chomsky, 1995: 6).

Bu temel tezlerden ötürü iletişimi bir hak şeklinde tanımlamak aynı zamanda interneti de hak olarak ele almak demektir. Bunun yanında iletişim, kritik bazda rol oynadığı dünya düzenin açısından bir bütünleyici gözükmemesinin karşısında var olan düzenin eleştirel boyuttaki bir çizimi de internet aracılığı ile sunulmaktadır (Kaderoğlu, 2012: 82).

İnternet üzerinden yayın yapan haber sitelerine erişimin engellenmesi ifade özgürlüğü tartışmalarını beraberinde getirmektedir. İfade özgürlüğünü oluşturan bileşenler açısından iletişim ve basın özgürlüğü kavramları burada karşımıza çıkmaktadır. Hatta çalışmamızın temel referans kaynağını oluşturan AİHM'in vermiş olduğu kararlarda, iletişim ve basın özgürlüğünü ifade özgürlüğünü oluşturan bir etmen olarak görmüş ve basın özgürlüğün bazı ayrıcalıklarının olduğunu da ayrıca belirtmiştir.

İfade özgürlüğünün sınırlandırılması o görüşü destekleyen insanları da etkileyecektir. İnternet ortamında ve genellikle Twitter gibi bir alanda bu etkinin yankıları gözle görünür biçimde artmaktadır. Sosyal medya soruşturmalarında çok sayıda insanın hukuki kovuşturmadan geçirilmesi diğer kullanıcılar açısından gerginlik yaratmıştır. Yaşanan bu durum ne ifade özgürlüğünün sağlanması ne de demokratik devlet tartışmaları için kabullenilemez boyuttadır. Özellikle sosyal medya üzerine getirilen engellemeler AİHM'in de sıklıkla eleştirdiği gibi ifade ve basın özgürlüğü ne zarar vermektedir (Durmuş, 2015: 75).

İfade özgürlüğü sürekli olarak sınırlandırılmaya çalışılan kimseler, gazetecilerdir. Bu açıdan bakıldığında ideallerinden ödün vermediği sürece haberciler, gazetecilik mesleğinin doğası gereği zaten ifade özgürlüğü aktivistleridirler (Sözeri, 2015: 168). Kaynaklara ulaşma, kamu görevlilerine soru sorma, bilgi ve belgeleri elde etme, arşiv inceleme, uzmanlardan görüş alarak kanaat oluşturma gibi uğraşlar, gazetecinin mesleğinin bir parçasıdır ve düşünce oluşturma da ancak bu yollarla mümkün olur. Dolayısıyla bir gazeteci için ifade özgürlüğü onun “işi”dir (Bulut, 2015: 16). Aynı zamanda basın, ifade özgürlüğünün somutlaşmış savunma hatlarından biridir. *“Halkçı özgür bir basın, insan ruhunun her yerdeki uyumayan gözü, insan kaderinin kendinde somutlaşması, bireyi devlet ve dünyayla birleştiren anlamlı bir bağ, maddi mücadeleleri entelektüel mücadelelere dönüştüren ve onların ham maddi biçimlerini idealize eden somutlaşmış bir kültürdür”* (Marx, 2012: 84).

Zira halkın “gerçek” haber alma hakkını savunmak ve bunun mücadelesini yürütmek, iktidarın sürdürmek istediği hegemonyaya karşı halkın yanında yer almak, basın en temel sorumlulukları arasındadır (Ağgöl, 2015: 39). Yaptığı MİT Tırları haberi nedeniyle tutuklanan gazeteci Can Dündar, savcıya verdiği ifadede: “*Devlet, gayrimeşru bir iş üzerinde çıplak yakalanırsa bir dakika tereddüt etmem, basarım.*” (Dündar, 2016: 61). Diyerek basının kamu yararı gözetmek gibi bir sorumluluk taşıdığını çok net bir biçimde belirtmiştir.

Gerçeklerin insanlara ulaştırılması bakımından basın, bireylerin kendi entelektüel varlıklarıyla iletişim kurabilecekleri en genel yoldur. O kişilere değil, sadece akla saygı duyar (Marx, 2012: 105). Basın ve özellikle de özgür halkçı bir basın, öz-bilincin zorunlu bir dışavurumu ve onun esas entelektüel özgürlüğüdür. Sonuçta basın özgürlüğü sorunu öyle tekil bir mesele de değildir: Halk tininin ve genel anlamda insan özüne ilişkindir. Bırakalım akıllı bir varlığı, hiçbir hayvan bile zincire vurulmuş olarak doğmaz (Oizerman, 2012: 17).

Bu, basın özgürlüğünün var olması veya olmaması gerektiği sorunu değildir, o daima vardır. Sorun, bu özgürlüğün başka kişilerin elinde ya da insan zihninin elinde olup olmadığı, belirli taraf için doğru olanın diğer taraf için yanlış olmak zorunda olup olmadığı, zihnin özgürlüğünün zihne karşı özgürlükten daha fazla hakka sahip olup olmadığı sorunudur (Marx, 2012: 68-68).

Basın özgürlüğü konusunda dünyada adından sıklıkla söz ettiren Türkiye, *Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü* (RSF) 2016 yılı raporunda, basın özgürlüğü açısından 180 ülke içinde 151. sırada yer almaktadır. Yine aynı şekilde 11 Aralık 2016 tarihi itibarıyla 124 gazeteci cezaevinde bulunmaktadır. 160’ın üzerinde medya organı kapalı ve yüzlerce basın kartı/pasaport iptal edilmiş durumdadır. Türkiye Gazeteciler Sendikası’nın (TGS) verilerine göre 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında işsiz gazeteci sayısı 10 bin civarındadır. TGS Genel Başkanı Gökhan Durmuş Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre işsiz gazeteci sayısının 2015 tarihine kadar 7 bin civarında olduğunu ifade etmiş, son bir yılda çalışan gazeteci sayısının ise 40 binden 30 bine düştüğünü belirtmiştir.

Bu koşullarda alternatif olarak sosyal medya, saklanan ya da sansürlenen haberlerin ya da kendilerini ana-akım medyada ifade edemeyenlerin seslerini çıkarabildikleri bir mecra olarak önemli bir rol üstlenmektedir (İnceoğlu ve Çoban, 2015: 21). Bununla birlikte yeni iletişim olanakları bağımsız haber kuruluşları ve gazeteciler için yeni olanaklar yaratmıştır. İnternet sayesinde çok daha az maliyetle okurla buluşan haber sitelerinin yanı sıra toplumsal hareketlerle birlikte etkinliğı artan sosyal medya ortamları da habere ulaşmada önemli bir yer tutmuştur (Sözeri, 2015: 164).

İfade özgürlüğünün baskı altında olduğı Türkiye’de gazetecilerin dijital aktivizme yöneldiğı gözlemlenmektedir. Basının üzerinde yaratılan baskılar neticesinde gazeteciler seslerini duyurabilecekleri alternatif platformlar aramaya yönelmek durumunda kalmışlardır. Özellikle Haziran 2013’de başlayan Gezi eylemlerinden sonra ana-akım medya ciddi bir problem halini almıştır. O tarihlerden bu yana gazeteciler haber yapabilmek, insanlar ise görüşlerini açıklayabilmek adına sosyal medyayı etkin bir biçimde kullanmışlardır.

Sonraki süreçte yaşanan internet erişim engellemeleri ve özellikle Kasım 2016’nın ilk haftası Türkiye’de olanlar internet mevzusunda İran ve Çin modeli uygulamalarını aratmayacak cinstedir. Kasım 2016’nın ilk haftasında Halkların Demokratik Partisi (HDP) eş genel başkanları ve birçok milletvekilleri terör örgütleriyle ilişkili oldukları gerekçesiyle haklarında tutuklama kararı verilmiştir. Aynı tarihlerde Cumhuriyet Gazetesi’nden birçok yazar ve yönetici de benzer gerekçelerle tutuklanmışlardır. Özellikle OHAL süreci ile beraber siyasal iktidarın muhalif toplumsal yapılara karşı hamlelerde bulunması gerek iç muhalif dinamikleri gerekse dış ülke ve topluluklardan gelen pratikler ile sıklıkla eleştirilmiştir. Siyasal iktidar da artan eleştiri ve eylemliliklerin önüne geçmek için ülke genelinde belirli periyotlar halinde internet erişimine engeller getirmiştir. Hatta getirilen erişim engeli WhatsApp isimli programa bile yansıtılmış, 4 Kasım 2016 günü program yirmi dört saat boyunca ülke genelinde çevrimiçi hizmet verememiştir.

Erişim engelini bypass etmek için VPN'lere sarılan kullanıcılar ise yine aynı gün büyük bir şaşkınlık geçirmişlerdir. BTK, internet servis sağlayıcılarına gönderdiği bir talimat ile 5651 sayılı kanunun 6. maddesinin 1 fıkrasının (ç) bendi çerçevesinde VPN servislerinin kapatılma emrini vermiştir. 5651 sayılı yasada 2014 yılında yapılan düzenlemeyle böyle bir emir verme hakkı bulunan BTK'ye karşı internet servis sağlayıcıların yapabileceği hiçbir şey olmadığı için gelen emre uyulmuş ve bilinen onlarca VPN programının da erişimi engellenmiştir. Ancak internete yönelik olarak gerçekleşen bu sansür uygulamasına karşı direnç gösteren kullanıcılar Tor Browser ve BTK tarafından fark edilemeyen VPN programları sayesinde internet erişim engeli kararını bypass etmişler yani sansürü delmişlerdir.

Yukarıdaki paragraflarda belirttiğimiz üzere yaşanan bu gergin ortam internet erişiminin ülke genelinde engellenmesi ile artık Türkiye'nin internet yasakları konusunda ne durumda olduğunu gözler önüne sermiştir.

Türkiye, gerek politik gerekse kültürel ve coğrafi olarak haber gündeminin sıklıkla değiştiği bir ülkedir. Ancak konu kadın cinayeti ve cinsel istismar suçları ise ülkede sürekli olarak bir gündem halini almıştır. Özellikle Özgecan Aslan ve Ensar Vakfı gibi olaylar ülke genelinde kadınların ön planda olduğu toplumsal hareketlere neden olmuştur. Söz konusu bahsedilen suçların Türkiye'deki gerek kadın hareketleri gerekse toplumsal muhalefetin diğer bileşenleri tarafından kabul edilebilirliği mümkün değildir. Bu sebeple ülke genelinde protestoların artmaması için son dönemde daha sert tedbirler alınmaktadır. İnternetin ise bu tedbirlerin dışarısında bırakılması diğer konularda da görüldüğü üzere mümkün değildir. Bu mevzu ile alakalı güncel örnek Adıyaman'ın Gerger İlçesi'nde yaşanmıştır. Gerger İmam Hatip Lisesi'nde öğrenim gören bazı öğrencilerin cinsel istismara uğradığı yönde haberler internette yayınlanmıştır. İnternet üzerinde çok hızlı bir şekilde yayılan cinsel istismar haberleri BTK tarafından erişime engellenmiştir. Hemen sonrasında haberi ilk yapan site olan www.gergerfirat.com Adıyaman Gerger Sulh Ceza Mahkemesi'nin 11 Kasım 2016 tarihli 2016/113 D. İş ve / sayılı kararı ile erişime engellenmiştir. Söz konusu mahkeme almış olduğu erişim engelleme kararıyla her ne kadar yaşanan cinsel istismar olayının toplumsal manada yaşanabilecek bir gerginliği

engellemeye çalışsa da birçok haber sitesi cinsel istismar haberini yayınlayan sitenin erişime engellenmesini haber yapmış ve söz konusu cinsel istismar olayı internet üzerinde daha çok dikkat çekmiştir.

Diğer noktadan internet erişimi ile ilgili yaşanan olaylar beraberinde “*Kalıcı olarak internet erişim engeli uygulanır mı?*” Sorusunu getirmiştir. Türkiye’de durum ülkenin politik konumundan dolayı farklılık arz etmektedir. Şöyle ki, Türkiye gelişmiş ülkelere ve özellikle Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’ne karşı Orta Doğu’daki demokratik ülke modeli sorumluluğuna sahiptir. Bu sebeple hükümetin Türkiye’deki interneti tamamen engellemesi teknik olarak mümkün olsa da uyandıracığı büyük tepkilerden dolayı siyaseten pek de mümkün gözükmemektedir. Son olarak devlet tarafından “internetin kesilmesi” durumunda, yurtdışında varolan ve yurtdışından sağlanan çeşitli hizmetler aracılığı ile (VPN, dialup, uydu internet, cep telefonları vb.) internet erişimi, nispeten daha yavaş olsa bile sağlanmaya devam edebilecektir (Koç, 2015: 118). Türkiye’de internet bağlantısının kesilmesi asıl olarak kesintilere karşı direnenleri değil, uluslararası ekonomik bağlantıları, banka ve borsa sistemini felce uğratmak demektir. İnternet üzerinden akan enformasyonun çok önemli bir kısmı finansal ve ticari enformasyondur (Günindi, 2015: 69). Küresel boyutta görüldüğü üzere ülkemizde de ekonominin önemli ölçüde internet üzerinden gerçekleşmesi internet erişiminin engellenmesinin ekonomik etkilerini de giderek hissedilir hale getirmektedir ki bu durum finans kapital açısından pek de hoş karşılanacak bir durum değildir. Bu açıdan Türkiye’de internet erişimini tamamen engellemek başka bir tabirle “internetin fişini çekmek” o kadar da kolay değildir.

Öte yandan internet sansürüne karşı alternatif medya gönüllü emek tartışmasını da beraberinde getirmiştir. Gönüllü emek yabancılaşmanın karşısına bir set çekeceği gibi ücretli emeğin açığa çıkaramayacağı nitelikte sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bugün egemen medyanın etki alanını daraltan, onu işlevsizleştiren, yer yer değiştiren alternatif medya mecraları ücretli emek karşısında gönüllü emeğin daha başarılı sonuçlar üretebileceğinin kanıtıdır (Demirhan, 2015: 112). Gazetecilik, kamu yararına bazı bilgilere ulaşma ve bunları yayma sürecinin işletilmesi anlamına gelmekteyse sansür, mesleğin amacı ve işleyişine engel olacak her şeydir (Bulut,

2015: 16). Onlarca kez kapatılan sitelerin varlığı da bize siyasal iktidarların, bilginin kullanılması, yayılması ve üretilmesi işlerinin birlikte yapılabildiği internet mecrasının önemini ve “tehlikesini” algıladığını gösteriyor. (Bulut, 2016: sayfa belirtilmemiş). Bütün bu tartışmalar ise bize şunu işaret ediyor: Zira sansür gerçekten adaletle aynı şey olsaydı, bu her şeyden önce zorunlu olmayan bir gerçeklik olarak kalırdı (Marx, 2012: 87).

1. Sendika.Org

9 Nisan 2001 tarihinde yayın hayatına adım atan sendika.org, kendisini “*tüm dünya, ama özellikle Türkiye işçi sınıfının mücadele süreçleri içinde yeşerttiği deneyim ve birikimlerin takipçisi*” şeklinde ifade etmektedir (Başaran, 2010: 264). Sendika.org Türkçe yayın içeriğinin yanı sıra SendikaNews olarak da İngilizce yayın da yapmaktadır. Sendika.org’u oluşturan ve emekçiliğini yürüten kişiler eş zamanlı olarak emek hareketinin de içerisindeyler (Kaderoğlu, 2011: 148). Bu kapsamda toplumsal muhalefet hareketlerinin haberleri, teorik hatlarını ve tartışmalarını içeren bir çizgi oluşturan sendika.org, kedisini oluşturan basın emekçileri tarafından da şu şekilde politik bir zemine oturtulmuştur:

“Bu sitenin oluşum süreci bakımından 1980 sonrasının kaotik ortamında bu perspektifi ifade etmiş olan ‘İşçilerin Sesi’ gazetesinin işyeri örgütlenmelerinin dinamizmini öne çıkaran yayınlarının; DİSK’in yeniden faaliyete geçmek üzere olduğu dönemde ‘çağdaş sendikacılık’ adına ortaya konan yeni sınıf uzlaşmacılığı tezlerinin karşısına emek-sermaye mücadelesinin gerçeklerini koymayı başaran ve ‘Dinazorların Krizi’ kitabında somutlaştırılan fikirlerin; ‘Sınıf Hareketinde Yön’ dergisinde ifade edilen sendikal alternatif arayışlarının özel bir yere sahip olduğunu söylemeliyiz...

...Kapitalist dünya “işçi sınıfı öldü” çılgınlıkları arasında “tarihin sonu”nu ilan ederken, sendika.org “merhaba proletarya” deyip neoliberal akıntıya karşı kürek çekerek yayın hayatına başlamıştı. Şimdiyse artık dediklerinde haklı çıkmamanın gururu ve yeni görevinin bilinciyle kapıyı gümbür gümbür çalan güvencesiz işçiler hareketinin, yoksul halkın hak mücadelelerinin, tüm dünyayı saran halk isyanlarının,

yeni sömürgelerden gelişmiş kapitalist ülkelere doğum sancılarını hissettiğimiz 21.yüzyıl sosyalizminin sesi, ulaşı, militanı olarak yoluna devam ediyor.” (<http://sendika10.org>).

Site yeni bir emek hareketi haberciliği yaratmak ve bu hareketin gündemini takip etmek amacıyla haber, yorum, çeviri ve eleştiri gibi farklı biçim ve önerilerle yoluna devam etmektedir. Bu kapsamda sendika.org’u emek hareketinin bir bileşeni olarak görmek mümkündür. Söz konusu site emek hareketi içerisinde bilgi ve enformasyonun hem üretim hem de sunuş aşamasında görev almaktadır. Sendika.org sitesinden aktarılan içerikler sıklıkla ana-akım medya tarafından yok görülen işçi ve emek örgütlerinin bilgi ve enformasyonundan oluşmaktadır. Bunun yanında tüm dünyadan emek ve hak hareketlerinin güncel durumları da takip edilmekte ve sitede çalışan basın emekçileri tarafından internet ortamına aktarılmaktadır.

Toplumun her tabanından kişiler sendika.org için gönüllü içerik oluşturmaktadırlar. Çok çeşitli meslek gruplarından, işsizlere, öğrencilerden akademisyenlere kadar genişletilebilecek sınıfsal kesimin unsurları sendika.org’un amacını ortaya çıkaran gönüllü emekçilerdir (Başaran, 2010: 265).

Günümüz koşulları altında kapitalizmin ve buna bağlı olarak şekillenen ana-akım medyanın en önemli çalışma prensibi olan “ücretli emek” kavramının alternatifini sendika.org “gönüllü emek” olarak şekillendirmiştir. Sendika.org’un yayın hayatına başladığı dönemden günümüze kadar maliyet gerektiren unsurları, siteyi oluşturan emek hareketinin öznelere tarafından gönüllü bir şekilde karşılanmıştır. Sendika.org yayın politikası ve kuruluş felsefesi nedeniyle kendisini olabildiğince ekonomik alanın uzağına itmiş ve adeta ana-akım medyaya kafa tutmuştur.

“Farklı alternatif iletişim deneyimlerinin ortaya çıkmasında rol oynayan sendika.org, yarattığı gönüllü ağı ve biriktirdiği deneyimin katkısı ile gözle görünür bir etki yaratmıştır. 2009 yılının sonunda başlayan ve 79 gün süren Tekel işçilerinin direnişi, 19 Ocak 2010 akşamından başlayarak direniş alanında kurulan bir mobil TV stüdyosu ile www.sendika.org adresinden canlı olarak yayınlanması da bu

deneyimlerden bir tanesidir. Bu denli uzun süreli bir canlı yayın, gerek bir direniş alanından, sokaktan yapılması, gerekse de internet üzerinden gerçekleştirilmesi ve gönüllülük ve dayanışma temelinde örgütlenmesi nedeniyle Türkiye’de bir ilktir” (Başaran, 2010: 267).

Önceki bölümlerde de sıklıkla belirttiğimiz üzere alternatif medyanın her geçen gün yükselişinin anahtarı olan 2013 Gezi eylemleri, sendika.org için de ayrı bir önem taşımaktadır. Ana-akım medyanın gelişen olaylar karşısında ilk etapta sessiz daha sonrasında da tamamen eylem karşıtı bir çizgiye bürünmesi sendika.org emekçilerini alternatif televizyon yayını yapma çalışmalarına itmiştir. Bu çalışmalar sonucunda 6 Haziran 2013’de Gezi Parkı’nın içerisinde Çapul TV adında bir direniş televizyonu kurulmuştur. Çapul TV yayına başlamasının ardından ilk 10 gün içerisinde 1,5 milyon internet kullanıcısına ve 7 uydu kanalının izleyicilerine ulaşmıştır. 24 Ekim 2013 İstanbul stüdyosunu, birkaç ay sonra da Ankara stüdyosunu açarak düzenli yayına geçmiştir. Ancak yayın yeri olarak ise en çok sokakları, barikatları seçmiştir (Demirhan, 2015: 113).

Türkiye’de internet denetiminin sıkı olduğunu kabul ettiğimiz takdirde özellikle haber siteleri bağlamında yer alan bilgi ve içerikler her zaman için ayrı bir incelemeye maruz kalmıştır. Gazeteciliğin ve ifade özgürlüğünün baskı altında olduğu Türkiye’de sendika.org’da bu baskıdan kendisine düşen pay olan sansürlerle yüzleşmiştir.

İlk olarak 20 Temmuz 2015’de Suroç’ta meydana gelen bombalı saldırının ardından dosyaya getirilen kısıtlılıkla 25 Temmuz 2015 günü aralarında sendika.org’un da bulunduğu 96 internet sitesine TİB tarafından 5651 sayılı kanunun 8/A maddesi uyarınca erişim engellenmiştir. Hemen sonrasında bir açıklama yapan sendika.org: “*Ne zulmü kabul eder, ne sansüre boyun eğeriz*” demiştir. 25 Temmuz 2015’deki erişim engelinin ardından sendika1.org adresi yayına geçmiştir. Ancak hemen ertesinde bir kez daha TİB tarafından erişim engellenmiştir.

Sansürü hiçbir şekilde kabul etmeyeceklerini belirten sendika.org emekçileri sendika1.org, sendika2.org, sendika3.org, sendika4.org, sendika5.org, sendika6.org,

sendika7.org, sendika8.org, sendika9.org'a kadar sürekli olarak sansürü delerek yayın yapmıştır. 13 Mart 2016'da Ankara'da yaşanan bombalı saldırının ardından sendika9.org'da TİB tarafından erişime engellenmiştir. Daha sonra sendika.org emekçileri sansürü sendika10.org'u yayına sokarak delmişlerdir.

Sonra ki süreçte Türkiye'de internet mevzuatıyla alakalı yine bir ilginçlik yaşanmış ve “nereden geldiği belli olmayan” bir sansür uygulanmıştır. 24 Ekim 2016 günü akşamı sendika10.org'a girmek isteyen kullanıcılar siteye erişememişlerdir. BTK'nin site sorgula ekranı bölümünden yapılan sorgulamada sendika10.org'a ilişkin herhangi bir erişim engelleme kararı da bulunmamaktadır. Türkiye'ye has olan bu uygulama bize şunu göstermiştir: Hukuki olarak sansür kararı alınmamış ancak fiili olarak sansür uygulanmıştır. BTK tarafından verilmiş herhangi bir resmi karar açıklanmamasına karşın, internet hizmeti sağlayıcıları ardı ardına sendika10.org'a yurt içinden erişimi engellemeye başlamıştır. Hemen ardından da sansür kararını almayı unuttuğunu fark eden BTK mahkeme kararı aldırması ve erişim engeli gerekçesi olarak 25 Ekim 2016 günü yani uygulamadan bir gün sonra alınan bir mahkeme kararını yayımlamıştır. Ankara Gölbaşı Sulh Ceza Hakimliği'nin 25/10/2016 tarih ve 2016/1239 sayılı kararı “Koruma Tedbiri” uygulandığı gerekçesiyle sitenin index'inde yer almıştır. Buradan çıkarılacak sonuç ise sendika.org'un bir mahkeme kararı sonucu engellenmemiş ve mahkemenin bir sansür kararını mevzuata uydurmak için karar almış olmasıdır. Sansür uygulamasını tanımayan sendika.org emekçileri sendika11.org'u yayına açarak bir kez daha sansürü delmiştir. Yayına giren sendika11.org'da 10 Kasım 2016 akşamı yine BTK tarafından erişime engellenmiş ve bir saat sonra sendika12.org açılarak sansür delinmiştir. Yayınını sendika12.org olarak devam ettiren haber sitesi 5 Aralık 2016 akşamı, sendika13.org'da 17 Aralık 2016 akşamı BTK kararlarıyla erişime engellenmiştir.

25 Temmuz 2015 tarihinden itibaren TİB ve BTK kararlarıyla 15 kez erişime engellenen sendika.org'un 14. adresi olan sendika13.org, hakkında bir mahkeme kararı bulunmamasına rağmen Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesindeki kurumlardan da engellenmiştir. MEB bünyesindeki herhangi bir alanda

Sendika13.org'a girmek isteyen kullanıcılar "Bu siteye erişim, Milli Eğitim Bakanlığı internet erişim güvenliği politikası gereğince, Türk Telekom A.Ş. tarafından kurumsal güvenlik hizmetleri kapsamında kısıtlanmıştır." Şeklinde bir uyarı yazısı ile karşı karşıya kalmıştır. Hakkında herhangi bir mahkeme kararı bulunmayan sitenin MEB tarafından da erişime engellenmesi internet yasakları konusunda bir yeniliği daha ortaya çıkarmıştır.

Ancak sansür sendika14.org'la askıya alınmış ve şuan site sendika14.org adıyla faaliyetini sürdürmektedir. Sendika.org'a yönelik olan erişim engeli kararlarını kabul etmeyen site takipçileri 15. erişim engelinin ardından sendika.org'un açtığı #SendikaOrgSusmayacak etiketi ile Twitter TT listesinde 1. sıraya yerleşerek tepkilerini göstermişlerdir.

Şuan faaliyette olmayan sendika15.org, sendika16.org, sendika17.org sitelerine girildiğinde ise site ana sayfasında beyaz ekran üzerine siyah harflerle "daha değil..." yazısı çıkmaktadır. Buradan da anlaşılabileceği gibi sendika.org emekçileri her daim sansüre karşı kontratak hazırlığı içerisinde.

Ayrıca getirilen erişim engelleme kararlarına sendika.org avukatları aracılığıyla itirazda bulunmuştur. İtiraz dilekçesinde şu ifadeler yer verilmiştir:

"...14 yıldır yayın yapan, içerisinde yüzbinlerce sayfa haber ve makale olan bir sitenin tamamının erişiminin engellenmesini hiçbir hukuk düzeni korumamaktadır. Bu tür bir iddia varsa yapılması gereken –faşist rejimlerde olduğu gibi- bir haber kaynağını toptan susturmak değil, ilgili haber içeriğine erişimi hukuki yollarla sınırlandırmaktır.

Ülkede hukuksuzluğun had safhaya vardığı, sokaklarda insanların öldüğü bir ortamda iktidara bağımlı olmayan haber kaynaklarını susturmak, hukuka aykırıdır.

Anayasanın "Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da

vermek serbestliğini de kapsar" hükmüyle ifade edilen ifade özgürlüğü somut olayda ihlal edilmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi internet haberciliğini de ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmektedir. (Editorial Board of Pravoye Delo and Shtetel/Ukraine, no. 33014/05, 05.05.2011; Yıldırım/Türkiye, no. 3111/10, 18.12.2012; Delfi AS/Estonya, no. 64569/09, 10.10.2013). AİHM, Times Newspaper Ltd/BK kararında (no. 3002/03 ve 23676/03, para. 29), internetin kamuyu ilgilendiren bilginin yayılmasındaki önemine dikkat çekmiştir.

Belki sendika.org gibi sitelere erişim engellenerek vatandaşın haber alma özgürlüğü engellenebilir fakat milli güvenlik bu yöntemle sağlanamaz. Kaldı ki kamu yararını ilgilendiren önemli konularda bilgi ve haberleri açıklamak basın ve gazeteci için görev olduğu gibi, halkın da bu konular hakkında bilgi edinme hakkı vardır. (Kjeldsen, Busk Madsen ve Pedersen/Danimarka, 5095/71, 5920/72 ve 5926/72, 07.12.1976; Bladet Tromsø ve Stensaas/Norveç, no. 21980/93, 20.05.1999). Guseva/Bulgaristan kararında AİHM, bireysel gazeteciler ve insan hakları savunucuları açısından bilgi edinme hakkının, ifade özgürlüğünün ön hazırlığı olduğunu belirtmiş ve kamuyu ilgilendiren bilgilere erişimi engellemek amacıyla yaratılan engellerin, medyada ya da müvekkiller gibi benzeri alanlarda çalışanları bu tür konuları takip etmekten caydırabileceği kanısına varmıştır. Türkiye toplumu adına karar veren mahkemelerin, toplumun haber alma hakkını engellemesi toplumumuzda yargıya olan inancı ve güveni azaltmakta, yargı itibarını sarsmaktadır.

Kaldı ki, ülkenin savaşa sürüklendiği bir ortamda, kamuoyunun yaşananlardan haberdar olması, gelişmelerle ilgili aydınlatılması sağlanmalıdır. Sendika.org un halka haber vermesini engellemek anayasanın 26. ve 27. maddelerine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. Maddesine aykırıdır..."

Sendika.org sitesine getirilen sansür uygulamaları kanımızca kabul edilebilir değildir. Siteye getirilen erişim engelleme kararları tamamen siyasi kararlardır. Sendika.org avukatlarının da ifade ettiği gibi iktidara bağımlı olmayan haber

kaynaklarını susturmak, hukuka aykırıdır. AİHM'in de defalarca altını çizdiği gibi ifade ve basın özgürlüğü korunması gereken en temel haklardan biridir ve çoğulculuk adına asıl korunması gereken fikirler egemen düşüncenin karşısında olan fikirlerdir. Alternatif medyanın ve emek hareketinin bir bileşenini oluşturan sendika.org, yıllardır egemen medya ile olan mücadelesiyle meşruluğunu ilan etmiş ve basın özgürlüğünden yana tavrını ortaya koymuştur.

2. Dicle Haber Ajansı (DİHA)

Bir diğer erişimi engellenen haber sitesi ise Dicle Haber Ajansı (DİHA)'dır. "*Gerçeklerden asla taviz verilmez*" sloganı ile 2002 yılında haber yayınına başlayan DİHA, www.diclehaber.com.tr adresiyle internet üzerinden Türkçe, İngilizce ve Kürtçe haber yayını yapmaktadır (www.diclehaber.com).

Türkiye'nin özellikle Doğu ve Güneydoğu'sunda yıllardır devam etmekte olan "Kürt Sorunu" DİHA'nın ana gündemini oluşturmaktadır. DİHA bugüne kadar yaptığı haberlerle gerek Türkiye gerekse Orta Doğu bölgesinde yapmış olduğu haber organizasyonu ile bölgede yaşananları hızlı ve etkili bir biçimde servis ederek içerik üretmektedir.

DİHA, haber anlayışını şu görüşleriyle şekillendirmektedir: "*Herkesin haber alma, bilgi edinme, özgür düşüncesini ifade etme ve eleştiri hakkına sahip olduğu gerçeği ajans olarak rehberimiz oldu. DİHA; Evrensel değerler olan insan hak ve özgürlüklerine; ırk, dil, din, mezhep, cinsiyet farkı gözetmeksizin toplumsal farklılıklara saygılı, toplumun doğru haber alma hakkına sonuna kadar bağlı, basın etiğinden taviz vermeyen, her türlü sansürü reddeden bir haber ajansıdır*" (www.diclehaber.com).

Türkiye'nin üç büyük kentinin yanında Diyarbakır, Van, Adana ve Mersin olmak üzere çok sayıda merkezde büroları bulunan DİHA'nın tek finansman kaynağı abone gelirleridir.

Yaptığı haberler nedeniyle –özellikle Kürt Sorunu üzerine yapılan haberler- Türkiye tarafından sürekli baskı ve gözetim altında tutulan DİHA'nın birçok

muhabiri ve çalışanı hakkında tutuklama kararları verilmiştir. En son olarak 30 Mayıs 2016 tarihi ile 13 DİHA çalışanı hakkında örgüt propagandası yapmak, örgüt üyeliği, örgüte yardım ve yataklık etmek vb. gibi birçok suçtan dolayı tutuklama kararı verilmiştir.

Tez çalışmamızın üçüncü bölümü itibariyle haber sitelerine getirilen erişim engelleme hususunda DİHA tarafımızca ayrı bir özelliğe de sahiptir. DİHA adına verilen ilk erişim engelleme kararı “diclehaber.com” alan adına 25 Temmuz 2015 tarihinde Gölbaşı Sulh Ceza Hakimliği tarafından 2015/646 karar numarasıyla verilmiştir (<https://engelliweb.com>). Daha sonraki süreçte yaşanan erişim engellemeleri ile beraber DİHA’nın sitesi TİB ve BTK tarafından 29 Ekim 2016 tarihine kadar toplamda tam 48 kez erişime engellenmiştir. Bu açıdan DİHA Türkiye’de en çok erişimi engellenen haber sitesi olmuştur.

15 Temmuz darbe girişimi sonrasında yaşanan Olağanüstü Hal (OHAL) süreci ile beraber çok sayıda iktidar karşıtı haber sitesi Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname (KHK)’ler ile kapatılmıştır. Son olarak 29 Ekim 2016 gecesi çıkarılan KHK’ler ile aralarında DİHA’nın da bulunduğu toplam 15 yayın organı kapatılmıştır. Çıkarılan KHK ile kapatılan yayın organları; Dicle Haber Ajansı, Jin Haber Ajansı, Tiroj Dergisi, Evrensel Kültür Dergisi, Özgürlük Dünyası Dergisi, Özgür Gündem Gazetesi, Azadiya Welat Gazetesi, Yüksekova Haber Gazetesi, Batman Çağdaş Gazetesi, Cizre Postası Gazetesi, İdil Haber Gazetesi, Güney Expres Gazetesi, Prestij Haber Gazetesi, Urfanatik Gazetesi, Kızıltepenin Sesi Gazetesi’dir.

DİHA kapatılmadan önce “<http://diha-haber.xyz>” adresinden yayın yapmaktaydı. Bu yayın da 29 Ekim 2016 tarihinde BTK tarafından erişimi engellenmiştir. BTK tarafından yapılan açıklamada: “5651 sayılı Kanun uyarınca yapılan teknik inceleme ve hukuki değerlendirme sonucunda bu internet sitesi (diha-haber.xyz) Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’nun 17/09/2016 tarih ve 490.05.01.2016.-144389 sayılı kararına istinaden Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından İDARİ TEDBİR uygulanmaktadır.” Denilmiştir.

DİHA, kuruluşundan bugüne kadar ifade ve basın özgürlüğünü savunmuş, sansüre her daim karşı çıkmış, egemen medya karşısında taraf alarak “halkın haber alma hakkı” çerçevesinde haber içeriklerini oluşturmuş ve Kürt Sorunu açısından gerek Türkiye’de gerekse Orta Doğu’da etkili haberlere imza atmıştır. Kanımızca DİHA’ya verilen erişim engelleme kararları sendika.org’da olduğu gibi siyasi kararlardır. DİHA’nın sansüre karşı yürüttüğü mücadele ayrıca önem arz etmektedir. 48 kez sitesi erişime engellenen DİHA, 49. defa internet sitesini açarak sansürü tanımadığını ve sansüre karşı mücadele edeceğini göstermektedir. Verilen erişim engeli kararlarından sonra çıkarılan KHK ile hakkında kapatılma kararı verilen DİHA’nın bu kararı da tanımayacağını belirten site editörü Sedat Yılmaz, *“Türkiye halklarına yönelik, 21. yüzyılda olmaması gereken absürd bir durumla karşı karşıyayız. Türkiye halklarına yazık oluyor. Devam edeceğiz. Gerekirse evimizi, işyerimizi, parkı, bahçeyi kullanacağız. Sonuna kadar gideceğiz, direneceğiz. Umudumuzu yitirmedik.”* (<http://sendika11.org>). Diyerek sansüre ve baskıya boyun eğmeyeceklerini ifade etmiştir.

3. SputnikNews

SputnikNews, 2014 yılında internet alanında yayın yapmaya başlayan ve kendisini dünya genelinde tanıtan bir medya kuruluşudur. Merkezi Moskova’da bulunan SputnikNews’in dünyanın birçok bölgesinde çalışma ofisleri bulunmaktadır. İstanbul, Washington, Kahire, Pekin ve Montevideo’daki ofislerinden, kesintisiz habercilik yapmakta ve enformasyon akışı sağlamaktadır.

Bununla beraber SputnikNews 24 saat İngilizce, İspanyolca, Arapça, Çince ve Türkçe haberler yayınlamaktadır. SputnikNews aynı zamanda Rusça, Abhazca, Azerice, İngilizce, Arapça, Ermenice, Gürcüce, Darice, Fransızca, Kazakça, Kirim Tatarcasında, Kırgızca, Çince, Kürtçe, Letonca, Moldovaca, Almanca, Tacikçe, Lehçe, Portekizce, Peştuca, Sırpça, Türkçe, Özbekçe, Ukraynaca, Vietnamca, Hintçe, Estonca ve Japonca dillerinde, multimedya yayın içeriği de sunmaktadır (<https://tr.sputniknews.com>).

“Radyo ve haber ajansı Sputnik, dünyanın küçük bir parçasını değil, tamamını anlatır. Sputnik anlatılmayanları anlatır.” Söylemiyle yayın yapan ve Rusya tabanlı medya kuruluşu olan SputnikNews, haber anlayışını şu şekilde belirtmektedir: *“SputnikNews, yayın yaptığı ülkelerin ulusal çıkarlarına, kültürüne, tarihine ve geleneklerine saygılı bir anlayışla, çok kutuplu bir dünyayı anlatıyor. Dünyanın dört bir yanındaki okur ve dinleyici kitlesine odaklanıyor. Farklı birimlerin birbirine bağlanmasını olanaklı kılan multimedya merkezleri sayesinde, yayın yaptığı ülkenin dilinde, özgün içerik üretiliyor.”* (<https://tr.sputniknews.com>).

Uluslararası haber içeriklerinde genellikle Rusya ile ilgili konularda haber yapan SputnikNews, yaptığı haberlerde Rusya taraftarı bir görüntü çizmesi özellikle sosyal medyada eleştiri konusu olmuştur. SputnikNews bazı çevrelerce “Putin’in havuz medyası”, “Rusya’nın resmi zaytung.com’u” ve “Rusya’nın sabahı” gibi eleştirilere maruz kalmıştır. Kısmi oranda bu eleştirilerin haklılık payı da bulunmaktadır.

Ancak SputnikNews, her ne kadar “Putin’in havuz medyası” gibi bir eleştiriye uğrasa da Türkiye’deki erişim engelleme uygulamalarından nasibini almıştır. 24 Kasım 2015 tarihinde Türkiye’nin Rusya’ya ait Sukhoi Su-24 isimli bir savaş uçağını sınırlarını ihlal ettiği gerekçesiyle düşürmesi nedeniyle Türkiye-Rusya arasındaki ilişkiler gerginleşmiş ve kopma noktasına gelmiştir. İki ülke liderleri de dönem içerisinde yaptıkları açıklamalarda birbirlerine çok ağır eleştiriler getirmiştir.

Bu koşullar altında “Putin’in havuz medyası” olarak tariflenen SputnikNews’in Türkiye’de rahatça yayın yapabilmesi -diğer erişim engelleme uygulamalarında da görüldüğü üzere- beklenmemektedir. Nihayetinde 14 Nisan 2016’da TİB’in aldığı ‘idari tedbir’ kararı doğrultusunda, SputnikNews sitelerine Türkiye’den erişim engellenmiştir. Alınan bu erişim engelleme kararı Rusya tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Rusya Dışişleri’nden gelen açıklamada, *“Sputnik’in engellenmesi tamamen hukuk dışı bir eylem ve ifade özgürlüğü ile bilgiye erişme özgürlüğü gibi temel insan hakları ve özgürlüklerinin de bariz bir ihlali”* Denilmiştir (www.hurriyet.com.tr).

Daha sonraki dönemde 15 Temmuz darbe girişimi öncesinde Türkiye-Rusya ilişkileri normal seviyeye döndürülmeye çalışılmış ve darbe girişimi sonrasında neredeyse herhangi bir gerginlik kalmamıştır. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 9 Ağustos 2016 tarihinde Rusya'ya bir ziyarette bulunmuş ve Rusya Devlet Başkanı Putin ile bir görüşme yapmıştır. SputnikNews'e verilen erişim engelleme kararı da Erdoğan'ın Rusya ziyaretine gitmeden bir gün önce kaldırılmıştır.

SputnikNews'de verilen bu karara ilişkin internet sitesinden açıklama yapmış ve şöyle demiştir: *“Getirilen erişim engeliyle ilgili bir bildirimde bulunulmadığı gibi, engelin kaldırıldığına yönelik bir bilgi de verilmedi.”* (<http://sendika10.org>).

Bu başlık altında incelemiş olduğumuz SputnikNews örneğinde de görmüş olduğumuz gibi Türkiye'de haber sitelerine getirilen erişim engelli kararları siyasi kararlardır. Ayrıca darbe girişimi öncesi TİB, daha sonrasında da BTK tarafından haber sitelerine verilen “idari tedbir” kararlarının hukuk işleyişi açısından keyfi uygulamalar olduğu su götürmez bir gerçekliktir.

4. WikiLeaks

WikiLeaks internet sitesinin fiilen faaliyete geçtiği 2006 yılındaki kurucularının, gazeteciler, kriptoloji uzmanları, muhalif gruplar, matematikçiler ve ABD, Tayvan, Avustralya, Avrupa ve Güney Afrika teknoloji girişimlerinden uzmanlar olduğu ilan edilmiştir (Uçkan ve Ertem, 2011: 23). Ancak site ile ilgili olarak öne çıkan isim WikiLeaks'in basın sözcülüğünü yürüten Julian Assange'dır.

Kendisini “kar amacı gütmeyen bir medya organizasyonu” olarak tanımlayan WikiLeaks internet sitesi, tüm dünyaya paylaştığı bilgi ve enformasyonun yanı sıra diğer gazeteciler için de haber kaynağı olma niteliğini ayrıca belirtmelidir (Erözalp, 2012: 66).

WikiLeaks habercilik anlayışını şu şekilde belirtmektedir:

“Amacımız, halka önemli haberleri ve bilgiyi getirmektir. Gazetecilerimize bilgi sızdırmak üzere kaynaklar için yenilikçi, güvenli ve anonim bir yol sağlamaktayız. En önemli faaliyetlerimizden biri, haber hikayelerimizle birlikte, orijinal kaynak malzemelerini de yayınlamaktır ki böylece okuyucular ve tarihçiler gerçeğin kanıtını görebilsinler.

...WikiLeaks, sızdırılan belgeleri herhangi bir medya kuruluşu ya da istihbarat servisinin yapabileceğinden daha güçlü bir şekilde incelemeye açar. Herhangi bir belgenin güvenilirlik, inandırıcılık, gerçeklik ve geçerliliğini bütün küresel topluluğun acımasızca sınaması için WikiLeaks'in bir forumu bulunuyor. Topluluklar sızdırılan belgeleri yorumlayabilir ve kendi ilintilerini kamuya açıklayabilirler. Eğer bir belge Çin hükümetinden geliyorsa, bütün Çinli muhalifler ve dışarıda yaşayan Çinliler bunu özgürce inceleyip, tartışabilirler. Eğer bir belge İran'dan geliyorsa, bütün Farsça konuşan topluluklar bunu çözümleyip, kendi bağlamına yerleştirebilirler. İşte bu yüzden toplumun görmesi gereken dokümanların yayılması için anonim bir küresel yol açılmasının zamanı gelmiştir.” (www.wikileaks.org).

Julian Assange'ın açıklamasına göre ise WikiLeaks: *“Kamu hizmeti yapan ve demokratikleşmeye katkı sağlayan, halkın istihbarat örgütüdür.”*

WikiLeaks bugüne kadar yapılmamış bir şeyi gerçekleştirmiş ve ulaşılması neredeyse imkansız olan boyuttaki bilgi ve belgeleri gün yüzüne çıkarmıştır. Küresel sistem içerisinde tüm siber koruma yöntemlerini deneyen devlet olgusuna karşı savaş açan WiliLeaks, ultra güvenli şekilde korunan gizli bilgileri açığa çıkartmayı başarmıştır. WikiLeaks, binlerce gönüllüsü ile birlikte her geçen gün büyüyen yeni bir medya tartışmasıdır (Erdem, 2011: 17).

WikiLeaks'in uyguladığı, data journalism (veri gazeteciliği), verileri analiz etme ve filtreleme süreci olarak tanımlanabilecek bir gazetecilik türü olarak açık kaynaklara özgürce online erişimi mümkün kılmaktadır (İnceoğlu, 2010: sayfa belirtilmemiş).

Her ne kadar 2006 yılında kurulmuş olsa da WikiLeaks'i dünyaya tanıtan dönem 2010 yılına tekabül etmektedir. 28 Kasım 2010 tarihinde ABD'li diplomatların gizlilik dereceli yazışmaları olan kriptolarını yayınlaması dünyada bir şok etkisi yaratmıştır. Toplamda açıklanacağı duyurulan 251 Bin 287 adet belge; 1966 yılından 2010 yılının Şubat ayına kadarki zaman diliminde, ABD'nin çeşitli ülkelerindeki temsilciliklerinin, ABD Dışişleri Bakanlığı ile yaptığı gizli yazışmaları kapsamaktadır (Erözalp, 2011: 71).

WikiLeaks Belgeleri yayınlanmaya başladığı dönem itibariyle dünyada ses getirmiş ve birçok devletin hükümet yetkilileri sızdırılan belgelerle ilgili açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Gelişen olaylar ilk olarak Tunus'ta görülmüş ancak neredeyse tüm Arap coğrafyasına yayılmış ve literatürde "Arap Baharı" olarak yer almıştır.

WikiLeaks ortaya çıktığı dönemden itibaren Türkiye tarafından "tehlikeli" bulunmamış ve özellikle muhafazakar çevreler tarafından "Amerika'nın kirli çamaşırlarını döktüğü" gerekçesiyle ilgi görmüştür. Ancak WikiLeaks'in sınır tanımayan gazetecilik ilkesi Türkiye tarafından yakın bir zamanda sorun olarak görülmüştür.

15 Temmuz darbe girişimi sonrasında WikiLeaks tarafından Türkiye'nin siyasi güç hiyerarşisi hakkında çok sayıda belge yayınlacağını duyurulmuştur. Nitekim 19 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'deki siyasal iktidar ile ilgili 294 Bin 548 e-mail ve yazışmalarını yayınlamaya başlamıştır. Söz konusu yayınlanan belgeler -daha önce de karşılaştığımız erişim engelleme kararlarında olduğu gibi- siyasal iktidar tarafından kabullenilemez olarak görüldüğü için TİB tarafından aynı gün içerisinde "idari tedbir" gerekçesiyle erişime engellenmiştir.

Erişimi engeli kararı sonrasında WikiLeaks'in Twitter hesabından, "*Sansür her zaman korku işaretidir. Birisi WikiLeaks'ten çok korktu.*" Şeklinde bir açıklama yapılmıştır.

Söz konusu WikiLeaks yıllardır aynı ilkelerle yayın yapmakta ve dünyada gelişen olaylara duyarsız kalmayarak gündem ile ilgili sızdırılan belgeleri yayınlamaktadır. Elbette WikiLeaks'in yıllardır varoluşu zararlı içerik oluşturmayacağı anlamına gelmemektir. Ancak Türkiye'ye göre eğer gerçekten kamu yararına aykırı olarak zararlı bir içerik oluşturuyor olsaydı söz konusu erişim engelleme kararı 15 Temmuz darbe girişiminden sonra değil de çok daha öncesinde yaşanan Arap Baharı olaylarında verilmesi gerekirdi. Kanımızca WikiLeaks'in erişiminin engellenmesi diğer haber sitelerinde olduğu gibi siyasi bir karardır. Yayınlamış olduğu belgelerin siyasal iktidarı zor duruma düşürmesi nedeniyle hiçbir gerekçe gösterilmeyerek WikiLeaks'in internet sitesi olan www.wikileaks.org erişime engellenmiştir.

5. haberSİZsiniz

15 Temmuz darbe girişimi sonucunda yaşanan OHAL süreci kapsamında çıkarılan KHK'lerle birçok basın kuruluşunun kapatılması ve internet sitelerine erişimin engellenmesi, hem basın emekçilerini hem de izleyici, dinleyici ve okuyucu kitlelerini alternatif yollar aramaya itmiştir. Muhafif-alternatif basın emekçilerinin öncülüğünde, “habersiz” kalan yurttaşların da destek verdiği “halkın haber alma hakkı” ilkesi çerçevesinde haberSİZsiniz platformu kurulmuştur.

Periscope ve Facebook gibi sosyal medya mecralarından yayın yapan haberSİZsiniz platformu ilk yayını 30 Ekim 2016 günü saat 15.00'da Mülkiyeliler Birliği'nden canlı olarak yapmıştır. Söz konusu canlı program için çağrı metni hazırlayan haberSİZsiniz platformu, yayınlamış olduğu açıklamada bize kuruluş felsefesinden de bahsetmiştir.

“#haberSİZsiniz

Kanal kapatmalara inat kendi tv programımızı yapıyoruz!

Gazeteciler üzerindeki baskı ve medyanın tek seslileşmesi, bizleri harekete geçirdi. Bir grup gazeteci ve ‘habersiz’ kalan yurttaş bir araya gelerek #haberSİZsiniz platformunu kurdu.

Platformun temel amacı habersiz kalmayı engellemek ve ana akım medyanın sunduklarının dışında olup biteni öğrenmek, görünür kılmak.

Platform ilk etkinliğini 30 Ekim Pazar saat 15.00’de Mülkiyeliler Birliği’nde gerçekleştirecek. #haberSİZsiniz ilk canlı yayını yapacak.

Gazeteci Ayşegül Doğan’ın sunacağı canlı yayında, Mülkiyeliler stüdyomuz, gazeteci, akademisyen, uzman dostlarımız konuklarımız olacak.

Konuklarımız, televizyonların kapatıldığı günden bugüne nelerden habersiz kaldığımızı anlatacak.

Belki kameralarımız, mikrofonlarımız olmayacak ama tüm katılımcı ve konuklarımızın da periscope, facetime, dailymotion gibi sosyal medya kanallarından canlı yayınıımız yüzbinlere ulaşacak. 30 Ekim Pazar 15.00’de #haberSİZsiniz taginde takipte olun.

Kanallarımızı kapattılar,

Yetmedi sokağı kapattılar...

Neler olduğundan habersizseniz;

#haberSİZsiniz’de buluşalım!’’

Yayınlanmış olduğu bu manifesto ve davet metniyle birlikte adını duyuran haberSİZsiniz platformu 30 Ekim’de ilk yayınıını gerçekleştirdi. Medya organlarının kapatılması nedeniyle halka ulaştırılamayan gelişmelerin konuşulduğu programa çok sayıda gazeteci, siyasi parti temsilcisi, yurttaş, gönüllü muhabir ve demokratik kitle örgütü temsilcisi katıldı (<http://sendika11.org>).

#haberSİZsiniz hastagiyle birçok sosyal medya mecrasından izlenebilen yayın, kapatılan İMC TV çalışanlarından Ayşegül Doğan’ın sunumuyla gerçekleşti. Doğan, açılış konuşmasında kamera ve stüdyolarının ellerinden alındığını ancak tablet ve telefonlarının halen kendilerinde olduğunu söyledi (<http://t24.com.tr>). Bir buçuk saat

süren ilk programda güncel siyasetten, kent-doğa mücadelesine, çocuk haklarından kadın mücadelesine, OHAL ve KHK'lerle yaşanan hukuksuzluklara kadar pek çok konuda konuşmalar gerçekleştirildi.

Etkinlikte FOX TV Ankara Temsilcisi Sedat Bozkurt, kapatılan Hayat TV'den Sultan Özer, Azadi TV Genel Yayın Yönetmeni İrfan Uçar, Milliyet Gazetesi Ankara Temsilcisi Gökçer Tahincioğlu, CHP Milletvekili Şenal Sarıhan, HDP Parti Sözcüsü Ayhan Bilgen, CHP Milletvekili Murat Emir, HDP'li Saruhan Oruç, Hürriyet gazetesinden Mesut Hasan Benli, kapatılan JİNHA Ankara editörü Sibel Yüklér, LGBTİ aktivisti Ozan Uğur, KESK Eşbaşkanı Şaziye Köse, Nuran Talu, Gündem Çocuk'tan Ezgi Koman ve son olarak #haberSİZsiniz adına Ulaş Akyol ve Sendika.Org muhabiri Demet Yılan söz aldı (<http://sendika11.org>).

Gerçekleştirilen ilk yayın sonrasında izleyiciler tarafından önemli derece takip edilen haberSİZsiniz platformu, bir sonraki yayını Cumhuriyet Gazetesi'nin Ankara bürosundan yaptı. Muhalif medyanın ülkedeki en önemli araçlarından biri olan Cumhuriyet Gazetesi'nin, 31 Ekim 2016 günü terör örgütleri ile bağlantılı olduğu gerekçesiyle yöneticileri ve yazarları hakkında gözaltı kararı uygulandı. Ayrıca gazetenin internet sitesi olan "www.cumhuriyet.com.tr" adresi de belirli aralıklarla saldırıya uğradı ve siteye erişim korsan bir şekilde engellenmeye çalışıldı. Cumhuriyet Gazetesi'ne yönelik olarak gerçekleştirilen bu olay ülke genelindeki muhalifler tarafından tepkiyle karşılandı. Çeşitli meslek gurupları, dernek ve siyasi parti temsilcileri tarafından Cumhuriyet'e destek mesajları verildi. Cumhuriyet Gazetesi'ne uygulanan baskıları kabul etmeyen yurttaşlar, gazetenin İstanbul ve Ankara bürolarının önünde gelerek nöbet tutma eylemleri başlattı.

İletişim ve basın özgürlüğünden yana taraf olan haberSİZsiniz platformu, Cumhuriyet Gazetesine destek olmak ve yapılan baskıları protesto etmek amacıyla 3 Kasım 2016 günü canlı yayını Cumhuriyet Gazetesi'nin Ankara bürosunda gerçekleştirdi. Banu Güven'in sunuculuğunu üstlendiği bu ikinci programda Cumhuriyet Gazetesi'nden Kemal Göktaş, Çiğdem Toker ve Erdem Gül, Ankara Üniversitesi'nden Kerem Altıparmak ve Funda Başaran, CHP'den Barış Yarkadaş,

HDP'den Filiz Kerestecioğlu, kapatılan İMC TV'den Ayşegül Doğan ve kapatılan DİHA'dan Kenan Kırkaya konuk oldu (<http://sendika11.org>).

Cumhuriyet'in Ankara bürosundan yapılan #haberSİZsiniz programı, yayın yapanların, “Telefonlarımız mühürlenene kadar yayındayız” ve “Teslim olmayız” sözleri ile sonlandırıldı.

7 Kasım 2016 günü Facebook sayfasından bir açıklama daha yayınlayan #haberSİZsiniz platformu, açıklamalarında birçok noktaya deyinmiş özellikle de medyanın özgür ve sansürsüz olana kadar canlı yayınlarını sürdüreceklerini vurgulamışlardır.

“#haberSİZsiniz

Medya üzerindeki artan baskılar, haber alma ve ifade özgürlüğünün engellenmesi alternatif medya gerekliliğini gösterdi.

Topluma gündemi sansürsüz nasıl ulaştırırız sorusuna aradığımız cevap #haberSİZsiniz'i ortaya çıkarttı.

#haberSİZsiniz; habersiz kalmayı engellemek ve ana akımın sunduklarına mahkum kalmamak için basın özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü ve haber alma hakkını savunur.

#haberSİZsiniz; ülke gündemine dair sansürsüz analizleri topluma ve uluslararası kamuoyuna ulaştırır.

#haberSİZsiniz; haber alma ve verme hakkını savunanları buluşturur.

#haberSİZsiniz; haber alma ve özgürlüklerine sahip çıkan herkesin, kendilerine ait sosyal medya kanallarından canlı yayın yaptığı, izleyicinin aynı zamanda muhabir olduğu özgür bir iletişim ağıdır. Haberi veren, haberi yaygınlaştıran ve doğru bilgiyi topluma ulaştıran herkes #haberSİZsiniz'in bir parçasıdır.

TV kanallarımız, kameralarımız, canlı yayın araçlarımız, 3G'lerimiz yok ancak sosyal medya üzerinden canlı yayın yapmamızı sağlayan telefonlarımız var. Medya özgür ve sansürsüz olana kadar gündemin gerçekleriyle canlı yayında olacağız.

Bir büromuz yok mühürleyemezsiniz, bir muhabirimiz yok tutuklayamazsınız!

Cep telefonlarımız mühürlenene kadar canlı yayındayız!

#haberSİZsiniz taginde takipte kalın."

Kanımızca haberSİZsiniz platformu Türkiye’de iletişim ve basın özgürlüğü çerçevesinde bizlere farklı bir deneyim yaşatmış olmakla birlikte ilerleyen süreçlerde de adından sıkça söz ettirecektir. İnternette çeşitli sosyal medya mecraları üzerinden gerçekleştirilen canlı yayınlar sayesinde özgün içerikler izleyicilere aktarılmış ve herhangi bir sansürün oluşmasına imkan tanınmamıştır. Çünkü haberSİZsiniz her ne kadar sansürün içerisinde ona tepki olarak doğsa da sansürün oluşabileceği bir mekanizmanın dışarısından yayın yapmaktadır. Yani haberSİZsiniz ekibinin açıklamalarında da bahsettiği gibi sansürsüz haber yayınlamak için sansüre uğratılamayacak bir alan keşfetmişlerdir. Kişilerin bir araya gelmesiyle kurulan dayanışma ağları sayesinde sadece tek bir cep telefonu ile değil aynı anda onlarca cep telefonundan yapılan canlı yayınlar #haberSİZsiniz etiketiyle internete sunulmaktadır. Bu şekilde gerçekleştirilen canlı yayınlar birçok sosyal medya sitesinde #haberSİZsiniz tagiyle izlenebilmektedir. Yapılan canlı yayınlar YouTube gibi video formatlı sitelere de eklenmiş ve canlı yayınları kaçıran izleyiciler için programı tekrar izleme imkanı da sunulmuştur.

Amatör bir ruhla hareket eden #haberSİZsiniz platformu, söz konusu yaptıkları canlı yayınlar ve haber analizleriyle iletişim özgürlüğü adına profesyonel bir çalışma yapmaktadır. Şuana kadar yaptıkları canlı yayınlarla binlerce izleyici kitlesine ulaşan #haberSİZsiniz, önümüzdeki süreçte çok daha fazla izleyici kitlesine ulaşması beklenen bir gerçekliktir. Yurttaşların tek sesli medyaya yönlendirildiği ve muhalif-alternatif medyaya sistematik bir biçimde sansür uygulandığı Türkiye’de, #haberSİZsiniz hastagiyle canlı yayınlar yapılması hem gazetecilerin hem de

yurttaşların internet sayesinde hala sansüre ve egemen medyaya direnebileceklerini göstermektedir. Türkiye’de sansüre karşı bir başkaldırı olan haberSİZsiniz’in engellenmesi için ise tek bir yöntem vardır: İnternetin topyekün kapatılması. Ancak daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz üzere söz konusu internetin topyekün kapatılması gerçekleşmesi neredeyse imkansız bir şeydir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kitle iletişim çağında üretilen bilgi ve enformasyonların büyük bir hızla dünya geneline yayılması toplumsal yaşamı radikal bir ölçüde değiştirmiştir. Kuşkusuz bu değişimin bilinen en büyük aktörü ise internettir. Kamusal alan içerisinde anlam kazanan düşünceler internet aracılığı ile tüm dünyaya aynı anda yayılmakta, hatta birebir aynı olan içerikler eş zamanlı olarak farklı noktalarda izlenebilmekte ve değerlendirilebilmektedir. Söz konusu bu radikal değişim çoğunlukla ekonomik, sosyolojik ve politik farklılıklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnternetin ortaya koyduğu etki özellikle toplumsal mevzular bağlamında ele alındığında farklı görüş ve düşüncelerin pratikler üretmesinde olanaklar yaratmıştır. Özellikle son 10 yılda yaşanan gerek bölgesel gerekse küresel değişimlerde internetin etkisi yadsınmayacak bir büyüklükte karşımıza çıkmaktadır. Ancak internet diğer kitle iletişim araçlarında olduğu gibi hukuksal açıdan incelendiğinde bir dizi sorunlar bütününü de beraberinde yürütmektedir. Özellikle Türkiye’de mevcut olan hukuk kuralları, internetin gelişimi konusunda ona yetişememekte her geçen gün ondan daha da uzaklaşmaktadır. Bu açıdan meselenin aciliyeti ortaya çıkmış ve öncelikli olarak ifade özgürlüğünün korunması hususunda internet çağının gereksinimlerine uygun olarak yeni bir hukuki düzenlemenin oluşması önem kazanmıştır.

İnternet; merkezi belli olmayan, sınırları çizilemeyen, dağınık ve spesifik bir alan olarak karşımıza çıkmakta ve bununla birlikte bir çok kullanıcı tarafından oluşturulan suç ve suç unsurunu da içerisinde barındırmaktadır. Kitle iletişim araçlarının en özgürlükçüsü olan internete ilişkin hukuki düzenlemeler demokratik, çoğulcu ve koruyucu bir biçimde olmalı, oluşturulacak olan hukuki düzenlemeler için temel referans kaynağı olarak gösterilen uluslararası insan hakları normları ise sözde değil özde dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

İnternetin kötüye kullanımını önlemek amacıyla ortaya çıkan erişimin engellenmesi, pratik olarak incelendiğinde birçok uygulayıcı devlet tarafından farklılık göstermektedir. Devletler, uluslararası insan hakları normlarını temel referans kaynağı olarak gördüklerini belirtse bile varolan farklı kültürel değerler bütünü ve ülkelerin iç hukuk düzenlemeleri açısından ortaya çıkan erişim engelleme uygulamaları farklılık arz etmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin almış olduğu erişim engelleme kararlarını incelendiğimizde, varolan farklılıklar içerisinde kendine has bir konum elde etmektedir.

Türkiye özelinde alınan erişim engeli kararlarının çok büyük bir kısmı idari merciler tarafından alınmaktadır. 5651 Sayılı Kanun'un müsaade ettiği üzere önceki dönemlerde TİB daha sonra da yetkilerinin devredildiği BTK, erişimin engellenmesi kararını veren idari makamlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Erişim engelleme kararının verilmesine neden olan durumların tespiti idari makamlarca yapılabilir olsa bile bu kararın idari makamlar tarafından verilmesi demokratik hukuk devleti ilkesi ile bağdaştırılamaz. Erişimin engellemesi, yargı önünde tartışılmayı aksettiren bir sorundur ve bu sorunun yargı makamları tarafından değerlendirilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde idari makamlar tarafından verilen erişim engelleme kararlarının, siyasi kararlar olduğu tartışması her geçen gün devam edecektir.

Mevcut sorunun çözümü gereğince yargı mensubu olan kimselerin, internet hukuku özelinde değerlendirme yapabilmesi açısından konu hakkında yeterli donanımların sağlanması gerekir. Neredeyse her gün bir yeniliğin çıktığı internet ortamında yargı mensubu kimselerin de bu yenilikleri takip etmesi verilen erişim engelleme kararları açısından son derece elzemdir.

Diğer bir açıdan bakıldığında neredeyse dünya nüfusunun yarısı internet kullanmaktadır. Uygarlığın gelişmeye başladığı ve matbaanın icat edildiği yıllardan itibaren toplumsal hayatın bir gerekliliği olan “*haber alma*” kavramı internet teknolojisi ile beraber çok daha somutlaşan bir olgudur. İnsanlar, internet sayesinde anlık olarak dünyanın her yerinde olup bitenlerden haberdar olmakta ve sadece büyük medya şirketlerinin servis ettiği haberlerle sınırlı kalmamaktadır. Türkiye’de

de alternatif haber yayını yapan sitelere karşı uygulanan erişim engellemeleri istenildiği gibi yararlı sonuçlar doğurmamıştır. Aksine getirilen her erişim engelli delinerek haber yayını yapan internet sitelerinin daha da görünür olmasının önünü açmış, gerek idari gerekse mahkeme kararlarının askıda kalmasına neden olmuştur. Getirilen erişim engellerinin çok kolay bir şekilde delindiğinin farkında olmasına rağmen bu kararların her geçen yıl daha da artarak uygulanması hem internet özgürlüğü hem mevcut hukuksal yaptırımların pratiği açısından niteliksiz sonuçlar ortaya koymaktadır.

Çalışmamızın temel referans kaynağı olan uluslararası insan hakları normları ve özellikle AIHS'e baktığımızda ifade özgürlüğünün sınırlandırılması için bir dizi ölçülülük işlemlerinin uygulanması gerekmektedir. İfade özgürlüğü bağlamında demokratik bir toplumun gerekliliği için uygulanacak bu ölçülülük işlemlerinin Türkiye'de nitelikli bir biçimde uygulanmadığı gözükmemektedir. Özellikle internet ortamındaki alternatif haber sitelerine getirilen erişim engellemeleri, yasaklı olan içeriklerin uyarılması ya da engellenmesi şeklinde değil de internet sitelerinin topyekün kapatılması şeklinde gözlenmektedir. Oysaki 5651 Sayılı Kanun'a 2014 yılında yapılan bir değişiklik ile giren URL engelleme yönteminin kullanılması, haber sitelerinin tamamen engellenmesi değil içerisinde bulunan suç unsurlarının engellenmesini sağlayabilmektedir. Bununla beraber URL engelleme uygulaması uluslararası insan hakları normların açısından bakıldığında ifade ve basın özgürlüğünün korunması için çok daha uygun bir görüntü çizmektedir. Diğer birçok internet alanında uygulanan URL erişim engelleme yöntemi, son dönemlerde kullanılır olarak gözükse de alternatif haber siteleri açısından değerlendirdiğimizde genellikle sitelerin tamamına erişim engeli getirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tam da bu noktada ifade ve basın özgürlüğü kavramları karşımıza bir direnç meselesi olarak çıkmaktadır. Özellikle son dönemlerde Türkiye'de ifade ve basın özgürlüğünün korunmasına yönelik oluşan tehditler karşısında Uluslararası Af Örgütü *Acil Eylem* çağrısında bulunmuş, Birleşmiş Milletler İfade Özgürlüğü Raportörü ise Türkiye için "karamsar" ve "vahim" yorumunu yapmıştır. Twitter'ın 2016 yılının ilk yarısına ilişkin yayınlamış olduğu şeffaflık raporunda Türkiye

sansürde ilk sırada yer almış, Washington merkezli Özgürlük Evi (Freedom House) ise internet özgürlüğü ile ilgili yıllık raporunda Türkiye'yi "internette özgür olmayan ülke" kategorisine düşürmüştür.

Söz konusu ifade ve basın özgürlüğü ile ilgili uluslararası oluşumların değerlendirmeleri iç açıcı bir görüntü çizmezken, beraberinde Türkiye'nin 4 Kasım 2016 tarihi ile başlayan ülke genelinde bir haftalık internet erişim engeli getirmesi internet özgürlüğü konusunda kabul edilemeyecek bir yaklaşımı gözle görünür bir şekilde ortaya koymuştur. Kitle iletişimin en özgürlükçü dışavurumu olan internetin ülke genelinde yavaşlatılması ya da erişime engellenmesi, kullanıcıların da sanal bir zincire vurulması anlamına gelmektedir.

Birçok ülke ve Türkiye açısından bakıldığında internetin tanımı yapılırken onun bir hizmet olarak adlandırıldığı görülmektedir. Ancak internet bir hizmetten ziyade haktır. Buradaki tanımda bile ortaya çıkan hizmet ve hak kavramları arasındaki farklılık sadece şekil itibarıyla değil içerik anlamında da internetle ilgili bir dizi sorunun ana hattını ortaya koymaktadır.

İnternet suçları ve internetin kötüye kullanımının engellenmesi açısından erişim engellemesi bir amaç değil, araç olmalıdır. İçerisinde her ne kadar bir yığın zararlı içerikler bulundursa da internet; hayatımızın bir gerçekliği, insan bedeninin sosyal ağ ortamındaki işlemcisi, gerçekçilik ve biçimcilik arasında tökezleyen insanın ifade biçimidir.

KAYNAKÇA

Ağgöl, Ümit (2015), **14 Ocak ve Medyanın Sefaleti**, Sendika.Org Kitaplığı, Sayı:3, 37-41

Akdeniz, Yaman ve Kerem Altıparmak (2008), **İnternet: Girilmesi Tehlikeli ve Yasaktır** (1.Baskı), İmaj Yayınevi: Ankara

Akıllıoğlu, Tekin (1995), **İnsan Hakları I, Kaynaklar ve Koruma Sistemleri**, AÜ SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları: Ankara

Althusser, Louis (2015), **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları** (2. Baskı), (Çeviren: Alp Tümertekin), İthaki Yayınları: İstanbul

Arslan, Zühtü (1998), **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarında “Demokratik Toplum” Kavramı’ Türkiye’de İnsan Hakları**, TODAİ Yayınları: Ankara

Atamer, Yeşim M. (2004), **İnternet ve Hukuk**, Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul

Avcı, Artun (2013), **Türkiye’de İnternet ve İfade Özgürlüğü** (1. Baskı), Legal Yayıncılık: İstanbul

Başaran, Funda (2010), **Yeni İletişim Teknolojileri Alternatif İletişim Olanakları**, Mülkiye Dergisi, Cilt: XXXIV Sayı: 269

Baytemir, Erdal (2007), **Cinsel Dokunulmazlığa, Kişi Hürriyetine ve Genel Ahlaka Karşı Suçlar**, Adalet Yayınevi: Ankara

Bıçak, Vahit (2003), **Teorik ve Pratik Boyutlarıyla İfade Hürriyeti** (Editör: Bekir Berat Özipek), Liberal Düşünce Topluluğu Yayınevi: Ankara

Birlik, Emrah (2014), **İnternet Erişiminin Engellenmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara

Bulut, Eduard A. (2009), **Türkiye’de İnternet Yasakları**, Bilgi Dünyası Yayınları, Cilt 10, Sayı 2

Bulut, Gökhan (2015), **Türkiye’de İfade Özgürlüğünü Savunmak: Güvencesizlik Kısılcığında Gazetecilik**, Sendika.Org Kitaplığı, Sayı:3, 15-21

Cankaya, Özden ve Melike Batur, Yamaner (2012), **Kitle İletişim Özgürlüğü** (2. Baskı), Beta Yayınları: İstanbul

Chomsky, Noam (1995), **Medya Denetimi**, (Çeviren: Şen Süre), Tüm Zamanlar Yayıncılık: İstanbul

Collins, Hugh (2016), **Marksizm ve Hukuk** (2. Baskı), (Çeviren: Umre Deniz Tuna), Dipnot Yayınları: Ankara

Çalık, Deniz ve Özge Pelin, Çınar (2009), Geçmişten Günümüze Bilgi Yaklaşımları Bilgi Toplumu ve İnternet, **XIV. Türkiye’de İnternet Konferansı Bildirileri**, Bilgi Üniversitesi, 12-13 Aralık 2009: İstanbul

Çaylı, Emek ve Gülsüm, Depeli (2013), **İfade Özgürlüğünün On Yılı 2001-2011**, IPS İletişim Vakfı Yayınları: İstanbul

Demirhan, Ali Ergin (2015), **Gezi’nin Emaneti Bir Gerilla Medya: Çapul TV**, Sendika.Org Kitaplığı, Sayı: 3 109-113

Douzinias, Costas (2016), **Hukuk, Adalet ve İnsan Hakları** (2. Baskı), (Çevirenler: Rabia Sağlam, Kasım Akbaş), NotaBene Yayınları: Ankara

Dönmezer, Sulhi ve Köksal, Bayraktar (2013), **Basın Hukuku** (5. Baskı), Beta Yayınları: İstanbul

Dreyfus, Hubert L. (2016), **İnternet Üzerine** (2. Baskı), (Çeviren: V. Metin Demir), Küre Yayınları: İstanbul

Durmuş, Bülent (2015), **Sosyal Medyada Devlet Eliyle Otosansür**, Sendika.Org Kitaplığı, Sayı:3, 73-75

Dülger, Murat V. (2012), **Bilişim Suçları ve İnternet İletişim Hukuku** (2. Baskı), Seçkin Yayıncılık: Ankara

Dülger, Murat V. ve Beceni, Yasin (2011), **Türkiye’de İnternet Sitelerinin Erişiminin Engellenmesi Konusunda Farklı Hukuk Disiplinleri Açısından Değerlendireler**, TÜSİAD Yayınları, Sayı: 512

Dündar, Can (2016), **Tutuklandık** (1. Baskı), Can Yayınları: İstanbul

Erdem, Burcu K. (2011), **Radikal Demokrasi Kuramı Bağlamında Yeni Medyanın Geleceği: 'Wikileaks Örneği'**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi, Sayı: 40, 5-24

Erdoğan, Yavuz (2012), **Türk Ceza Kanunu’nda Bilişim Suçları**, Legal Yayıncılık: İstanbul

Erözalp, Hüseyin Aycan A. (2012), **Gündem Belirleme Kuramı Açısından Türk Basınında Wikileaks Etkisi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara

Eryılmaz, Mehmet (2014), **Türkiye ve Dünya’da İnternet Erişiminin Engellenmesi İle İlgili Düzenlemeler**, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü: Afyonkarahisar:

Gemalmaz, Mehmet S. (1995), **Temel Belgelerde İnsan Hakları: Ulus Hukuku 1**, İHD Yayınları: İstanbul

Goldmann, Lucien (1999), **Aydınlanma Felsefesi**, (Çev: Emre Arslan), Doruk Yayınları: Ankara

Gök, Mehmet S. (2014), **İnternet Denetiminde Ülke Uygulamaları**, İdarecinin Sesi Dergisi, Sayı: 160 Mart-Nisan

Gönenç, Özgür E. (2003), **İnternet ve Türkiye’deki Gelişimi**, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı: 16

Görkemli, Burcu (2015), **Yargı Kararları Işığında Türk Hukuku'nda İnternet Erişiminin Engellenmesi** (1. Baskı), Adalet Yayınevi: Ankara

Gramsci, Antonio (2014), **Modern Prens** (1. Baskı), (Çeviren: Pars Esin), Dipnot Yayınları: Ankara

Günaydın, Barış (2009), **İnternet Ortamında Yayıncılık Açısından İfade Özgürlüğünün Kullanımı: “Coşkun Ak Davası Örneği”**, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Eskişehir

Günindi, Elif (2015), **“Dergileri, Gazeteleri, Bütün Yayınları: Hepsi Halka Karşıdır!”**, Sendika.Org Kitaplığı, Sayı:3, 69-71

Henkoğlu, Türkay ve Yılmaz, Bülent (2013), **İnternet Erişim Özgürlüğünün Kısıtlanması: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme**, Bilgi Dünyası Dergisi, Sayı: 14 Cilt: 2, Sayfa: 215-239

İçel, Kayıhan (2015), **Kitle İletişim Hukuku** (11. Baskı), Beta Yayınları: İstanbul

İnceoğlu, Yasemin (2010), **Diplomasi Depremi ve Wikileaks Belgeleri**, BirGün Gazetesi Pazar Eki (5 Aralık)

İnceoğlu, Yasemin ve Savaş, Çoban (2015), **İnternet ve Sokak** (1. Baskı), Ayrıntı Yayınları: İstanbul

Kaderoğlu, Çağrı B. (2011), **Yeni Toplumsal Muhalefet Hareketleri Ekseninde İletişim Hakkı: Halkevleri İletişim Hakkı Atölyesi ve Sendika.Org**, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara

Kalabalık, Halil (2004), **İnsan Hakları Hukuku Ders Notları** (1. Basım), Değişim Yayınları: İstanbul

Kapani, Münci (1993), **Kamu Hürriyetleri**, Bilgi Yayınları: Ankara

Karagöz, Kasım (2004), **İfade Özgürlüğü Ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sınırlandırılması Sorunu**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara

Karahanoğulları, Onur (2011), **Haklar Mücadelesinde Bir Direnç Mevzisi Olarak Hukuk**, (Editörler: Yalçın Bürkev, Metin Özügürlü, Yasemin Özdek, Ersin Vedat Elgür), Kuramsal ve Tarihsel Boyutlarıyla Hak Mücadeleleri I, NotaBene Yayınları: Ankara

Karakehya, Hakan (2013), **Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkan Sağlama Suçu**, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 19

Kaya, Mehmet B. (2010), **İnternete Erişimin Engellenmesi** (1.Baskı), 12 Levha Yayınları: İstanbul

Kaya, Mine (2015), **Almanya’da İnternet Sağlayıcılarının Hukuki Sorumluluğu**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 3 Sayı: 64

Kılınç, Doğan (2010), **Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta İnternet Sitelerine Erişimin Engellenmesi ve İfade Hürriyeti**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14 Sayı 2

Kocasakal, Ümit (2003), **İfade Özgürlüğü ve Türk Ceza Hukuku**, Beta Yayınevi, CHD Yayını: İstanbul

Koç, Serhat (2015), **Dijital Aktivizm Mi? Sokak İsyanı Mı?**, İnternet ve Sokak (Derleyenler: Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban), Ayrıntı Yayınları: İstanbul

Kubicki, A. M. (2013), **İnternet Sansürünün Başlangıcı: Erişim Sağlayıcılar Üzerinden Erişimin Engellenmesi**, (Çeviren: Serkan Meraklı), Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 13 (İnternet Hukuku), Seçkin Yayıncılık: Ankara

Küçüksütçü, Cahit Burak (2015), **İnternet Sansürü Hakkında**, Sendika.Org Kitaplığı, Sayı: 3, 55-59

Macovei, Monica (2001), “**İfade Özgürlüğü**”, Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Genel Müdürlüğü: Strasbourg

Mahmutoğlu, Fatih S. (2002), **Karşılaştırmalı Hukuk Bakımından İnternet Süjelerinin Ceza Sorumluluğu**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 59 Sayfa: 39-49

Marx, Karl (2012), **Basın Özgürlüğü Üzerine** (Çeviri: Önder Kulak ve Kurtul Gülenç), Dipnot Yayınları: Ankara

Memiş, Tekin (2009), **Erişimin Engellenmesi, Hukuki Sorunlar ve Çözüm Önerileri**, Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 13 Sayı:3-4

Oizerman, Teodor (2012), **The Making Of The Marxist Philosophy** (Çeviren: Önder kulak ve Kurtul Gülenç), Dipnot Yayınları: Ankara

Öner, Necati (1987), **İnsan Hürriyeti**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: Ankara

Özbey, Özcan (2013), **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında İfade Özgürlüğü Kısıtlamaları**, TBB Dergisi, Sayı: 106, 41-92

Özbilgin, Deniz (2015), **Hukuk: Bir Başka Sansür Aracı Bir Sansürcü Silahı**, Sendika.Org Kitaplığı, Sayı: 3, 29-35

Özdek, Yasemin (2004), **Avrupa İnsan Hakları Hukuku ve Türkiye** (1. Baskı), TODAİE Yayın Merkezi: Ankara

Özen, Muharrem ve İhsan, Baştürk (2011), **Bilişim-İnternet ve Ceza Hukuku**, Adalet Yayınevi: Ankara

Pasukanis, Evgeny (2013), **Genel Hukuk Teorisi ve Marksizm** (3. Baskı), (Çeviren: Onur Karahanoğulları), Birikim Yayınları: İstanbul

Salihpaşaoğlu, Yaşar (2007), **Türkiye’de Basın Özgürlüğü**, Seçkin Yayınları: Ankara

Soyaslan, Doğan (2010), **Ceza Hukuku Özel Hükümler** (8. Baskı), Ankara

Soysal, Mümtaz (1979), **Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınevi: İstanbul

Sözeri, Ceren (2015), **Aktivizm ve Gazetecilik: Nedenler, Sınırlar, Sorunlar**, İnternet ve Sokak (Derleyenler: Yasemin İnceoğlu ve Savaş Çoban), Ayrıntı Yayınları: İstanbul

Sunay, Reyhan (2003), **Anayasa Mahkemesi Kararlarında İfade Hürriyeti** (1. Baskı), Liberal Düşünce Topluluğu Yayınları: Ankara

Şahin, Cumhur, İzzet, Özgenç ve Adem, Sözüer (2007), **Türk Ceza Hukuku Mevzuatı Cilt I (Kanunlar)** (3.Baskı), Seçkin Yayınları: Ankara

Tanilli, Server (2001), **Devlet ve Demokrasi**, Say Yayınları: İstanbul

Tekinsoy, Özge, O. (2011), **Avrupa Kamu Düzeni Kavramı**, Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 1, Sayı:1, 66-79

Teziç, Erdoğan. (1991), **Anayasa Hukuku** (1. Baskı), Beta Yayınları: İstanbul

Turabi, Selami (2016), **İfade ve Basın Özgürlüğü** (1. Baskı), Adalet Yayınevi: Ankara

Turhan, Mehmet (2005), **Anayasal Devlet** (4. Baskı), Naturel Yayınları: Ankara

Uçkan, Özgür ve Cemil, Ertem (2011), **Wikileaks - Yeni Dünya Düzeni** (1.Baskı), Etkileşim Yayınları: İstanbul

Uygun, Oktay (2004), **“İfade Özgürlüğü: Ulusal ve Uluslararası Standartlar”**, Güncel Hukuk Dergisi, Sayı:1

Yıldız, Sevil (2006), **Suçta Araç Olan İnternetin Teknik ve Hukuki Yönden İncelenmesi**, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya

Yıldız, Sevil. (2010), **Kitle İletişim Mevzuatı**, Nobel Yayınları: Ankara

Yıldız, Sevil (2013), **Medya ve Hukuk** (3. Baskı), Nobel Yayınları: Ankara

Yılmaz, Bayram (2013), “**John Stuart Mill’de İfade Özgürlüğü**”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 3

İnternet Kaynakları

<http://dijitalhayat.tv/internet-2/cin-internet-sansurunu-savunuyor>, Erişim Tarihi: 23.09.2016

<http://kurul.ubak.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 21.09.2016

<http://rudaw.net/turkish/world/2801201610>, Erişim Tarihi: 14.08.2016

<http://shiftdelete.net/ddos-nedir-39493>, Erişim Tarihi: 08.08.2016

<http://sosyalmedya.co/rusya-internet-sansuru/>, Erişim Tarihi: 13.09.2016

<http://www.aljazeera.com.tr/makale/cinde-internet-denetimi-artiyor>, Erişim Tarihi: 11.10.2016

<http://www.atamer.av.tr/mustehcenlik-nedeniyle-erisim-engelleme/>, Erişim Tarihi: 09.09.2016

<http://www.btk.gov.tr/tr-TR/Sayfalar/Kurulus>, Erişim Tarihi: 14.08.2016

http://www.chip.com.tr/haber/vpn-nedir-ne-ise-yarar_45313.html, Erişim Tarihi: 14.08.2016

<http://www.dw.com/tr/internet-sans%C3%BCr%C3%BC-yay%C4%B1l%C4%B1yor/a-15802984>, Erişim Tarihi: 14.08.2016

<http://sendika10.org/2016/10/turkiyede-elestirel-gazeteciligin-tasfiyesi-irfan-aktan-al-monitor/>, Erişim Tarihi: 28.09.2016

<http://www.e-akademi.org/makaleler/sbozbel-5.htm>, Erişim Tarihi: 03.09.2016

<http://www.esquire.com.tr/Teknoloji/2014/02/05/url-tabanlı-erisim-engelleme-nedir>, Erişim Tarihi: 12.07.2016

<http://www.gunes.av.tr/mustehcenlik-sucu.html>, Erişim Tarihi: 24.09.2016

<http://www.internethaber.com/yasakli-sitelere-girmek-icin-vpn-kullanmak-veya-dns-degistirmek-suc-mudur-video-galerisi-1585713.htm>, Erişim Tarihi: 11.09.2016

<http://www.itnetwork.com.tr/5651-sayili-kanun-kapsaminda-internet-erisiminin-idari-tedbir-olarak-engellenmesi/>, Erişim Tarihi: 06.09.2016

<http://www.melihguney.com/yasak-sitelere-nasil-girilir.html>, Erişim Tarihi: 15.07.2016

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5651.pdf>, Erişim Tarihi: 15.09.2016

<http://www.mustafakaya.com.tr/ddos-ataklari-nedir.html>, Erişim Tarihi: 02.09.2016

<http://www.teknoblog.com/birlesmis-milletler-internet-erisim-engelleme-kinama-128674/>, Erişim Tarihi: 29.09.2016

<http://www.turk-internet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=32838>, Erişim Tarihi: 28.09.2016

<http://www.ubak.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 28.09.2016

<https://line.do/tr/internette-sansur/1e3/vertical>, Erişim Tarihi: 19.09.2016

<https://support.microsoft.com/tr-tr/help/17463/windows-7-connect-to-another-computer-remote-desktop-connection>, Erişim Tarihi: 03.09.2016

https://www.alternatifbilisim.org/wiki/%C4%B0internet_eri%C5%9Fimi_anayasa_da_korunan_bir_hak_olmal%C4%B1_m%C4%B1, Erişim Tarihi: 10.10.2016

<https://www.diclehaber.com/%2Ftr%2FHakkimizda&b=4>, Erişim Tarihi: 08.10.2016

<https://engelliweb.com/url/diclehaber-com>, Erişim Tarihi: 08.10.2016

<https://tr.sputniknews.com/docs/about/hakkimizda.html>, Erişim Tarihi: 08.10.2016

<http://www.hurriyet.com.tr/rusyadan-turkiyeye-sputnik-elestirisi-40089050>, Erişim Tarihi: 08.10.2016

<http://sendika10.org/2016/08/sputnik-keyfi-sekilde-engellendi-ve-keyfi-sekilde-acildi/>, Erişim Tarihi: 23.08.2016

<http://www.wikileaks.org/wiki/Wikileaks/tr>, Erişim Tarihi: 11.10.2016

<http://sendika11.org/2016/10/diha-editoru-sedat-yilmaz-gerekirse-kendi-evimize-buro-kuracagiz/>, Erişim Tarihi: 28.10.2016

<http://sendika11.org/2016/10/bugun-gazetecilik-nedir-veya-akp-neye-karsi-gokhan-bulut/>, Erişim Tarihi: 01.11.2016

<http://sendika11.org/2016/10/habersizsiniz-bundan-sonra-haber-biziz-haberci-biziz/>, Erişim Tarihi: 04.11.2016

<http://t24.com.tr/haber/habersizsiniz-bugun-cumhuriyette,368888>, Erişim Tarihi: 04.11.2016

http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/626345/VPN_bile_kapatildi..._iletisimi_kestiler__Zarar_35_milyon_dolar.html, Erişim Tarihi: 06.11.2016

<http://serinletici.com/2016/11/13/rusya-linkedine-erisimi-engelledi/>, Erişim Tarihi: 14.11.2016

<http://medyanoz.org/Haber/14900/linkedin-rusya-da-erisime-engellendi>, Erişim Tarihi: 14.11.2016

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Özgeçmiş

Adı Soyadı:	Ahmet Buğra KALENDER
Doğum Yeri:	KONYA/Seydişehir
Doğum Tarihi:	28.11.1992
Medeni Durumu:	Bekar
İlköğretim:	Zonguldak Tepebaşı İlköğretim Okulu
Ortaöğretim:	Zonguldak Tepebaşı İlköğretim Okulu
Lise:	Zonguldak Fener Lisesi
Lisans.	Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema (İÖ) (2010-2014)
Yüksek Lisans.	Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo, Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı (2014-halen)
Becerileri:	Yönetim ve araştırma
İlgi Alanları:	Sinema, haber-analiz, yüzme
İş Deneyimi:	KTV Muhabir – Kameraman (Stajyer) MEG Organizasyon (Eylül 2012 – Kasım 2013) Merhaba Gazetesi (Ocak 2014 – Mayıs 2014)
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Mustafa KALENDER, Zonguldak EML, Metalurji Öğretmeni (0544 246 09 48) Ayşegül KALENDER, (0544 246 09 49)
Tel:	0544 246 09 50
Adres:	Tepebaşı Mahallesi 46 Küme Evler Sok. Okay Ap. No:35/3 Merkez-ZONGULDAK